

V Praze dne 15. prosince 2009

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Mgr. Martina Čejková

SMLUVNÍ A MIMOSMLUVNÍ ZÁVAZKOVÉ VZTAHY
V MEZINÁRODNÍM PRÁVU SOUKROMÉM
CONTRACTUAL AND NON-CONTRACTUAL OBLIGATIONS IN PRIVATE
INTERNATIONAL LAW

Rigorózní práce

Konzultant rigorózní práce: JUDr. Bc. Jan Brodec, Ph.D, LL.M.

Katedra: Obchodního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 15. prosince 2009

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

V Praze, dne 15. prosince 2009

Mgr. Martina Čejková

Poděkování:

Autorka této práce děkuje JUDr. Bc. J. Brodci, Ph.D, LL.M. za cenné podněty a připomínky, projevenou pomoc při zpracování práce a přívětivý přístup.

1 Úvod	8
2 Evropské mezinárodní právo soukromé – cesta od úmluv k nařízením	11
2.1 (Evropské) mezinárodní právo soukromé	11
2.1.1 Amsterodamská smlouva.....	11
2.1.2 Čl. 65 a čl. 67 SES	12
2.1.3 Pravomoci Evropského soudního dvora	13
2.1.4 Zvláštní postavení Dánska, Irska a Velké Británie.....	13
2.1.5 Geneze úpravy smluvních a mimosmluvních závazkových vztahů	14
2.1.6 Proces přijímání Nařízení Řím I	16
2.1.7 Proces přijímání Nařízení Řím II.....	16
3 Nařízení EP a Rady (ES) č. 593/2008, o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Řím I)	18
3.1 Obecně k Nařízení Řím I	18
3.2 Věcná působnost – čl. 1	18
3.2.1 Pozitivní vymezení věcné působnosti.....	18
3.2.2 Negativní vymezení věcné působnosti.....	19
3.2.3 Územní a časová působnost.....	22
3.3 Univerzální použitelnost - čl. 2	22
3.4 Volba práva – čl. 3	23
3.5 Rozhodné právo při neexistenci volby práva – čl. 4	27
3.6 Smlouvy o přepravě – čl. 5	30
3.7 Spotřebitelské smlouvy – čl. 6	31
3.8 Pojistné smlouvy – čl. 7	32
3.9 Individuální pracovní smlouvy – čl. 8	34
3.10 Imperativní ustanovení – čl. 9	35
3.11 Souhlas stran a materiální platnost – čl. 10	36
3.12 Formální platnost – čl. 11	37
3.13 Působnost práva rozhodného pro smlouvu – čl. 12	37
3.14 Nezpůsobnost – čl. 13	38
3.15 Postoupení pohledávky a smluvní subrogace – čl. 14	38
3.16 Zákonná subrogace – čl. 15	39
3.17 Společná odpovědnost dlužníků – čl. 16	39
3.18 Započtení – čl. 17	39
3.19 Důkazní břemeno – čl. 18	40
3.20 Obvyklé bydliště – čl. 19	40

3.21 Vyloučení zpětného a dalšího odkazu – čl. 20.....	40
3.22 Veřejný pořádek místa soudu – čl. 21	41
3.23 Státy s více právními systémy – čl. 22	42
3.24 Vztah k ostatním ustanovením práva Společenství – čl. 23.....	42
3.25 Vztah k Římské úmluvě – čl. 24.....	42
3.26 Vztah ke stávajícím mezinárodním úmluvám – čl. 25.....	43
4 Nařízení EP a Rady (ES) č. 864/2007, o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy (Řím II)	44
4.1 Obecně k Nařízení Řím II.....	44
4.2 Oblast působnosti – čl. 1	44
4.2.1 Pozitivní vymezení věcné působnosti.....	45
4.2.2 Negativní vymezení věcné působnosti	45
4.2.3 Územní a časová působnost.....	48
4.3 Mimosmluvní závazkové vztahy – čl. 2	48
4.4 Univerzální použitelnost – čl. 3	49
4.5 Obecné pravidlo pro civilní delikty – čl. 4	49
4.6 Odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku – čl. 5	52
4.7 Nekalá soutěž a jednání omezující volnou hospodářskou soutěž – čl. 6.....	53
4.8 Škoda na životním prostředí – čl. 7	54
4.9 Porušení práv duševního vlastnictví – čl. 8.....	55
4.10 Protestní akce v kolektivním vyjednávání – čl. 9	56
4.11 Bezdůvodné obohacení – čl. 10.....	56
4.12 Jednatelství bez příkazu – čl. 11	57
4.13 Předšmluvní odpovědnost – čl. 12.....	58
4.14 Volba práva – čl. 14.....	59
4.15 Působnost rozhodného práva – čl. 15	61
4.16 Imperativní ustanovení – čl. 16.....	61
4.17 Pravidla bezpečnosti a chování – čl. 17	62
4.18 Přímá žaloba proti pojistiteli odpovědné osoby – čl. 18	62
4.19 Subrogace – čl. 19	63
4.20 Společná odpovědnost – čl. 20.....	63
4.21 Formální platnost – čl. 21	63
4.22 Důkazní břemeno – čl. 22	64
4.23 Obvyklé bydliště – čl. 23	64
4.24 Vyloučení zpětného a dalšího odkazu – čl. 24.....	64
4.25 Státy s více právními systémy – čl. 25	65

4.26 Veřejný pořádek místa soudu – čl. 26	65
4.27 Vztah k ostatním ustanovením práva Společenství – čl. 27.....	65
4.28 Vztah ke stávajícím mezinárodním úmluvám – čl. 28	65
5 Problematika výkladu a používání evropského mezinárodního práva soukromého – role Evropského soudního dvora	67
5.1. Výklad a používání evropského mezinárodního práva soukromého	67
5.1.1 Metody výkladu evropského práva.....	67
5.1.2 Autonomní výklad	68
5.1.2.1 Rozhodnutí ve věci Eurocontrol.....	69
5.1.3 Jednotný výklad Římské úmluvy.....	71
5.1.4 Jednotný výklad Nařízení Řím I a Nařízení Řím II	71
5.1.5 Používání a výklad evropského práva českými soudy.....	72
5.2 Evropský soudní dvůr a řízení o předběžné otázce.....	74
5.2.1 Předběžná otázka podle čl. 234 SES.....	75
5.2.1.1 Teorie acte clair.....	76
5.2.1.2 Porušení povinnosti národního soudu položit předběžnou otázku.....	76
5.2.1.3 Instituce oprávněné předložit předběžnou otázku.....	77
5.2.2 Předběžná otázka podle čl. 68 SES.....	78
5.2.3 Předběžná otázka podle čl. 267 SFEU	79
5.2.3.1 Rozhodování o předběžných otázkách týkajících se výkladu.....	80
5.2.3.2 Rozhodování o předběžných otázkách týkajících se posouzení platnosti.....	80
5.2.3.3 Řízení o naléhavé předběžné otázce	80
5.2.4 České předběžné otázky podané k ESD.....	81
5.3 Římská úmluva v judikatuře Nejvyššího soudu ČR.....	83
5.3.1 Skutkový stav.....	83
5.3.2 Řízení v první instanci	83
5.3.3 Řízení u odvolacího soudu.....	84
5.3.4 Řízení u Nejvyššího soudu	84
5.3.5 Platnost volby práva.....	84
5.3.6 Kogentní a imperativní právní normy.....	85
5.3.7 Výhrada veřejného pořádku.....	87
5.3.8 Posun v úpravě pracovních smluv v Římské úmluvě a Nařízení Řím I	87
6 Závěr.....	90
7 Literatura	92
7.1 Monografie.....	92
7.2 Časopisy.....	93

7.3 Rozsudky	94
7.4 Internetové zdroje	95
8 Seznam použitých zkratk	96
9 Summary	97
9.1 Contractual and Non-contractual Obligations in Private International Law	97
9.2 Klíčová slova/key words	98

1 Úvod

Evropská společenství vznikala zprvu zejména z ekonomických důvodů. Postupně se vytvářela celní zóna, společný trh, jednotný vnitřní trh, měnová a hospodářsko-politická unie.¹ Evropská integrace je založena na efektivním fungování jednotného vnitřního trhu, který představují čtyři základní svobody: volný pohyb zboží, osob, služeb a kapitálu.

Ekonomická spolupráce se již v brzké době projevila jako nedostačující, sama o sobě neefektivní a bylo nezbytné přistoupit ke spolupráci i v jiných neekonomických oblastech. Pro subjekty z jednotlivých členských států je sice výhodné mezi sebou obchodovat v prostoru bez vnitřních hranic, cel a dalších omezení, problém ale nastane v případě soudního sporu, kdy na jedné straně stojí jednotný vnitřní trh a na straně druhé přetrvávající národní charakter justice soukromého práva. Jednotlivé svobody pak narážejí do omezení představovaných odlišnými právními řády.

Vývoj Evropských společenství dlouhodobě provázejí ekonomicky podmíněné snahy o harmonizaci a unifikaci práva. Pro Evropské společenství je příznačná neexistence hmotněprávní unifikace, která je kompenzována unifikací norem kolizních. Sjednocení hmotněprávní úpravy je pro různorodost právních řádů jednotlivých států velmi složité a jednotný evropský civilní kodex je stále v nedohlednu. Unifikaci kolizních norem, coby nástroje mezinárodního práva soukromého, je možno chápat jako určitý předstupeň sjednocování norem přímých. Kolizní normy neupravují přímo práva a povinnosti účastníků mezinárodních soukromoprávních vztahů, ale odpovídají na otázku, kterým právním řádem se bude daný vztah řídit a poskytují tak určitý stupeň předvídatelnosti a právní jistoty. Vedle norem kolizních a přímých podléhají unifikačním snahám také normy mezinárodního civilního procesního práva. Spojení kolizních norem a norem mezinárodního civilního procesního práva by mělo zajistit jednotný postup soudních orgánů a navíc omezit jev známý jako tzv. *forum shopping* (srov. viz níže).

Vývojem v oblasti sjednocování kolizních norem v rámci Evropského společenství se zabýváme v první (obecné) části nazvané „Evropské mezinárodní právo soukromé – cesta od úmluv k nařízením“. Unifikace kolizní problematiky je v současné době představována nově přijatými nařízeními navazujícími na Římskou úmluvu o právu rozhodném pro závazky ze smluv. Jedná se o nařízení o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Nařízení Řím I) a nařízení o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy

¹ TÝČ, V., Základy práva Evropské unie pro ekonomy, 4. vydání. Praha: Linde, 2001, s. 20-22.

(Nařízení Řím II). V této části práce nastíníme vymezení právního rámce pro přijetí obou předmětných nařízení.

Druhá (zvláštní) část je věnována bližšímu rozboru jednotlivých ustanovení Nařízení Řím I. Pozornost zaměříme na koncepční změny Nařízení Řím I v porovnání s Římskou úmlouvou. Institut volby práva, úprava práva rozhodného v případě neexistence volby spolu s limity představovanými smlouvami se slabší smluvní stranou je další oblastí, které se podrobněji věnujeme. Římská úmluva není na rozdíl od Nařízení Řím I instrumentem komunitárního práva, ale mezinárodní smlouvou zavazující pouze smluvní strany. Text přijatého Nařízení Řím I je kompromisním řešením odrážejícím zájmy jednotlivých členských států, které jej prostřednictvím svých zástupců připomínkovaly. Vyjadřuje snahu o koordinaci s Nařízením Řím II a Nařízením Brusel I.²

Ve třetí (zvláštní) části práce se detailněji zabýváme Nařízením Řím II a rozbořem jednotlivých ustanovení, obdobně jako v části druhé věnované Nařízení Řím I. Nařízení Řím II obsahuje obecné kolizní pravidlo a dále kolizní pravidla zvláštní pro určité speciální situace, které jsou podrobněji rozebrány. Problematika regulace právních vztahů s mezinárodním prvkem, které vznikají na základě deliktů a kvasideliktů, si vzhledem k rostoucímu mezinárodnímu styku zasluhuje důkladnější zkoumání. Přestože se smluvní a mimosmluvní závazkové vztahy vzájemně doplňují, stojí zpravidla smluvní závazky v popředí zájmu a právní úprava mimosmluvních závazků následuje až krok za vztahy smluvními.

Čtvrtá část je věnována problematice výkladu a používání evropského mezinárodního práva soukromého se zaměřením na výklad komunitárního práva prováděný v rámci řízení o předběžné otázce Evropským soudním dvorem. Jednotný právní režim v rámci Evropské Unie a postupná unifikace, popř. harmonizace kolizních a procesních norem s sebou nese požadavek jednotného výkladu těchto právních norem. Evropský soudní dvůr zajišťuje pomocí řízení o předběžné otázce jednotnou interpretaci evropského práva a poskytuje národním soudům prostředek k zajištění jednotného výkladu a použití komunitárního práva v členských státech. Interpretační úlohu Evropského soudního dvora nelze podceňovat, neboť sehrává důležitou roli při sjednocování práva, ale často se pohybuje i na hranici jeho tvorby: „Právo Společenství roste a vyvíjí se pod rukama soudců Evropského soudního dvora.“³ Problematiku řízení o předběžné otázce systematicky rozdělujeme podle čl. 234

² Srov. bod 7 Preambule Nařízení Řím I.

³ WEATHERILL S., *Cases and Materials on EU Law*, 6. vydání. Oxford: Oxford University Press, r. 2003, s. 33.

SES a čl. 68 SES, resp. čl. 267 SFEU. Za účelem jednotné aplikace komunitárních norem vytvořil Evropský soudní dvůr zvláštní výkladové zásady, které představují autonomní výklad. Právní pojmy, které jsou známé z právních řádů členských států, vykládá Evropský soudní dvůr evropsky jednotně – autonomně. Čtvrtá část se podrobněji zabývá pohledem českého soudnictví na používání a výklad evropského mezinárodního práva soukromého, zmiňuje české předběžné otázky položené Evropskému soudnímu dvoru a ve zvláštní podkapitole rozebírá rozsudek Nejvyššího soudu, ve kterém se Nejvyšší soud vypořádal s otázkami volby práva cizího státu, výhradou veřejného pořádku a podrobně rozebral rozdíly mezi kogentními a imperativními normami s ohledem na úpravu této problematiky v Římské úmluvě. Závěrem je nutné podotknout, že ačkoliv Římská úmluva vstoupila v platnost r. 1991, Evropský soudní dvůr se k ní vyjadřuje v zásadě nepřímou a většinou pouze v souvislosti s určováním příslušnosti soudů podle nařízení Brusel I.

2 Evropské mezinárodní právo soukromé – cesta od úmluv k nařízením

2.1 (Evropské) mezinárodní právo soukromé

Mezinárodní právo soukromé je jedním z nástrojů regulace společenských vztahů tam, kde dochází ke střetu různých právních řádů, tedy v oblasti kde vznikají soukromoprávní vztahy s mezinárodním prvkem.⁴ Do mezinárodního práva soukromého se zahrnují kolizní normy, přímé hmotněprávní normy a normy mezinárodního civilního procesního práva.

V rámci evropského práva se v procesu tzv. evropeizace práva zformovalo nové právní odvětví, které se označuje jako evropské mezinárodní právo soukromé, čímž došlo k přesunu normotvorby z národní úrovně na úroveň evropskou. Evropské mezinárodní právo soukromé pak představuje souhrn unifikovaných norem mezinárodního práva soukromého regulující vztahy s evropským prvkem a slouží tak k překlenutí rozdílů mezi národními právními řády pro potřeby evropského trhu.⁵

2.1.1 Amsterodamská smlouva

Evropské mezinárodní právo soukromé je považováno za rychle se rozvíjející oblast soukromého práva v rámci EU. Jeho vývoj umožnila především Amsterodamská smlouva, která vstoupila v platnost 1. 5. 1999, a novelizovala SES. Amsterodamská smlouva vyhláší „prostor svobody, bezpečnosti a práva“. V rámci tohoto prostoru je možné odlišit soukromoprávní a trestněprávní složku, z nichž každá získala jiný právní režim. Trestněprávní složka zůstala začleněna ve třetím (unijním) pilíři EU na úrovni mezivládní, avšak soukromoprávní složka byla přesunem do prvního pilíře komunitarizována. Stalo se tak vložím nové hlavy III (dnes IV) s názvem „Vízová, azylová a přistěhovalecká politika a jiné politiky týkající se volného pohybu osob“. Právě sousloví „jiné politiky týkající se volného pohybu osob“ zahrnuje složku soukromoprávní. Toto začlenění bývá někdy kritizováno jako nesystematické, což s sebou přináší výkladové potíže, zejména co

⁴ Mezinárodní právo soukromé řeší tři základní okruhy otázek: a) soudy kterého státu jsou příslušné k řešení daného sporu (mezinárodní příslušnost soudů); b) hmotné právo kterého státu je třeba pro daný spor použít (rozhodné právo); a c) v jakých státech bude možné vykonat rozhodnutí vynesené soudem určitého státu (uznání a výkon cizích soudních rozhodnutí).

⁵ Srov. ROZEHNALOVÁ, N., TÝČ, V., NOVOTNÁ, M., *Evropské mezinárodní právo soukromé*. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 26.

do rozsahu této hlavy. V souladu s čl. 61 SES může Rada přijímat opatření v oblasti justiční spolupráce v civilních věcech podle čl. 65 SES. Tímto článkem tak došlo k založení pravomoci ES vydávat normy sekundárního práva i v této oblasti.

2.1.2 Čl. 65 a čl. 67 SES

Zásadním je čl. 65 SES⁶ nazvaný „Justiční spolupráce v civilních věcech“, který lze použít pro vydávání „opatření v civilních věcech,“ jež upravují „soukromoprávní vztahy s mezinárodním prvkem“ a zároveň jsou „nezbytná k řádnému fungování jednotného vnitřního trhu“. Ve spojení s názvem hlavy IV (Vízová, azylová a přistěhovalecká politika a jiné politiky týkající se volného pohybu osob) by však bylo možno dojít k velmi zužujícím závěrům. Někteří autoři dovozují, že věcná působnost čl. 65 je tímto velmi omezena⁷, jiní autoři tento názor nesdílejí⁸ a přiklánějí se spíše k extenzivnímu výkladu. Úmyslem zákonodárce však patrně nebylo omezit soudní spolupráci pouze na otázky vztahující se k vizům, azylu a přistěhovalectví, a proto zde musí být volný pohyb osob vykládán extenzivně.⁹ Orgány ES tak získaly v oblastech vymezených čl. 65 SES pravomoc upravovat danou problematiku akty sekundárního práva.¹⁰ Čl. 65 SES je skutečně východiskem nových právních úprav v oblasti mezinárodního práva soukromého, které jsou přijímány již převážně formou nařízení, případně formou sektorových směrnic, a spíše vyjímečně formou rozhodnutí Rady.¹¹

⁶ Čl. 65 SES:

Opatření v oblasti soudní spolupráce v občanských věcech s mezinárodním prvkem přijímaná podle článku 67, pokud je to nutné k řádnému fungování vnitřního trhu, zahrnují mimo jiné:

- a) zlepšení a zjednodušení systému mezinárodního doručování soudních a mimosoudních písemností, spolupráci při opatřování důkazů, jakož i uznání a výkonu soudních a mimosoudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech;
- b) podporu slučitelnosti kolizních norem platných v členských státech a předpisů pro řešení kompetenčních sporů;
- c) odstraňování překážek řádného průběhu občanskoprávního řízení, popřípadě podporou slučitelnosti úpravy občanskoprávního řízení v členských státech.

⁷ BASEDOW, J., The communitarisation of the Conflict Treaty of Amsterdam. *Common Market Law Review*, 2000, č. 37, s. 697.

⁸ REMIEN O., Community law versus conflict of laws. *Common Market Law Review*, 2001, č. 38, s. 74.

⁹ REMIEN O., European Private International Law, the EC and Its Emerging Area of Freedom, Security and Justice. *Common Market Law Review*, 2001, č. 1, s. 74.

¹⁰¹⁰ Pojem opatření v první větě čl. 61 SES označuje akty Rady, kterými jsou i nařízení a směrnice.

¹¹ PAUKNEROVÁ M., Evropské mezinárodní právo soukromé a procesní – aktuální otázky. *Evropské právo*, 2003, č. 8, s. 2.

Článek 67 SES stanoví samostatnou legislativní proceduru pro opatření dle této hlavy. Pro první pětileté období (1. 5. 1999 až 30. 4. 2004) předpokládá iniciační úlohu Komise a členských států s jednomyslným rozhodováním Rady po konzultaci s Evropským parlamentem (konzultační procedura). Prakticky každému členskému státu bylo umožněno vetovat rozhodnutí Rady k přijetí právního předpisu v této oblasti a pozice Evropského parlamentu byla čistě konzultační. Po těchto pěti letech měla Rada přijmout rozhodnutí o přeměně konzultační na spolurozhodovací proceduru dle čl. 251 SES. Smlouvou z Nice byl do čl. 67 přidán pátý odstavec, podle jehož druhé odrážky dochází *ex lege* ke změně přijímací procedury a stanoví pro opatření uvedená v čl. 65 spolurozhodovací proceduru (s výjimkou otázek rodinného práva).¹² Tím sice členské státy ztratily iniciační oprávnění, na druhou stranu byl posílen demokratický princip parlamentního spolurozhodování a posílena pravomoc Evropského parlamentu.

2.1.3 Pravomoci Evropského soudního dvora

V rámci rozhodování o předběžných otázkách je ESD oprávněn interpretovat komunitární právní akty. Prejudiciální řízení je v základní rovině upraveno v čl. 234 SES. Vložením hlavy IV do SES byl založen zvláštní režim pro oblast azylové, vízové a imigrační spolupráce podle čl. 68 SES. Čl. 68 SES je svou povahou *lex specialis* k čl. 234 SES a předběžné otázky podle něj mohou a zároveň musí, pokud je to nutné k vydání rozsudku, podávat pouze soudy poslední instance. ESD tak v režimu čl. 68 SES není příslušný k odpovědi na předběžnou otázku položenou soudem, proti jehož rozhodnutí je přípustný opravný prostředek.

2.1.4 Zvláštní postavení Dánska, Irska a Velké Británie

Dosah komunitárních právních aktů přijímaných podle hlavy IV je omezen i uvnitř samotného Společenství. V souladu s čl. 69 SES se pro Spojené království, Irsko a Dánsko použijí protokoly o zvláštním postavení těchto zemí¹³ a nadále tak pro ně platí původní

¹² Blíže viz. TICHÝ L., ARNOLD R., SVOBODA P., ZEMÁNEK J., KRÁL R., *Evropské právo*, 3. vydání. Praha: C.H.BECK, 2006, s. 48 a ns.

¹³ Protokol č. 4 o postavení Spojeného království a Irska a Protokol č. 5 o postavení Dánska. Podle čl. 3 Protokolu o postavení Spojeného Království a Irska mohou oba státy prohlásit, že se chtějí účastnit přijímacích procedur a takto přijatý sekundární právní akt je pak pro ně závazný. Čl. 7 Protokolu o zvláštním postavení Dánska stanoví, že Dánsko se může zčásti nebo zcela protokolu zříci.

režim zakotvený v Maastrichtské smlouvě. Uvedené státy se na základě protokolů neúčastní na přijímání opatření podle hlavy IV a tato pro ně nejsou závazná.

2.1.5 Geneze úpravy smluvních a mimosmluvních závazkových vztahů

Před přijetím Amsterodamské smlouvy, jako třetí zásadní novely zakládajících smluv, spolu členské státy uzavíraly pouze mezinárodní smlouvy na základě čl. 293 (bývalý článek 220) SES. Jednalo se o tzv. komunitární úmluvy či subsidiární dohody, které uzavíraly členské státy mezi sebou navzájem a nemohly se jich tedy účastnit ostatní nečlenské státy¹⁴. Základními nedostatky přijímání subsidiárních smluv byla neexistence obligatorní pravomoci Evropského soudního dvora podávat výklad těchto smluv (což se muselo řešit přijímáním zvláštních protokolů o výkladu) a zdlouhavost a náročnost procedury vzniku takových instrumentů, případně i jejich novelizace.¹⁵

Na základě čtvrté odrážky čl. 293 SES došlo k přijetí Bruselské úmluvy o soudní pravomoci a uznání a výkonu rozhodnutí v občanských a obchodních věcech z r. 1968. Prostřednictvím této úmluvy došlo nejprve k unifikaci norem určujících pravomoc národních soudů jednotlivých signatářských států a norem upravujících uznání a výkon soudních rozhodnutí, pocházejících ze smluvních států. Díky svým procesním normám, umožňovala Bruselská úmluva žalobci upřednostnit konkrétní soud a dokonce umožňovala stranám prorogovat konkrétní soud. Bruselská úmluva v podstatě umožňovala jev *forum shopping*¹⁶, neboť strana mohla upřednostnit soudy jednoho státu z důvodu, že výsledné právo určené pomocí kolizních norem fóra bylo pro ni výhodnější. Dne 22.12. 2000 bylo vydáno Nařízení Brusel I, které převzalo její funkci, a Bruselská úmluva se již v současné době uplatní pouze ve vztahu k Dánsku.

¹⁴ Srov. PAUKNEROVÁ M., Mezinárodní civilní procesní právo po vstupu České republiky do EU – vybrané otázky. *Právní rozhledy*, 2004, č. 9, s. 333-338.

¹⁵ PAUKNEROVÁ M., *Evropské mezinárodní právo soukromé a české právo, České právo na prahu Evropské unie*. Praha: Karolinum, 2004, s. 140.

¹⁶ Termín *forum shopping* se vztahuje na situaci, kdy se mezinárodně pravomocné cítí být soudy více států, a v důsledku této skutečnosti si strana může určit, kde svůj nárok zažaluje. Tento jev pozitivního konfliktu pravomoci může vzniknout jak na úrovni hodnocení pravomoci z pohledu národních právních řádů, tak i na základě existujících úmluv. Srov. TÝČ V., ROZEHNALOVÁ N., Kolizní smluvní právo, výhrada veřejného pořádku a mezinárodně kogentní normy. *Právník*, 2002, č. 6, s. 637. Dále ROZEHNALOVÁ N., TÝČ V., *Evropský justiční prostor (v civilních otázkách)*, Masarykova univerzita, 2007, str. 25-26 s odkazem na O. Remien, European Private International Law, the EC and its Emerging Area of Freedom, Security and Justice. *Common Market Law Review*, 2001, č. 38, s. 53 a ns.

V roce 1972 byl předložen první předběžný návrh Úmluvy o právu rozhodném pro smluvní a mimosmluvní závazky. Návrh se měl vztahovat na závazkové vztahy vznikajících ze smluv i mimosmluvně, které obsahují mezinárodní prvek. Pro oblast mimosmluvních závazků bylo tehdy navrženo obecné pravidlo s hraničním určovatelem *lex loci delicti*, ze kterého byly umožněny určité výjimky. Přistoupením Velké Británie a Irska se však přípravné práce významně zpomalily, neboť došlo ke střetu názorů států s kontinentální tradicí a států z anglo-americké právní oblasti. V oblasti mimosmluvních závazků se rozdílné názory jednotlivých států projeví nejvýrazněji a po poměrně ostré kritice, ale i kvůli snaze o rychlejší vyhotovení, bylo v roce 1978 od komplexní úpravy obou oblastí upuštěno.

Realizace se dočkala pouze smluvní oblast v podobě Římské úmluvy o právu použitelném na smluvní závazky. Sepsáním Zprávy byli pověřeni profesori Guiliano a Lagarde¹⁷. Závěrečná jednání probíhala v Radě ministrů spravedlnosti 19. 6. 1980. Počet ratifikací byl stanoven na sedm. O určité zdrženlivosti států svědčí fakt, že potřebných ratifikací bylo dosaženo až po jedenácti letech a Úmluva vstoupila v platnost teprve 1. 4. 1991. Hlavním cílem Římské úmluvy bylo harmonizovat a sjednotit normy určující rozhodné právo pro smlouvy, a tím vyloučit jev známý jako *forum shopping* tak, aby rozhodné právo bylo určováno před soudy všech členských států podle stejných pravidel.¹⁸

Pro období od 1.7. 1996 do 1.6. 1999 stanovila Rada svým rozhodnutím prioritní oblasti, které mimo jiné zahrnovaly možnosti zahájení jednání o vypracování úmluvy o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy. Členské státy byly v roce 1998 vyzvány Komisí, aby sdělily své představy v této oblasti. Po kladné odezvě vytvořila Komise pracovní skupinu ad hoc, aby zkoumala návrhy textů zpracovaných Komisí, a pracovní skupinu GEDIP¹⁹. Po dvaceti letech od zavrnutí celkové úpravy smluvních a mimosmluvních závazkových vztahů (viz. výše) tak byly vypracovány první návrhy²⁰, které však zastínila Amsterodamská smlouva²¹ v roce 1999 svým vstupem v platnost.

Od zpracování problematiky mimosmluvních závazků ve formě úmluvy bylo upuštěno a po rozsáhlých diskuzích převážila forma nařízení. Komunitární akty mají oproti

¹⁷ *Guiliano-Lagardeho zpráva*, dostupná z: www.rome-convention.org

¹⁸ PAUKNEROVA M., *Evropské mezinárodní právo soukromé*. Praha: C.H.BECK, 2008, s. 255.

¹⁹ Evropská skupina pro mezinárodní právo soukromé.

²⁰ Návrhy dostupné z: http://www.gedip-egpil.eu/gedip_documents.html

²¹ Orgány ES mají k úpravě kolizního práva možnost volby z řady instrumentů uvedených v čl. 249 (bývalý článek 189) SES.

mezinárodním smlouvám výhodu zjednodušené a zejména zrychlené formy přijímání. Požadavek ratifikace komunitární úmluvy všemi členskými státy tak může působit jako nepřekonatelná překážka.

2.1.6 Proces přijímání Nařízení Řím I

V lednu 2003 zveřejnila Komise tzv. Zelenou knihu²², ve které položila 20 otázek členským státům i široké veřejnosti, které se týkaly přeměny Římské úmluvy do komunitárního instrumentu ve formě směrnice nebo nařízení a modernizace některých ustanovení. Budoucím pramenem smluvních závazků bylo po rozsáhlých diskuzích zvoleno nařízení se svým přímým účinkem a k jehož interpretaci je pravomocný ESD bez nutnosti speciálních interpretačních Protokolů.²³ Komise dne 15. 12. 2005 představila svůj návrh Nařízení Řím I²⁴ EP a Radě. Legislativním procesem spolurozhodování dle čl. 251 SES bylo nakonec Nařízení Řím I schváleno na zasedání Rady v Lucemburku ve dnech 5-6. 6. 2008 a dne 4.7. 2008 se objevilo v Úředním věstníku EU pod č. 593/2008.

2.1.7 Proces přijímání Nařízení Řím II

V květnu 2002 připravil generální direktorát pro otázky justice u vnitřních věcí předběžný návrh Nařízení Řím II a vyzval všechny zainteresované strany, aby se k němu ve lhůtě pěti měsíců mohly vyjádřit²⁵. Možnost vyjádřit se k návrhu byla všeobecně vítána a na tuto iniciativu reagovalo na osmdesát přispěvatelů z řad členských států, akademiků a právníků, zvláště pak z řad soukromých organizací prezentujících zájmy podnikatelů či spotřebitelů²⁶.

Cílem veřejné diskuze bylo získat zpětnou vazbu a názory veřejnosti na celkovou koncepci návrhu i na jeho jednotlivá kolizní ustanovení. Jako problematickou se ukázala hned základní otázka nezbytnosti návrhu, kdy někteří přispěvatelé nezbytnost a účelnost

²² GREEN PAPER on the conversion of the Rome Convention of 1980 on the law applicable to contractual obligations into a Community instrument and its modernization [COM (2002) 654 final]. Dostupný z: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2002/com2002_0654en01.pdf

²³ Interpretační protokoly k Římské úmluvě dostupné z: <http://rome-convention.org/instruments/index.htm>

²⁴ Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND THE COUNCIL on the law applicable to contractual obligations (Rome I) [COM (2005) 650 final]. Dostupný z: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2005/com2005_0650en01.pdf

²⁵ Viz: http://ec.europa.eu/justice_home/news/consulting_public/rome_ii/news_summary_rome2_en.htm

²⁶ Např. Sdružení německých bank, Britská rada pro ochranu autorských práv, Evropská organizace spotřebitelů, Telefonica, Yahoo Europe.

návrhu vážně zpochybnili, jiní souhlasili, avšak s kritickými připomínkami. Yahoo Europe se například postavilo zcela proti návrhu a argumentovalo nedostatkem pravomoci ES a zbytečností kolizní úpravy²⁷.

V lednu 2003 následovalo v Bruselu veřejné slyšení Komise, kdy předložený návrh již obsahoval některé připomínky uplatněné v předešlé diskuzi, a v červenci téhož roku zveřejnila Komise návrh na vydání nařízení o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy²⁸. Návrh nařízení prošel rozsáhlým připomínkovým řízením a čtecími změnami. Jeho postup v legislativním procesu byl značně komplikovaný a je výsledkem dohodovacího řízení mezi Radou a Evropským parlamentem podle čl. 251 SES. Nařízení Řím II bylo nakonec přijato dne 11. 7. 2007. Jeho hlavním účelem je unifikovat kolizní normy národního práva členských států týkající se nesmluvních závazků, a tak rozšířit harmonizaci mezinárodního práva soukromého ve vztahu k občanským a obchodním závazkům.

Hlavní výhoda Nařízení Řím II spočívá v možnosti prostudování pouze jednoho právního aktu a subjekty tak nemusejí zkoumat lišící se kolizní normy jednotlivých členských států. Zvýší se předvídatelnost řešení, právní jistota a sníží náklady na vedení sporů. Vzhledem k nemožnosti hmotněprávní harmonizace dané problematiky je pro zvýšení právní jistoty vhodná unifikace alespoň kolizních norem. Nahrazení 26 (Dánsko na své výhradě stále trvá) souborů národních kolizních norem jedním znamená nepochybně významný pokrok.

²⁷ http://ec.europa.eu/justice_home/news/consulting_public/rome_ii/yahoo_europe_en.pdf

²⁸ Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND THE COUNCIL on the law applicable to non-contractual ("ROME II") [COM(2003) 427 final]. Dostupný z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2003:0427:FIN:EN:PDF>

3 Nařízení EP a Rady (ES) č. 593/2008, o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Řím I)

3.1 Obecně k Nařízení Řím I

Nařízení Řím I vychází z Římské úmluvy a je jejím převedením do formy komunitárního právního instrumentu. Vztahuje se na smluvní závazkové vztahy podle občanského a obchodního práva v případě střetu právních řádů. Přijetí Nařízení Řím I je dalším krokem v procesu sjednocování kolizních norem členských států ES. Kolizní norma je právní předpis, který stanoví, podle jakého práva se má posuzovat právní vztah, v němž je obsažen mezinárodní (cizí) prvek, tedy právní vztah spojený s právem více států.

Z věcné působnosti Nařízení Řím I jsou výslovně vyloučeny určité skupiny smluvních závazkových vztahů uvedené v čl. 1. Nařízení Řím I se použije na smlouvy uzavřené po 17. prosinci 2009.²⁹ Pro smlouvy uzavřené před tímto datem bude nadále platit Římská úmluva, popřípadě národní právní předpisy, pokud jde o smlouvy uzavřené před okamžikem vstupu Římské úmluvy v platnost. Nařízení Řím I je závazné v celém rozsahu a přímo použitelné v členských státech ES s výjimkou Dánska a Spojeného království.

3.2 Věcná působnost – čl. 1

Věcný rozsah Nařízení Řím I vymezuje čl. 1, a to jak pozitivně, tak negativně.

3.2.1 Pozitivní vymezení věcné působnosti

Nařízení Řím I se použije na smluvní závazky v občanských a obchodních věcech v případě střetu právních řádů. Ustanovení odpovídá čl. 1 odst. 1 Nařízení Řím II, které se však vztahuje na mimosmluvní závazkové vztahy. Nařízení Řím I a Řím II tvoří komplexní kolizní úpravu závazkového práva. Vůči sobě se vzájemně doplňují a nejsou tedy ve vztahu generality a speciality. Procesní normu pro tyto nařízení představuje Nařízení Brusel I.

Preambule³⁰ k celkovému pojetí věcné působnosti uvádí, že věcná působnost a ustanovení Nařízení Řím I by měly být v souladu s Nařízením Brusel I a Nařízením Řím II.

²⁹ Čl. 28 Nařízení Řím I.

³⁰ Preambule Nařízení Řím I, bod 7.

3.2.2 Negativní vymezení věcné působnosti

Věcný rozsah Nařízení Řím I je vymezen i negativně. Nařízení Řím I na rozdíl od Římské úmluvy obsahuje generální klauzuli stanovící, že Nařízení Řím I nedopadá na smluvní závazkové vztahy ve věcech daňových, celních a správních. Podobnou klauzuli obsahují i další předpisy evropského mezinárodního práva soukromého jako např. Nařízení Řím I, Nařízení Brusel I nebo Nařízení o evropském exekučním titulu pro nesporné nároky, Nařízení o evropském platebním rozkazu a Nařízení o evropském řízení o drobných nárocích.

Článek 1 odst. 2 dále obsahuje taxativní výčet smluvních závazkových vztahů, které jsou z věcného rozsahu Nařízení Řím I vyjmuty:

a) otázky týkající se osobního stavu, způsobilosti fyzické osoby k právům a právním úkonům, aniž je dotčen článek 13;

Problematika osobního stavu a způsobilosti fyzické osoby k právům a právním úkonům se v kontinentálním právu posuzuje podle odlišných kolizních kritérií než smluvní závazkové vztahy. Důvodem vynětí této oblasti z dosahu Nařízení Řím I je odlišnost přístupu mezi zeměmi kontinentální Evropy a zeměmi *common law*, tak i uvnitř jednotlivých systémů. Výjimka týkající se nezpůsobilosti k uzavření smlouvy je stanovena s ohledem na systém *common law*, kde jsou tyto otázky chápány jako součást smlouvy, resp. jako věci, které spadají pod smlouvu (*contractual matters*).³¹

b) závazky vyplývající z rodinných vztahů a ze vztahů považovaných rozhodným právem za vztahy se srovnatelnými účinky, včetně vyživovací povinnosti;

Preambule vysvětluje, že rodinné vztahy by měly zahrnovat vztahy mezi předky a potomky, vztahy mezi manželi, jiné vztahy vzniklé v důsledku manželství a příbuzenské vztahy v boční linii. Odkaz v čl. 1 odst. 2 Nařízení Řím I na vztahy s účinky srovnatelnými s manželstvím a jinými rodinnými vztahy je třeba vykládat v souladu s právem členského státu, jehož soud se sporem zabývá.³²

c) závazky vyplývající z majetkových vztahů mezi manželi nebo mezi osobami ve vztazích považovaných rozhodným právem za vztahy s účinkem srovnatelným s manželstvím, a ze závětí a dědění;

³¹ PAUKNEROVÁ M., op. cit. (18), s. 217.

³² Preambule Nařízení Řím I, bod 8.

V této oblasti se počítá s komplexní kolizní úpravou majetkových vztahů mezi manželi a kolizní úpravou problematiky dědictví a závěti.

d) závazkové vztahy vyplývající ze směnek cizích a vlastních, šeků a jiných převoditelných cenných papírů v rozsahu, v jakém závazky z těchto převoditelných cenných papírů vyplývají z jejich převoditelnosti;

Pro směnečné a šekové právo existuje unifikovaná úprava mezinárodními úmluvami vzešlých z Ženevské konference.³³ Tyto otázky byly dále vyloučeny s ohledem na fakt, že v některých členských státech jsou kvalifikovány jako mimosmluvní.

e) rozhodčí smlouvy a dohody o volbě soudu;

Smlouvy a dohody tohoto charakteru (včetně utváření konsensu, platnosti a účinnosti) jsou vyňaty především z důvodu existence Úmluvy o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů z r. 1958 (tzv. Newyorská úmluva)³⁴, jejíž smluvními stranami jsou všechny členské státy, Evropské úmluvy o mezinárodní obchodní arbitráži³⁵, kterou jsou vázány pouze některé členské státy a čl. 23 Nařízení Brusel I jednotně upravujícím prorogační dohody o volbě soudu.

f) otázky upravené právem obchodních společností, sdružení a jiných právnických osob, týkající se například vzniku, zápisem nebo jinak, způsobilosti k právům a právním úkonům, vnitřního uspořádání nebo rušení obchodních společností, sdružení a jiných právnických osob, osobní odpovědnosti vedoucích osob a členů za závazky obchodní společnosti, sdružení nebo právnické osoby;

Hlavním důvodem pro vyloučení těchto otázek je vysoký stupeň harmonizace právními instrumenty komunitárního práva.³⁶

³³ Výsledkem Ženevské konference z r. 1930, které se zúčastnilo 31 států včetně tehdejšího Československa byly tři úmluvy: 1) Úmluva o jednotném právu směnečném; 2) Úmluva o jednotném právu šekovém a řešení některých kolizí právních norem; 3) Úmluva o směnečných poplatech – bez většího významu. Obsah ženevských úmluv byl do českého právního řádu recipován zákonem směnečným a šekovým č. 191/1950 Sb. Srov. KOTÁSEK, J., Úvod do směnečného práva. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 15 an.

³⁴ Úmluva o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů obsahuje v kontextu uznání a výkonu rozhodčího nálezu unifikovanou kolizní normu, podle níž se platnost arbitrážní smlouvy posuzuje dle práva zvoleného nebo právního řádu, kde byl rozhodčí nález vydán.

³⁵ Evropská úmluva o obchodní arbitráži obsahuje právní úpravu rozhodčí smlouvy.

³⁶ Zejména harmonizační směrnice práva akciových společností a společností s ručením omezeným; dále nařízení Rady č. 2137/85, o evropském hospodářském zájmovém sdružení; nařízení Rady č. 2157/2001, o statutu evropské společnosti (*societas europa*); nařízení Rady č. 1435/2003, o evropském družstvu. Srov. blíže TICHÝ L., ARNOLD

g) otázku, zda může zmocněnec zavazovat vůči třetí osobě osobu, na jejíž účet tvrdí, že jedná, nebo zda může orgán obchodní společnosti sdružení nebo právnické osoby tuto obchodní společnost, sdružení nebo právnickou osobu zavazovat vůči třetí osobě;

Toto vyloučení se vztahuje pouze na část otázek zastoupení, a to problematiku týkající se právních vztahů se třetí osobou. Ostatní otázky smlouvy o zastoupení do věcného rozsahu Nařízení Řím I spadají. Důvodem pro vynětí je ochrana vztahu zmocnitele a třetí osoby, zatímco vztah zmocnitele a zmocněnce zvláštní ochrany nevyžaduje.

h) zakládání trustů a vztahy mezi zakladateli trustu, správci trustu a oprávněnými osobami;

Z rozsahu Nařízení Řím I jsou dále vyloučeny otázky založení trustů a vztahy mezi zakladateli, správci a beneficiáři. Na rozdíl od systému *common law* jde o institut neznámý některým kontinentálním právním řádům.³⁷ Výraz trust byl užit záměrně s ohledem na pojímání tohoto institutu v oblasti *common law*. Obdobné instituty dle kontinentálního práva z dosahu Nařízení Řím I vyňaty nejsou.

i) závazky vyplývající z předšmluvního jednání,

Závazky vyplývající z předšmluvního jednání upravuje v čl. 12 Nařízení Řím II a Nařízení Řím I je tak z věcného rozsahu výslovně vylučuje.

j) zvláštní pojistné smlouvy³⁸

Pojistná smlouva byla do Nařízení Řím I zařazena až v průběhu závěrečných jednání. Nařízení Řím I zahrnuje na rozdíl od Římské úmluvy obecnou úpravu pojistné smlouvy a ze svého rozsahu vylučuje pouze zvláštní pojistné smlouvy výslovně uvedené v tomto ustanovení.

R., SVOBODA P., ZEMÁNEK J., KRÁL R., op. cit. (12), s. 646 - 653 nebo TYČ, V. *Základy práva Evropské unie pro ekonomy*. 4. vydání. Praha: Linde, 2001, s. 189 - 192.

³⁷ Blíže k této problematice KNAPP V., *Velké právní systémy, Úvod do srovnávací právní vědy*. Praha: C.H.BECK, 1996, s. 181 a násl.; dále čl. 2 Haagské úmluvy o právu rozhodném na trusty a jejich uznání z r. 1985.

³⁸ Pojistné smlouvy vyplývající z činnosti prováděné jinými organizacemi, než jsou organizace uvedené v článku 2 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/83/ES ze dne 5. listopadu 2002 o životním pojištění, jejichž předmětem je poskytovat dávky zaměstnancům nebo osobám samostatně výdělečně činným, které patří k podniku či skupině podniků nebo k obchodu či skupině obchodů, v případě úmrtí nebo přežití nebo v případě přerušení či omezení činnosti nebo v případě nemoci související s prací nebo pracovním úrazem.

Oblast dokazování a soudního řízení spadá do dosahu národního práva s výjimkou otázek upravených v čl. 18, na které Nařízení Řím I a jím určené právo dopadá. Čl. 18 Nařízení Řím I zasahuje problematiku stanovení právní domněnky nebo rozdělení důkazního břemene stanovené v rámci závazkových vztahů a dále zhodnocení důkazů a způsobu jejich provedení.³⁹

3.2.3 Územní a časová působnost

Nařízení Řím I je v plném rozsahu závazné pro všechny členské státy s výjimkou Dánska a Spojeného království. Při podpisu Amsterodamské smlouvy podepsaly Irsko a Spojené království Protokol č. 4 o postavení Spojeného království a Irska, podle jehož čl. 1 a 2 se Spojené království neúčastní přijímání Nařízení Řím I a není pro něj závazné ani použitelné (*opt-out*).⁴⁰

Členským státem se však rozumí všechny členské státy v případech uvedených v čl. 3 odst. 4, tzn. v rámci použitelnosti ustanovení práva ES v situaci, kde se jedná o smlouvu spojenou s jedním nebo více členskými státy a kde došlo k volbě jiného rozhodného práva (práva nečlenského státu), a čl. 7, tzn. ohledně úpravy pojistných smluv.

Z časového hlediska se Nařízení Řím I vztahuje na smlouvy uzavřené po 17. prosinci 2009.⁴¹ Stejně jako Římská úmluva a Nařízení Řím II nepůsobí Nařízení Řím I retroaktivně. Na smlouvy uzavřené před datem použitelnosti se aplikují dosavadní předpisy, tzn. zvláště Římská úmluva.

3.3 Univerzální použitelnost - čl. 2

Použitelnost Nařízení Řím I není omezena na závazkové vztahy s komunitárním prvkem. Ustanovení čl. 2 potvrzuje princip univerzality stejně jako Nařízení Řím II a Římská úmluva.

³⁹ ROZEHNALOVÁ N., TÝČ V., *Evropský justiční prostor (v civilních otázkách)*. Brno: Masarykova univerzita, 2007, s. 53.

⁴⁰ Srov. bod 44 a 45 Preambule Nařízení Řím I.

⁴¹ Čl. 28 Nařízení Řím I.

3.4 Volba práva – čl. 3

Na základě smluvní svobody⁴² se může každý svobodně rozhodnout, zda, s kým a o čem smlouvu uzavře s tím, že strany mohou kdykoliv jednou uzavřenou smlouvu zrušit. V oblasti kolizního závazkového práva přistupuje volba práva jako zásadní projev autonomie vůle stran smlouvy a bývá označována jako nutná náležitost těchto smluv z hlediska jistoty o jejím právním režimu. Preambule vysvětluje, že možnost svobodné volby, kterou mají smluvní strany při výběru rozhodného práva, by měla být základem systému kolizních norem v oblasti smluvních závazků.⁴³ Strany mají v zásadě svobodnou volbu určit si právo, kterým se jejich smlouva bude řídit. Právem, které si strany zvolí, může být jakýkoliv platný právní řád bez ohraničení právními řády členských států ES nebo pro svůj vztah ke smlouvě. Speciální omezení jsou stanovena pro zvláštní smluvní typy uvedené v dalších člancích Nařízení Řím I za účelem ochrany slabší smluvní strany.

Volba práva v moderních právních řádech zajišťuje předvídatelnost a právní jistotu účastníků vztahů s mezinárodním prvkem. Pouze strany sami si mohou nejlépe určit právní úpravu, která bude odpovídat jejich představám a dosáhnout potřebného kompromisu. Z hlediska „kvalit“ by zvolené právo v zásadě mělo vyhovovat těmto požadavkům: mělo by být politicky a legislativně stabilní, založené na rozvinuté a ustálené právní kultuře a dostatečně nezávislé judikatuře.⁴⁴

Je doporučováno a právní praxí ve zcela drtivé většině nedbáno na to, že sjednání obsahu jakéhokoliv právního vztahu s mezinárodním prvkem by mělo začít sjednáním způsobu a místa řešení budoucích sporů a v návaznosti na to i budoucího práva.⁴⁵ Výhodou propojení volby práva a volby sudiště (místa arbitráže) lze spatřovat i ve snížení nákladů celé transakce a odstranění eventuální nesouladnosti v hmotném a procesním právu.⁴⁶

1. Smlouva se řídí právem, které si strany zvolí. Volba musí být vyjádřena výslovně nebo jasně vyplývat z ustanovení smlouvy nebo okolností případu. Strany si mohou zvolit právo rozhodné pro celou smlouvu nebo pouze pro její část.

⁴² Více ke smluvní svobodě a volbě práva: RADOŠOVSKÝ P., *Rozhodné právo v závazkových vztazích z mezinárodního obchodu - smluvní autonomie a volba práva*, 2003. Dostupné z: <http://www.epravo.cz>

⁴³ Preambule Nařízení Řím I, bod 11.

⁴⁴ SALAČ J., K aktuálním otázkám volby práva ve smlouvách v mezinárodním obchodním styku. *Evropské právo (příloha Právních rozhledů)*, 2003, č. 5, s. 2.

⁴⁵ BĚLOHLÁVEK A. J., Volba práva v závazkových vztazích s mezinárodním prvkem. *Právní fórum*, 2006, č. 3, s. 82.

⁴⁶ SALAČ, J., K aktuálním otázkám volby práva ve smlouvách v mezinárodním obchodním styku, op. cit. (43), s. 2.

Volbu práva lze v praxi učinit výslovně v podobě doložky o volbě práva užitě jako součást smlouvy nebo samostatné dohody o volbě práva. Druhou možností je provedení faktické volby stranami, kdy výslovná volba práva neexistuje a ve smlouvě učiněna není, ale z okolností případu je jasné, že strany uskutečnily skutečnou volbu práva. Např. může jít o volbu provedenou ve formulářové smlouvě, která má pro konkrétní kontrakt určitou relevanci, nebo v předcházející smlouvě, jde-li o dlouhodobou praxi mezi stranami, pokud okolnosti nenaznačují změnu postoje smluvních stran, apod.⁴⁷ Toto ustanovení umožňuje i volbu práva provedenou mlčky, která vyžaduje, aby s určitostí vyplývala z podmínek smlouvy nebo okolností případu. Takovou volbou může být i případ, kdy strany pouze odkážou na konkrétní paragraf nebo instituty typické určitému právnímu řádu.

Nejsou-li splněny náležitosti volby práva, nemůže následovat proces známý z oblasti německého práva jako tzv. hypotetická volba práva, kdy by soudce zjišťoval úmysl stran, takovou volbu provést. Uplatňuje se zásada hledání skutečného úmyslu stran, ať již vyjádřeného výslovně, nebo dovozeného úmyslu učiněného fakticky (mlčky), ne ovšem úmyslu předpokládaného.⁴⁸

Další problematikou je otázka štěpení smlouvy, tedy možnosti zvolit si pro jednotlivé části smlouvy různé právní řády. Štěpení není příliš vítané s ohledem na fakt, že volba odlišných právních řádů na vzájemně související či podmíněné otázky může vést k značně rozporuplným výsledkům. Principu autonomie vůle však nebrání, aby si strany zvolily jiný právní řád, např. pro režim náhrady škody nebo pro plnění smlouvy atd. Volba rozdílných právních řádů pro části závazkového vztahu bude v praxi možná tam, kde existují právně relativně samostatné části, které mohou být posuzovány odděleně.

Podle jednoho z původních návrhů, mělo být do čl. 3 odst. 1 Nařízení Řím I vloženo ustanovení s domněnkou, podle kterého by volba sudiště členského státu znamenala rovněž i výběr práva tohoto státu. Návrh nakonec přijat nebyl a nadále tak platí, že volba místa řešení sporu neznámá nutně výběr práva státu místa řešení sporu. Podle Preambule pak dohoda stran o volbě jednoho či více soudů členského státu za účelem rozhodování o sporech vzniklých ze smlouvy by měla být jedním z hledisek, které by mělo být zohledněno při rozhodování, zda volba práva s dostatečnou určitostí vyplývá z ustanovení smlouvy.⁴⁹

⁴⁷ PAUKNEROVÁ M., op. cit. (18), s. 221.

⁴⁸ Srov. RADOŠOVSKÝ P., op. cit. (42), část III (volba práva).

⁴⁹ Preambule Nařízení Řím I, bod 12.

2. *Strany se mohou kdykoli dohodnout, že se smlouva bude řídit jiným právem, než kterým se dosud řídila v důsledku předchozí volby podle tohoto článku nebo na základě jiných ustanovení tohoto nařízení. Žádná změna rozhodného práva provedená po uzavření smlouvy se nedotýká její formální platnosti podle článku 11 a ani se nepříznivě nedotýká práv třetích osob.*

V souladu s principem autonomie vůle smluvních stran je i změna práva zvoleného nebo dodatečná volba práva. Právní řád lze změnit nebo zvolit podle převažujících právní názorů do doby, než začne soudce nebo rozhodce jednat ve věci samé. Tato změna pak nastupuje s účinky *ex tunc*. Na ochranu práv třetích osob pamatuje poslední věta ustanovení s tím, že následná volba či změna práva se nedotkne formální platnosti smlouvy ani práv třetích osob.

Čl. 3 odst. 2 původního návrhu Nařízení Řím I umožňoval stranám, aby si zvolily zásady a pravidla hmotného smluvního práva, které jsou uznávány mezinárodně či v rámci Společenství.⁵⁰ Přijetí tohoto ustanovení by umožňovalo přímou aplikaci *lex mercatoria*, Zásad mezinárodních smluv UNIDROIT, Principů evropského smluvního práva (PECL) apod. Jedná se právní pravidla, která používá praxe, aniž by byla státem přijata či schválena. *Lex mercatoria* chápeme jako systém vytvářený praxí v obchodním styku, nezávislý na jakémkoliv právním řádu (např. obchodní zvyklosti, obecné zásady právní, obchodní termíny apod.). Toto ustanovení bylo po závěrečných diskuzích vypuštěno. Preambule k tomu dodává, že Nařízení Řím I nebrání smluvním stranám, aby do svých smluv začlenily formou odkazu nestátní normy nebo mezinárodní úmluvu⁵¹, a dále, že pokud Společenství vhodným právním nástrojem přijme normy smluvního závazkového práva, včetně standardních smluvních podmínek, může takový nástroj stanovit, že smluvním stranám je dovoleno tyto normy uplatňovat.⁵²

3. *V případě, že všechny ostatní prvky pro situaci významné se v okamžiku volby nacházejí v jiné zemi než v zemi, jejíž právo bylo zvoleno, není volbou práva, kterou strany učinily, dotčeno použití ustanovení práva této jiné země, od nichž se nelze smluvně odchýlit.*

⁵⁰ Srov. Proposal for a Regulation of the European Parliament and the Council on the law applicable to contractual obligations (Rome I), COM (2005) 650 final, Art. 3/2 „The parties may also choose as the applicable law the principles and rules of the substantive law of contract recognized internationally in the Community.“

⁵¹ Preambule Nařízení Řím I, bod 13.

⁵² Preambule Nařízení Řím I, bod 14.

Volba práva je v tomto případě tzv. materiální volbou práva, kdy strany mají možnost zvolit si pouze dispozitivní normy a jsou tedy omezeny kogentními normami určitého právního řádu. Ustanovení je formulováno obdobně jako čl. 3 odst. 3 Římské úmluvy s tím, že v případě ustanovení, od nichž se nelze smluvně odchýlit, se jedná o ustanovení kogentní, nikoliv imperativní, jak je někdy nesprávně překládáno. Kogentní ustanovení jsou taková donucující ustanovení soukromého práva, která jsou závazná a nelze je ve smlouvě upravit odlišně, pokud jsou součástí rozhodného práva. Imperativní ustanovení jsou pak ustanovení, jež se aplikují bez ohledu na to, jakým právem se daný smluvní vztah řídí. Jestliže tedy použití kogentních ustanovení nelze zamezit smluvním ujednáním, aplikaci imperativních ustanovení se nelze vyhnout nejenom smluvním ujednáním, ale ani volbou práva.⁵³

Ustanovení umožňuje zvolit si zahraniční právo jako právo rozhodné pro svůj čistě vnitrostátní právní vztah. Jedná se o takové situace, kdy si strany zvolí cizí právo, přestože všechny okolnosti směřují k právu tuzemskému a mezinárodní prvek je tak uměle vytvořen pouze onou volbou zahraničního právního řádu (*single-country contract*). V takovém případě se však budou přes jejich volbu aplikovat kogentní ustanovení jejich tuzemského práva.

4. V případě, že se všechny ostatní prvky pro situaci významné se v okamžiku volby nacházejí v jednom nebo více členských státech, není volbou jiného rozhodného práva stranami, než je právo členského státu, dotčeno použití těch ustanovení práva Společenství, případně v podobě, v jaké je provedeno v členském státě sídla soudu, od nichž se nelze smluvně odchýlit.

Toto ustanovení bývá označováno jako tzv. doložka o vnitřním trhu, od jehož ustanovení se nelze smluvně odchýlit. V situaci, kdy smlouva souvisí s jedním nebo více členskými státy a kdy je stranami zvoleno právo jiného státu (tzn. třetího státu), nelze odlišně smluvně upravit kogentní právo ES.⁵⁴ Zvolená úprava slouží k ochraně norem evropského původu (srov. rozsudek ESD *Ingmar*)⁵⁵ a zdůrazňuje funkci vnitřního trhu. Obdobnou úpravu nalezneme v čl. 14 odst. 3 Nařízení Řím II.

⁵³ Srov. AMBRUZ & DARK LAW FIRM, MonitEUR, *Římská úmluva klepe na dveře*, 2005, č. 5. Dostupný z: http://www.landwellglobal.com/images/cz/cze/cz_download/hi_cz_cze_moniteur20055.pdf

⁵⁴ Srov. PAUKNEROVÁ M., op. cit. (18), s. 224, 260 a 297.

⁵⁵ Rozsudek ESD č. C-381/98 ve věci *Ingmar GB Ltd. V. Eaton Leonard Technologies Inc.*, SbSD, 2000, I-9305.

5. *Existence a platnost souhlasu stran s volbou rozhodného práva se určuje v souladu s články 10, 11 a 13.*

Čl. 10 upravuje materiální podmínky platnosti, čl. 11 formální podmínky platnosti a čl. 13 nezpůsobilost osob smlouvu uzavřít. Existence a platnost souhlasu stran s volbou se řídí podle práva rozhodného pro posouzení platnosti právních úkonů a způsobilosti.⁵⁶

3.5 Rozhodné právo při neexistenci volby práva – čl. 4

Ustanovení upravuje případy, kdy si strany rozhodné právo nezvolí nebo je volba neplatná. Oproti Římské úmluvě došlo k posunu směrem k rigidnímu řešení, kdy ustanovení prvního odstavce (čl. 4 odst. 1) představuje výchozí klauzuli, která vyjmenovává jednotlivé smluvní typy a vymezuje pro ně rozhodné právo. Další odstavce stanoví domněnku charakteristického plnění (čl. 4 odst. 2), únikovou doložku (čl. 4 odst. 3) a princip nejuzšího spojení (čl. 4 odst. 4). Celkové řešení je kombinací přístupu rigidního a flexibilního (představovaného zejm. únikovou doložkou) s cílem zabezpečit předvídatelnost a jistotu účastníků právních vztahů.

Nová formulace čl. 4 Nařízení Řím I reaguje zejména na rozdíly v pojetí kontinentálního práva a systému *common law* a nestejně soudní praxi, která přikládá odlišný důraz významu jednotlivých domněnek. V kontinentálním prostředí soudce pravidelně prošel nejprve jednotlivé domněnky stanovené v čl. 4 Římské úmluvy a až následně přistoupil k aplikaci únikové doložky v odstavci posledním, oproti britskému prostředí, kde soudce přednostně aplikoval únikovou doložku čl. 4 odst. 5 Římské úmluvy a teprve potom domněnky obsažené v předchozích odstavcích.⁵⁷

1. V míře, ve které nebylo právo rozhodné pro smlouvu zvoleno podle článku 3, a aniž jsou dotčeny články 5 až 8, je právo rozhodné pro následující smlouvy určeno takto:

- a) smlouva o koupi zboží se řídí právem země, v níž má prodávající obvyklé bydliště;*
- b) smlouva o poskytování služeb se řídí právem země, v níž má poskytovatel služby obvyklé bydliště;*

⁵⁶ PAUKNEROVÁ M., op. cit. (18), s. 260.

⁵⁷ Srov. MYŠÁKOVÁ P., Nařízení Řím I – revoluce v oblasti rozhodného práva pro závazky ze smluv? *Obchodněprávní revue*, r. 2009, č. 2, s. 41. Více k těmto rozdílům VONDRÁČEK O., Článek 4 Římské úmluvy o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy: plodný či jalový kompromis? *Právník*, 2007, č. 12, s. 1314 a ns.

- c) smlouva, jejímž předmětem je věcné právo k nemovitosti nebo nájem nemovitosti, se řídí právem země, ve které se nemovitost nachází;*
- d) bez ohledu na písmeno c) se nájem nemovitosti uzavřený pro dočasné soukromé užívání na dobu nejvýše šesti po sobě jdoucích měsíců řídí právem země, v níž má pronajímatel obvyklé bydliště, pokud je nájemce fyzickou osobou a pokud má své obvyklé bydliště ve stejné zemi;*
- e) franšizová smlouva se řídí právem země, v níž má osoba, již je franšíza udělena, obvyklé bydliště;*
- f) smlouva o distribuci se řídí právem země, v níž má distributor obvyklé bydliště;*
- g) smlouva o koupi zboží v dražbě se řídí právem země, v níž se dražba koná, pokud takové místo lze určit;*
- h) smlouva uzavíraná v rámci mnohostranného systému, který sdružuje nebo umožňuje sdružování početných zájmů třetích osob na nákupu či prodeji finančních nástrojů, jak je vymezeno v čl. 4 odst. 1 bodu 17 směrnice 2004/39/ES, v souladu s pevně stanovenými pravidly a který je řízen jednotným právem, se řídí tímto právem.*

Ustanovení představuje zvolení neflexibilního řešení založeného na pevném hraničním určovateli uvedeném v jednotlivých kolizních normách. V čisté podobě se toto řešení objevovalo u vývojově starších kolizních úprav. Zvolený přístup je kritizován s tím, že připomíná klauzule určující rozhodné právo mimo volbu práva, tak jak se objevily v šedesátých letech v zákonech o mezinárodním právu soukromém v Polsku a Československu.⁵⁸

Předmětem úpravy jsou zde určité typy smluv, u kterých je formulováno konkrétní pravidlo. Zvolené řešení zabezpečuje předvídatelnost stranám či osobám třetím s tím, že stanovuje jasně navazovací kritérium bez nebezpečí, že bude různě interpretováno a následně rozdílně aplikováno. Rozhodným je zde většinou právo osoby, která poskytuje nějaké plnění nebo vykonává charakteristickou činnost. Zcela zásadní tak do budoucna bude otázka kvalifikace dané smlouvy a její možná subsumpce pod některý z uvedených smluvních typů.⁵⁹

⁵⁸ Srov. PAUKNEROVÁ M., op. cit. (18), s. 262 s dalšími odkazy.

⁵⁹ MYŠÁKOVÁ P., Nařízení Řím I – revoluce v oblasti rozhodného práva pro závazky ze smluv? *Obchodněprávní revue*, r. 2009, č. 2, s. 42.

Preambule uvádí, že co se týká rozhodného práva, nedojde-li k jeho volbě, měly by být pojmy „poskytování služeb“ a „prodej zboží“ vykládány stejným způsobem jako při použití čl. 5 Nařízení Brusel I, pokud se na prodej zboží a poskytování služeb vztahuje Nařízení Řím I. Ačkoli jsou franšizová smlouva a smlouva o distribuci svou povahou smlouvami o službách, jsou předmětem zvláštních pravidel.⁶⁰

Preambule dále vysvětluje, že co se týká rozhodného práva, nedojde-li k jeho volbě, měly by být za mnohostranné systémy považovány takové systémy, v jejichž rámci probíhají obchody, jako jsou regulované trhy a mnohostranné systémy obchodování uvedené v čl. 4 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/39/ES o trzích finančních nástrojů, bez ohledu na to, zda závisejí na ústřední protistraně či nikoli.⁶¹

2. Pokud se na smlouvu nevztahuje odstavec 1 nebo pokud by se na prvky smlouvy vztahovalo více než jedno z písmen a) až h) odstavce 1, řídí se smlouva právem země, v níž má strana, která je povinna poskytnout plnění charakteristické pro smlouvu, své obvyklé bydliště.

Preambule k tomu dodává, že pokud není volba práva provedena, mělo by být rozhodné právo určeno v souladu s pravidlem stanoveným pro zvláštní smluvní typ. Nelze-li smlouvu zařadit pod jeden ze zvláštních smluvních typů, nebo pokud její prvky spadají do více než jednoho zvláštního smluvního typu, měla by se řídit právem země, ve které má smluvní strana, která má poskytnout plnění charakteristické pro smlouvu, své obvyklé bydliště. V případě, že je smlouva složena z množiny práv a povinností, které mohou být zařazeny pod více než jeden zvláštní smluvní typ, mělo by být určeno plnění charakteristické pro smlouvu, a to s ohledem na její těžiště.⁶²

K pojmu obvyklé bydliště srov. dále čl. 19 Nařízení Řím I.

3. Vyplývá-li ze všech okolností případu, že je smlouva zjevně úžeji spojena s jinou zemí, než je země uvedená v odstavcích 1 nebo 2, použije se právo této jiné země.

Dalším kritériem je úniková doložka a její možné využití tam, kde je smlouva zjevně úžeji spojena s jinou zemí. Ustanovení představuje flexibilní řešení, které reaguje na rigidní úpravu stanovenou pro určité smluvní typy v odstavci prvním tohoto článku.

⁶⁰ Preambule Nařízení Řím I, bod 17.

⁶¹ Preambule Nařízení Řím I, bod 18.

⁶² Preambule Nařízení Řím I, bod 19.

Preambule k tomu uvádí, že pokud má smlouva zjevně užší vazbu k jiné zemi, než je země uvedená v čl. 4 odst. 1 nebo 2 Nařízení Řím I, měla by „úniková doložka“ stanovit, že se má použít právo této jiné země. Při určování takové země by mělo být zohledněno mimo jiné, zda má dotčená smlouva velmi úzký vztah k jiné smlouvě nebo smlouvám.⁶³

4. Není-li možné určit rozhodné právo podle odstavce 1 nebo 2, řídí se smlouva právem země, s níž je nejúžeji spojena.

Ustanovení uzavírá princip nejužšího spojení, který nastupuje v případě, že žádná z předchozích variant nevedla k určení rozhodného práva. Oproti Římské úmluvě však v celkovém výčtu domněnek představuje kritérium poslední.

Preambule vysvětluje, že pokud není volba práva provedena a rozhodné právo nelze určit ani na základě skutečnosti, že smlouvu lze zařadit pod jeden ze zvláštních smluvních typů, ani jako právo země, v níž má smluvní strana, která má poskytnout plnění charakteristické pro smlouvu, své obvyklé bydliště, měla by se smlouva řídit právem země, s níž je nejúžeji spojena. Při určování takové země by mělo být zohledněno mimo jiné, zda má dotčená smlouva velmi úzký vztah k jiné smlouvě nebo smlouvám.⁶⁴

3.6 Smlouvy o přepravě – čl. 5

Smlouvy o přepravě včetně spotřebitelských smluv (čl. 6), pojistných smluv (čl. 7) a individuálních pracovních smluv (čl. 8) se řadí mezi smlouvy uzavřené se slabšími smluvními stranami, které vyžadují na rozdíl od druhé smluvní strany ochranu, jdoucí nad rámec ochrany obecné. Preambule uvádí, že pokud jde o smlouvy uzavřené se stranami, které jsou pokládány za slabší, je vhodné je chránit kolizními normami, které jsou příznivější vůči jejich zájmům než obecné normy.⁶⁵

Čl. 5 Nařízení Řím I upravuje smlouvy o přepravě, a to jmenovitě smlouvu o přepravě zboží v odstavci prvním a smlouvu o přepravě cestujících v odstavci druhém. Pokud jde o smlouvu o přepravě cestujících je její zakotvení novinkou, neboť Římská úmluva její úpravu neobsahovala. Preambule k tomu dále sděluje, že co se týká výkladu smluv o přepravě zboží, není s ohledem na čl. 4 odst. 4 třetí větu Římské úmluvy zamýšlena žádná podstatná změna. V důsledku toho by dopravní nájemní (charterové) smlouvy a jiné

⁶³ Preambule Nařízení Řím I, bod 20.

⁶⁴ Preambule Nařízení Řím I, bod 21.

⁶⁵ Preambule Nařízení Řím I, bod 23.

smlouvy, jejichž hlavním účelem je přeprava zboží, měly být považovány za smlouvy o přepravě zboží. Pro účely Nařízení Řím I se „odesílatelem“ rozumí každá osoba, která uzavře s přepravcem smlouvu o dopravě, a „dopravcem“ se rozumí smluvní strana, která se zaváže přepravit zboží, ať již přepravu sama vykoná, či nikoli.⁶⁶

3.7 Spotřebitelské smlouvy – čl. 6

Spotřebitelské smlouvy nejsou novým věcným typem smluv, nýbrž označením, které vymezuje osobní působnost úpravy, věnované zvláštnímu režimu ochrany spotřebitele. Ustanovení prvního odstavce představuje obecnou kolizní normu pro spotřebitelské smlouvy a poskytuje tak určitou kolizně právní ochranu spotřebitele s tím, že pro spotřebitelské smlouvy přikazuje za splnění určitých předpokladů aplikaci práva státu obvyklého bydliště spotřebitele.

Ustanovení dále definuje osobu spotřebitele jako fyzickou osobu, která uzavírá smlouvu za účelem, který se netýká její profesionální nebo podnikatelské činnosti, s jinou osobou, která jedná v rámci výkonu své profesionální nebo podnikatelské činnosti. Spotřebitelská smlouva je zde vymezena pouze osobou spotřebitele, aniž by byla spotřebitelská smlouva sama definována. Přesnější vymezení spotřebitelské smlouvy bylo vyloučeno z důvodu možného konfliktu s dalšími definicemi, které se již vyskytují především v mezinárodních konvencích. Spotřebitel včetně jeho definice získal první konkrétní podobu v Bruselské úmluvě⁶⁷ a obdobně i v Římské úmluvě se spotřebiteli dostalo zvláštního postavení v čl. 5.

Preambule dodává, že spotřebitelé by měli být chráněni takovými předpisy země jejich obvyklého bydliště, od kterých se nelze smluvně odchýlit, za předpokladu, že spotřebitelská smlouva byla uzavřena s obchodníkem, který provozuje svou podnikatelskou nebo profesionální činnost v této konkrétní zemi. Stejná ochrana by měla být zaručena, jestliže obchodník, pokud neprovozuje svou podnikatelskou nebo profesionální činnost v zemi, v níž má spotřebitel své obvyklé bydliště, nějakým způsobem zaměřuje svou činnost na tuto zemi nebo na několik zemí včetně této země, a smlouva je uzavřena jako výsledek této činnosti.⁶⁸ Ochrana tedy kryje především situace, v nichž se

⁶⁶ Preambule Nařízení Řím I, bod 22.

⁶⁷ Bruselská úmluva v článku 17 odst. 1 obdobně jako Nařízení Brusel I v čl. 15 odst. 1, definuje především osobu, která uzavírá smlouvu jako spotřebitel, který tak činí za účelem, který není spojen s profesionální nebo podnikatelskou činností.

⁶⁸ Preambule Nařízení Řím I, bod 25.

obchodník vydává do státu spotřebitele a zde je uzavírána smlouva. Ochrana se tak týká pasivního spotřebitele, tedy toho, který je adresátem aktivní činnosti obchodníka.

Součástí smluvní svobody je i volba práva, která je ve prospěch spotřebitele omezena a znamená pro něj určité zvýhodnění. Spotřebitel nemůže být zbaven ochrany podle práva státu svého obvyklého bydliště. Tuto ochranu nelze smluvně vyloučit, ani jakkoliv omezit volbou práva. Prosazuje se tak domácí právo spotřebitele v důsledku toho, že poskytuje lepší ochranu jeho zájmům. Ochrana spočívá v tom, že volba práva nesmí být nástrojem zmenšení ochrany spotřebitele ve srovnání s kogentními předpisy státu jeho obvyklého bydliště. Právní řády členských států mají ochranu spotřebitele do značné míry harmonizovanou a tudíž zásadně zaměřenou na určitý minimální standard ochrany. Kolizně právní ochrana spotřebitele se zaměřuje na takové případy, kdy rozhodné právo povolované volbou stran by poskytovalo spotřebiteli nižší ochranu než v členských státech.

Věcná působnost tohoto článku nezahrnuje veškeré spotřebitelské smlouvy, ale je omezena určitými typy smluv uvedenými v posledním odstavci. Preambule k tomu dodává, že z obecné kolizní normy pro spotřebitelské smlouvy by měly být stanoveny různé výjimky. Podle jedné takové výjimky by se obecná kolizní norma neměla týkat smluv, jejichž předmětem jsou věcná práva k nemovitosti nebo nájmy nemovitosti, pokud se tato smlouva netýká práva k užívání nemovitosti na časový úsek ve smyslu směrnice Evropského parlamentu a Rady 94/47/ES o ochraně nabyvatelů ve vztahu k některým aspektům smluv o nabytí práva k dočasnému užívání nemovitostí.⁶⁹ Podle Preambule by se na finanční služby jako např. služby v oblasti investic a činnosti a vedlejší služby poskytované spotřebiteli obchodníkem a smlouvy o prodeji podílů v subjektech kolektivního investování, měl vztahovat článek 6 Nařízení Řím I.⁷⁰

3.8 Pojistné smlouvy – čl. 7

Na pojistné smlouvy se plně vztahuje Nařízení Řím I, které na rozdíl od Římské úmluvy nerozlišuje, zda se pojistné riziko kryté pojistnou smlouvou nachází vně nebo uvnitř členských států.⁷¹ Římská úmluva se aplikovala pouze na rizika umístěná vně území

⁶⁹ Preambule Nařízení Řím I, bod 27.

⁷⁰ Preambule Nařízení Řím I, bod 26. Dále o smlouvách uzavíraných v rámci mnohostranného systému finančních nástrojů body 28 – 31 Preambule Nařízení Řím I.

⁷¹ Podle Čl. 7 odst. 6 Nařízení Řím I pro účely tohoto článku je země, v níž se riziko nachází, určena podle čl. 2 písm. d) druhé směrnice Rady 88/357/EHS ze dne 22. června 1988 o koordinaci právních a správních předpisů týkajících se přímého pojištění jiného než životního, kterým se stanoví opatření k usnadnění účinného výkonu

členských států, na rizika umístěná na území členských států se použila úprava obsažená ve směrnicih.

Na smlouvy o zajištění se obdobně jako u Římské úmluvy vztahuje obecná úprava. Jedná se o činnost prováděnou mezi profesionály, proto není speciální úprava tohoto ustanovení zvýhodňující slabší smluvní stranu na místě.

Preambule uvádí, že pokud pojistná smlouva, která nekryje velké riziko, kryje více rizik, z nichž alespoň jedno se nachází v členském státě a alespoň jedno se nachází ve třetí zemi, měla by se zvláštní pravidla pro pojistné smlouvy v Nařízení Řím I vztahovat pouze na riziko nebo rizika nacházející se v příslušném členském státě nebo členských státech.⁷²

Možnost volby práva je připuštěna pro pojistné smlouvy kryjící velká rizika⁷³ v souladu s čl. 3 Nařízení Řím I. Pro otázky, které zvolené právo neupravuje, se použije právní řád obvyklého bydliště pojistitele, zajišťujícího alespoň minimální standard ochrany. Rozhodné právo nemusí být určeno na základě uvedených pravidel, ale může jím být právo země, s níž je smlouva zjevně úžeji spojena.

Ohledně jiných pojistných smluv (kryjících tzv. malá rizika) je volba práva omezena s ohledem na ochranu zájmů pojistníka jako slabší smluvní strany. V ustanovení odst. 3 se dále využívá možnosti poskytnout větší míru volnosti při volbě rozhodného práva, kterou Nařízení Řím I poskytuje v čl. 7 odst. 3 písm. e). Autonomní kolizní úprava pojistné smlouvy v právu jednotlivých členských států tak zůstává zachována.

Ustanovení čtvrtého odstavce vyjmenovává dodatečná pravidla, která se vztahují na pojistné smlouvy, pro které členský stát ukládá povinnost uzavřít pojištění a stanoví, že pojistná smlouva se bude řídit právem členského státu, který ukládá povinnost uzavřít pojištění, což umožňuje č. 7 odst. 4 písm. b) Nařízení Řím I.

volného pohybu služeb a v případě životního pojištění země, v níž se riziko nachází, bude zemí závazku ve smyslu čl. 1 odst. 1 písm. g) směrnice 2002/83/ES.

⁷² Preambule Nařízení Řím I, bod 33.

⁷³ Podle Čl. 7 odst. 2 definici pojistné smlouvy kryjící velké riziko uvádí čl. 5 písm. d) první směrnice Rady 73/239/EHS ze dne 24. července 1973 o koordinaci právních a správních předpisů týkajících se přístupu k činnosti v přímém pojištění jiném než životním a jejího výkonu.

3.9 Individuální pracovní smlouvy – čl. 8

Individuální pracovní smlouvy jsou posledním typem smluv, kterým je v Nařízení Řím I poskytnuta zvláštní ochrana. Slabší smluvní stranou je v tomto případě zaměstnanec, který se dostává do poměru závislosti na zaměstnavateli. Zaměstnanec nemá prostředky k tomu, aby předešel nerovnému vyjednávání s nadřazeným smluvním partnerem nebo alespoň byl s to mu zamezit. Zaměstnanec za těchto podmínek není schopen uzavřít smlouvu tak, aby prosadil svoji vůli vůči zaměstnavateli. Smlouvy jsou zpravidla uzavírány ve standardizované podobě a připravovány zaměstnavatelem. Nerovnost postavení smluvních partnerů je tak v tomto případě kompenzována nerovností právní, která pozici zaměstnance zvýhodňuje.

Smluvní strany si mohou zvolit rozhodné právo podle čl. 3 Nařízení Řím I, ale zároveň je tato volba redukována ve prospěch zaměstnance. Zaměstnanec volba práva nesmí zbavit ochrany, které mu poskytují kogentní ustanovení práva, které by platilo v případě, že by k volbě práva nedošlo. Výčet těchto ustanovení je přitom v různých státech odlišný, obecně se může jednat například o úpravu rozvazování pracovního poměru, nároků zaměstnanců na minimální mzdu nebo dovolenou, úpravu bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, délky pracovní doby, odměňování za práci apod. V Nařízení Řím I došlo oproti Římské úmluvě k určitému zpřesnění, neboť termín *mandatory rules* nesprávně překládaný jako imperativní ustanovení, byl zaměněn za termín *provisions that cannot be derogated from by agreement* a jedná se tedy o ustanovení kogentní povahy.

Preambule vysvětluje, že zaměstnanci by neměli být zbaveni ochrany, kterou jim poskytují ustanovení, od nichž se nelze smluvně odchýlit nebo od nichž se lze odchýlit pouze v jejich prospěch⁷⁴ a že pravidlem o individuálních pracovních smlouvách by nemělo být dotčeno použití imperativních ustanovení země, do které je pracovník vyslán v souladu se směrnicí 96/71/ES o vysílání pracovníků v rámci poskytování služeb.⁷⁵

V případě, že si strany rozhodné právo nezvolí, bude pro pracovní smlouvu rozhodující právní řád místa obvyklého výkonu práce zaměstnance, případně právní řád země, v níž se nachází provozovna, která zaměstnance zaměstnala, čímž je zabezpečen alespoň minimální standard ochrany.

⁷⁴ Preambule Nařízení Řím I, bod 35.

⁷⁵ Preambule Nařízení Řím I, bod 34.

Určitá země se nestane obvyklým místem výkonu práce, pokud zaměstnanec pracuje v této zemi pouze dočasně. Z hlediska dlouhodobého vysílání zaměstnanců do zahraničí se jeví problematickým právě vymezení dočasného výkonu práce v jiné zemi. Na základě Římské úmluvy tak může dojít k situaci, kdy zemí obvyklého výkonu práce bude přijímající stát, čímž by se na zaměstnance vztahovala imperativní ustanovení práva této země. Nařízení Řím I se snaží o přesnější formulaci, avšak ani zde není jednoznačné, co se přesně dočasností má namysli.⁷⁶ Preambule k tomu uvádí, že pokud jde o individuální pracovní smlouvy, mělo by se na práci vykonanou v jiné zemi pohlížet jako na dočasnou, pokud se má zaměstnanec po splnění svého úkolu v zahraničí opět ujmout své práce v původní zemi. Uzavření nové pracovní smlouvy s původním zaměstnavatelem nebo se zaměstnavatelem ze stejné skupiny společností jako původní zaměstnavatel by nemělo vylučovat, aby zaměstnanec dočasně vykonával svou práci v jiné zemi.⁷⁷

Ustanovení uzavírá úniková doložka zajišťující potřebnou flexibilitu v situaci, kdy by předchozí kritéria pro konkrétní smlouvu nevyhovovala a smlouva byla úžeji spojena s jinou zemí. Zajímavé je, že v porovnání s ostatními únikovými doložkami se zde vyžaduje „užší spojení s jinou zemí“ na rozdíl od ostatních případů obsažených v Nařízení Řím I, kdy je vyžadováno „zjevně užší spojení s jinou zemí“. Ohledně individuálních pracovních smluv je ponechán větší prostor pro flexibilitu reprezentovaný širším dosahem samotné únikové doložky.⁷⁸

3.10 Imperativní ustanovení – čl. 9

Imperativní ustanovení jsou projevem tzv. aktivního veřejného pořádku. Jedná se o normy, které si vynucují svou aplikaci bez ohledu na to, které právo je jinak rozhodné. V souvislosti s imperativními ustanoveními se setkáváme s terminologickými nepřesnostmi. V Římské úmluvě se pojem „imperativní ustanovení“ objevuje ve dvou různých významech. V článkách 3, 5, 6 a 9 Římské úmluvy se rozumí pod pojmem „imperativní ustanovení“ kogentní právní ustanovení, tzn. ustanovení, od nichž se nelze odchýlit smluvním ujednáním. V článku 7 Římské úmluvy se naproti tomu pojem „imperativní ustanovení“ používá ve smyslu ustanovení, jež se aplikují bez ohledu na to,

⁷⁶ ŠKUBAL J., BILINSKÁ I., *Řím I - nové nařízení o určení práva, kterým se řídí pracovní smlouvy*. Dostupný z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/rim-i-nove-narizeni-o-urceni-prava-kterym-se-ridi-pracovni-smlouvy-5276.html>

⁷⁷ Preambule Nařízení Řím I, bod 36.

⁷⁸ Srov. MYŠÁKOVÁ P., op. cit. (59), s. 43.

jakým právem se daný smluvní vztah řídí.⁷⁹ Nařízení Řím I v čl. 3 používá termín „ustanovení, od nichž se nelze smluvně odchýlit“ pro ustanovení kogentní a v čl. 9 již termín „imperativní ustanovení“. Preambule vysvětluje, že pojem „imperativní ustanovení“ je třeba odlišit od výrazu „ustanovení, od nichž se nelze smluvně odchýlit“, a je třeba jej vymežit úžeji.⁸⁰

Čl. 9 odst. 1 Nařízení Řím I podává definici imperativních ustanovení, podle které jsou imperativní ustanovení ta ustanovení, jejichž dodržování je pro stát při ochraně jeho veřejných zájmů, jako např. jeho politického, společenského a hospodářského uspořádání zásadní do té míry, že se vyžaduje jejich použití na jakoukoli situaci, která spadá do jejich oblasti působnosti, bez ohledu na právo, které by se jinak na smlouvu podle tohoto nařízení použilo.

Podle čl. 9 odst. 2 Nařízení Řím I se aplikují imperativní ustanovení práva země soudu (*lex fori*), přestože nejsou součástí práva rozhodného pro smlouvu. Čl. 9 odst. 3 Nařízení Řím I upravuje imperativní ustanovení zahraničního práva, kde oproti Římské úmluvě, která vyžadovala úzkou souvislost věcných okolností s daným právním řádem, došlo k užšímu vymezení, podle něhož lze použít imperativní ustanovení práva země, v níž mají být nebo byly povinnosti vyplývající ze smlouvy splněny, pokud tato imperativní ustanovení činí plnění smlouvy protiprávním.

3.11 Souhlas stran a materiální platnost – čl. 10

Čl. 10 Nařízení Řím I je totožný s čl. 8 Římské úmluvy. Existence a platnost smlouvy nebo některého jejího ustanovení včetně uzavírání smlouvy a doložky o volbě práva se řídí právem rozhodným pro smlouvu, tedy zásadou *legis causae*. Výjimka je stanovena pro případy týkající se formy, které upravuje následující čl. 11 Nařízení Řím I. Tato zásada se neuplatní v situaci, kdy strana namítá neplatnost smlouvy pro neexistenci jejího souhlasu. V tomto případě se smluvní strana může dovolat práva země, v níž má své obvyklé bydliště. Jsou připuštěny pouze otázky zjištění, zda strana neprojevila souhlas, nikoliv ohledně pozitivního určení závazku.⁸¹ Chováním je myšleno jednání i opomenutí, včetně mlčení. Různé právní řády posuzují projev souhlasu podle odlišných kritérií, přičemž hrají roli zvyklosti v dané oblasti, rozdílné hodnocení mlčení, otázky konkludentního vzniku

⁷⁹ Srov. AMBRUZ & DARK LAW FIRM, op. cit. (53).

⁸⁰ Preambule Nařízení Řím I, bod 37.

⁸¹ Srov. ROZEHNALOVÁ N., TÝČ V., op. cit. (39), s. 112.

smlouvy, apod. Ustanovení tak chrání stranu, která postupuje podle práva jí nejbližšího, tedy práva země jejího obvyklého bydliště.

3.12 Formální platnost – čl. 11

Čl. 11 Nařízení Řím I v podstatě odpovídá čl. 9 Římské úmluvy, částečně došlo k určitým zpřesněním. Ustanovení dopadá na smlouvy a jednostranné právní úkony vztahující se ke smlouvě.

Smlouva uzavřená mezi osobami přítomnými v téže zemi nebo jejich zmocněnci je formálně platná, platí-li alternativně právo smlouvy (*lex causae*) nebo právo místa uzavření smlouvy (*lex loci actus*). Smlouva uzavřená mezi osobami přítomnými v různých zemích nebo jejich zmocněnci je formálně platná, pokud splňuje formální požadavky práva smlouvy nebo práva místa uzavření smlouvy jedné ze stran, popř. zástupce nebo práva obvyklého bydliště jedné ze stran, popř. zástupce (*lex domicilii*). Jednostranný právní úkon týkající se smlouvy je formálně platný, splňuje-li formální náležitosti práva smlouvy nebo práva místa, kde byl učiněn, nebo práva obvyklého bydliště osoby, která jej učinila. Spotřebitelské smlouvy jsou formálně platné, platí-li právo obvyklého bydliště spotřebitele. Smlouvy o nemovitostech jsou formálně platné, splňují-li formální náležitosti práva země, v níž se nemovitost nachází (*lex rei sitae*), pokud se podle tohoto práva uvedená ustanovení použijí bez ohledu na zemi, v níž došlo k uzavření smlouvy, a bez ohledu na právo, které je jinak pro smlouvu rozhodné, a od nichž se nelze smluvně odchýlit.

3.13 Působnost práva rozhodného pro smlouvu – čl. 12

Čl. 12 Nařízení Řím I se shoduje s čl. 10 Římské úmluvy a demonstrativním výčtem pod písm. a) – e)⁸² uvádí vztahy, na které dopadá právo určené volbou či náhradními kritérii. Podle druhého odstavce čl. 12 se pro otázky způsobu plnění a opatření, jež musí věřitel učinit v případě vadného plnění, bere v úvahu právo země, v níž se plnění

⁸²Právem *lex causae* se řídí zejména:

- a) výklad;
- b) plnění závazků vyplývajících ze smlouvy;
- c) důsledky úplného nebo částečného porušení těchto závazků včetně stanovení škody, jsou-li stanoveny právem, a to v rámci pravomocí přiznaných soudu příslušným procesním právem;
- d) různé způsoby zániku závazku, včetně promlčení a zániku práv v důsledku uplynutí doby;
- e) důsledky neplatnosti smlouvy.

uskutečňuje (*lex loci solutionis*). Místem plnění je skutečné místo plnění, nejedná se o místo, které bylo sjednáno ve smlouvě. Termín „způsob plnění“ závazku by měl být posuzován podle *lex fori*.⁸³

3.14 Nezpůsobilost – čl. 13

Čl. 13 Nařízení Řím I odpovídá čl. 10 Římské úmluvy. Otázky způsobilosti k právům a právním úkonům osob fyzických a právnických jsou obecně z dosahu Nařízení Řím I vyloučeny. Ustanovení představuje výjimku, když při splnění určitých podmínek umožňuje fyzické osobě odvolat se na svou nezpůsobilost uzavřít smlouvu.

Ochrana je poskytována pouze v případě uzavření smlouvy mezi přítomnými osobami v jednom státě. Dalším předpokladem je, aby právní řád místa, kde je smlouva uzavřena, byl odlišný od právního řádu místa, kterým by se způsobilost jinak řídila. Třetí podmínkou pak, aby osoba dovolávající se své nezpůsobilosti podle svého práva, byla způsobilá dle právního řádu, kde byla smlouva uzavřena. Při splnění všech náležitostí uvedených výše se může osoba dovolat své nezpůsobilosti pouze v případě, že druhá strana o ní věděla nebo o ní nevěděla z nedbalosti.⁸⁴

3.15 Postoupení pohledávky a smluvní subrogace – čl. 14

První dva odstavce čl. 14 Nařízení Řím I se shodují s čl. 12 Římské úmluvy, třetí odstavec byl doplněn v zájmu jednotné interpretace pojmu „postoupení“. Postoupení pohledávky (*cessio, cese*) je druhem změny závazku, při kterém dochází ke změně v osobě věřitele. Dosavadní věřitel se nazývá postupitel, věřitel nový postupník.

Pro vzájemný vztah postupitele a postupníka při postoupení pohledávky je rozhodné právo, které se na základě Nařízení Řím I použije na smlouvu mezi postupitelem a postupníkem.⁸⁵ Taxativním výčtem je dále vymezen okruh otázek, na které dopadá právní řád rozhodný pro postoupenou pohledávku. Jedná se o převoditelnost pohledávky, vztah

⁸³ PAUKNEROVÁ M., op. cit. (18), s. 240.

⁸⁴ Srov. ROZEHNALOVÁ N., TÝČ V., op. cit. (39), s. 114.

⁸⁵ Preambule Nařízení Řím I v bodě 38 uvádí, že v souvislosti s postoupením pohledávky by výraz „vztah“ měl vyjasnit, že se čl. 14 odst. 1 použije rovněž na věcněprávní dopady postoupení mezi postupitelem a postupníkem v právních řádech, ve kterých úprava těchto otázek nespadá do závazkového práva. Výraz „vztah“ by nicméně neměl být chápán jako jakýkoli vztah, který by mohl existovat mezi postupitelem a postupníkem. Zejména by neměl zahrnovat předběžné otázky, pokud jde o postoupení pohledávky. Výraz by měl být jednoznačně omezen na dopady, jež přímo souvisejí s daným postoupením.

mezi postupníkem a dlužníkem, podmínky, za kterých může být postoupení uplatněno vůči dlužníkovi, a zprošťující účinek dlužníkovy plnění. Ustanovení má zajistit, aby změna věřitele nevedla ke změně postavení dlužníka.

3.16 Zákonná subrogace – čl. 15⁸⁶

Čl. 15 Nařízení Řím I navazuje na čl. 13 odst. 1 Římské úmluvy a oproti čl. 14 Nařízení Řím I, který upravuje případy dobrovolného postoupení pohledávky, reguluje problematiku zákonné subrogace. Zákonnou cestou (*cesto legis*) neboli převzetím práv věřitele splacením jeho pohledávek dochází ke změně v osobě věřitele na základě zákona. Přejed práva ze zákona se vztahuje na případy, kdy třetí osoba, která uspokojila věřitele namísto dlužníka, má zájem vykonat práva věřitele vůči dlužníkovi (právo následného postihu).⁸⁷ Obdobné ustanovení obsahuje i čl. 19 Nařízení Řím II.

3.17 Společná odpovědnost dlužníků – čl. 16⁸⁸

Čl. 16 Nařízení Řím I byl převzat z druhého odstavce čl. 13 Římské úmluvy, upravujícího subrogaci. Jedná se o problematiku společné odpovědnosti více dlužníků, kdy je věřitel uspokojen jedním z nich.

3.18 Započtení – čl. 17

Čl. 17 Nařízení Řím I upravuje problematiku započtení. V případě, že se strany na právu na započtení nedohodly, řídí se započtení právem rozhodným pro pohledávku, vůči které se uplatňuje započtení.

⁸⁶ Čl. 15 Nařízení Řím I:

Má-li určitá osoba („věřitel“) smluvní pohledávku vůči jiné osobě („dlužníkovi“), a třetí osoba je povinna uspokojit věřitele nebo na základě této povinnosti věřitele uspokojila, určuje právo, kterým se řídí povinnost této třetí osoby, zda a v jakém rozsahu je třetí osoba oprávněna uplatnit vůči dlužníkovi práva, která měl věřitel vůči dlužníkovi podle práva rozhodného pro jejich vztah.

⁸⁷ PAUKNEROVÁ M., op. cit. (18), s. 242.

⁸⁸ Čl. 16 Nařízení Řím I: Uplatňuje-li věřitel pohledávku vůči více dlužníkům, kteří odpovídají za uspokojení téže pohledávky, a jeden z dlužníků již pohledávku zcela nebo zčásti uspokojil, řídí se regresní právo tohoto dlužníka vůči ostatním spoludlužníkům za poskytnuté plnění právem, které se použije na závazkový vztah tohoto dlužníka vůči věřiteli. Ostatní dlužníci mohou uplatnit námitky, které měli vůči věřiteli v rozsahu, který připouští právo, jímž se řídily jejich závazkové vztahy vůči věřiteli.

3.19 Důkazní břemeno – čl. 18

Čl. 18 Nařízení Řím I se v podstatě shoduje s čl. 14 Římské úmluvy. Obdobné ustanovení obsahuje i čl. 22 Nařízení Řím II.

Oblast dokazování a soudního řízení se tradičně řídí právním řádem *lex fori* s výjimkou otázek upravených v čl. 18 Nařízení Řím I, na které dopadá právní řád *lex causae*. První odstavec upravuje rozdělení důkazního břemene a právní domněnky, odstavec druhý řeší přípustnost důkazního prostředku k prokázání smlouvy nebo jiného právního úkonu.

3.20 Obvyklé bydliště – čl. 19

Čl. 19 Nařízení Řím I vymezuje pojem obvyklého bydliště pro obchodní společnosti, sdružení nebo právnické osoby a fyzické osoby při výkonu své podnikatelské činnosti, a dále pro pobočky, zastoupení nebo jiné provozovny, pokud je smlouva uzavřena jejich prostřednictvím nebo jimi podle smlouvy musí být plnění poskytnuto. Relevantním časovým okamžikem pro účely určování obvyklého bydliště je doba uzavření smlouvy. Terminologie souhlasí s čl. 23 Nařízení Řím II.

Preambule k tomu uvádí, že z důvodu právní jistoty by mělo být jasně vymezeno obvyklé bydliště, zejména v případě obchodních společností, sdružení a jiných právnických osob. Na rozdíl od čl. 60 odst. 1 Nařízení Brusel I, který nabízí tři kritéria, se musí kolizní norma omezit na jediné kritérium; jinak by bylo pro smluvní strany nemožné, aby mohly určit právo rozhodné pro jejich situaci.⁸⁹

3.21 Vyloučení zpětného a dalšího odkazu – čl. 20

Zpětný odkaz je případ, kdy kolizní norma tuzemského práva přikazuje použít zahraniční právo a podle kolizní normy tohoto zahraničního práva se má použít právo tuzemské. Další odkaz pak nastává, pokud kolizní norma tuzemského práva přikazuje použít právo zahraniční a kolizní norma zahraničního práva pak za právo rozhodné označuje právo jiného zahraničního státu.

Normami mezinárodního práva soukromého se mají na mysli kolizní normy, ke kterým se nebude přihlížet, neboť jejich použitím by byl jednotící trend zcela narušen. Jedná se o

⁸⁹ Preambule Nařízení Řím I, bod 39.

běžné ustanovení moderních mezinárodních úmluv, které unifikují kolizní normy a jejichž cílem je dosáhnout jednotného řešení stanoveného unifikovanými kolizními normami.⁹⁰

3.22 Veřejný pořádek místa soudu – čl. 21

Čl. 21 Nařízení Řím I upravuje veřejný pořádek, podle něhož použití některého ustanovení práva kterékoli země určeného na základě Nařízení Řím I může být odmítnuto pouze v případě, že by bylo zjevně neslučitelné s veřejným pořádkem místa soudu.

Veřejný pořádek zahrnuje obvykle základní hodnoty právního řádu, hodnoty morální, či také i zásady státního a společenského zřízení, na nichž je nutné trvat a které by v daném případě byly jinak nahrazeny normou jiného státu. Působení veřejného pořádku je působením pasivním, ochranným, a to v tom smyslu, že nejsou prosazovány přednostně tuzemské hodnoty. Ty jsou pouze chráněny a součástí právního režimu se stávají až po vyloučení zahraniční normy či některých jejích částí.⁹¹

Výhrada veřejného pořádku⁹² je založena primárně na ustanoveních vnitrostátních právních řádů. A je považována za výraz národní suverenity jednotlivých států stanovit, které normy jejich vnitrostátních právních řádů jsou natolik důležité, že jsou součástí národního veřejného pořádku.⁹³ Výhradu veřejného pořádku je možné využít v případě existence skutečného a dostatečně závažného ohrožení, kterým je dotčen základní zájem společnosti.

V dnešní době se již formuje evropský veřejný pořádek, ke kterému se ve svých rozhodnutích několikrát vyjádřil ESD⁹⁴ a který představuje základní zásady evropského práva. Pojem evropského veřejného pořádku obsahuje i Zpráva *Guiliano – Lagarde*, podle které se evropský veřejný pořádek stal nedílnou součástí národních veřejných pořádků.

⁹⁰ PAUKNEROVÁ M., op. cit. (18), s. 249.

⁹¹ ROZEHNALOVÁ N., TÝČ V., op. cit. (39), s. 154.

⁹² K výhradě veřejného pořádku srov. BĚLOHLÁVEK, A. J., Výhrada veřejného pořádku hmotněprávního a procesního ve vztazích s mezinárodním prvkem. *Právník*, 2006, č. 11.

⁹³ BRODEC J., Pojem „evropský veřejný pořádek“ v judikatuře Evropského soudního dvora a Ústavního soudu ČR. *Jurisprudence*, 2006, č. 8, s. 3.

⁹⁴ Rozhodnutí ESD č. 7/98 *Krombach/Bamberski*; rozhodnutí ESD č. 38/98 *Régie nationale des usines Renault AG v. Maxicar SpA, Formento*, rozhodnutí ESD č. 126/97 *Eco Swiss China Time Ltd. v. Benetton International NV*; Rozhodnutí ESD č. 341/04 *Eurofood* [BRODEC J., Pojem „evropský veřejný pořádek“ v Judikatuře Evropského soudního dvora a Ústavního soudu ČR. *Jurisprudence*, 2006, č. 8].

3.23 Státy s více právními systémy – čl. 22

Článek 22 Nařízení Řím I je totožný s čl. 19 Římské úmluvy a čl. 25 Nařízení Řím II. Pokud v jednom státě existuje několik územních jednotek s vlastními právními systémy, považuje se každá jednotka za zemi. Jestliže se účinky deliktu projeví např. ve Skotsku, užije se skotského práva, jelikož Skotsko má v rámci Velké Británie samostatný právní řád.

3.24 Vztah k ostatním ustanovením práva Společenství – čl. 23

Čl. 23 Nařízení Řím I⁹⁵ stejně jako Římská úmluva dává přednost použití zvláštních kolizních norem obsažených v aktech evropského práva. Oproti Římské úmluvě však s výjimkou kolizních norem pro pojistné smlouvy upravených v čl. 7 Nařízení Řím I. Přednost práva Společenství deklaruje již čl. 249 SES a ustanovení tohoto článku bývá proto označováno za deklaratorní.

3.25 Vztah k Římské úmluvě – čl. 24

Nařízení Řím I nahrazuje Římskou úmluvu.⁹⁶ Pro Spojené království a Dánsko, které k Nařízení Řím I nepřistupují, zůstává i do budoucna v platnosti Římská úmluva. Využitelná bude nadále i stále respektovaná a citovaná Zpráva *Giuliano – Lagarde* a judikatura spojená s aplikací Římské úmluvy.⁹⁷

⁹⁵ Preambule Nařízení Řím I v bodě 40 vysvětluje, že je třeba zabránit stavu, kdy jsou kolizní normy rozptýleny do více nástrojů a nejsou vzájemně v souladu. Nařízení Řím I by však nemělo vylučovat možnost začlenit kolizní normy pro smluvní závazkové vztahy do právních předpisů Společenství týkající se zvláštních případů. Nařízením Řím I by nemělo být dotčeno používání jiných nástrojů obsahujících ustanovení, jejichž účelem je přispět k řádnému fungování vnitřního trhu, pokud nemohou být použity ve spojení s právem určeným podle pravidel Nařízení Řím I. Uplatňování ustanovení rozhodného práva určeného podle pravidel Nařízení Řím I by nemělo omezovat volný pohyb zboží a služeb, jak jej upravují akty Společenství, například směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/31/ES o některých právních aspektech služeb informační společnosti, zejména elektronického obchodu, na vnitřním trhu (směrnice o elektronickém obchodu).

⁹⁶ Čl. 24 Nařízení Řím I:

1. Toto nařízení v členských státech nahrazuje Římskou úmluvu kromě případů, kdy se jedná o území členských států, která spadají do územní působnosti uvedené úmluvy a na která se toto nařízení v souladu s článkem 299 Smlouvy nevztahuje.
2. V rozsahu, v jakém toto nařízení nahrazuje ustanovení Římské úmluvy, se jakýkoli odkaz na tuto úmluvu považuje za odkaz na toto nařízení.

⁹⁷ PAUKNEROVÁ M., op. cit. (18), s. 280.

3.26 Vztah ke stávajícím mezinárodním úmluvám – čl. 25

Přednost mají mezinárodní úmluvy, jejichž stranami jsou v okamžiku přijetí Nařízení Řím I některé členské státy a další státy, a které obsahují kolizní normy týkající se smluvních závazků. Nařízení Řím I se nebude aplikovat a mezinárodněprávní závazky členských států zůstanou zachovány.

Nařízení Řím I se aplikuje přednostně, pokud jde o mezinárodní úmluvy, jimiž jsou vázány výlučně členské státy.

4 Nařízení EP a Rady (ES) č. 864/2007, o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy (Řím II)

4.1 Obecně k Nařízení Řím II

Nařízení o právu rozhodném⁹⁸ pro mimosmluvní závazkové vztahy navazuje na Římskou úmluvu z roku 1980 upravující kolizní normy pro závazkové vztahy ze smluv a přistupuje tak k mozaice unifikace kolizních norem Společenství. Je potřebné jej vnímat v kontextu dalších legislativních aktivit Komise dle hlavy IV SES, které již na půdě Společenství realizovány byly nebo se na jejich přípravě teprve pracuje.

Nařízení Řím II stanoví jednotné kolizní normy pro mimosmluvní závazkové vztahy v oblasti občanského a obchodního práva⁹⁹. Harmonizuje tak rozdílné kolizní normy jednotlivých členských států ES určujících rozhodné právo, které má příslušný soud aplikovat v případě sporu vzešlého z mimosmluvních závazkových vztahů s mezinárodním prvkem. Nařízení Řím II má tak za cíl, aby soudy jednotlivých členských států ES aplikovaly stejné kolizní normy na stejné přeshraniční mimosmluvní závazkové vztahy. Z působnosti Nařízení Řím II jsou výslovně vyloučeny některé skupiny mimosmluvních závazkových vztahů uvedené v čl. 1. Toto nařízení se použije ode dne 11. ledna 2009, s výjimkou článku 29, který se použije ode dne 11. července 2008¹⁰⁰. Nařízení Řím II je závazné v celém rozsahu a přímo použitelné v členských státech ES s výjimkou Dánska.

4.2 Oblast působnosti – čl. 1

Věcná působnost Nařízení Řím II je vymezena v čl. 1, a to pozitivním i negativním způsobem.

⁹⁸ Pojem „rozhodné právo“, jak je uveden v názvu Nařízení Řím II ze dne 11. července 2007, vychází z anglického překladu slova *applicable*. Používá se i terminu „použitelné právo“, který užívá např. KUČERA Z., *Mezinárodní právo soukromé*, 6. opravené a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2004.

⁹⁹ TOŠNEROVÁ M., Nařízení Řím II. *Bulletin Advokacie*, 2007, č. 11, s. 68.

¹⁰⁰ Nařízení Řím II, čl. 32, věta první.

4.2.1 Pozitivní vymezení věcné působnosti

Nařízení Řím II se aplikuje v případě kolize právních řádů při úpravě mimosmluvních závazkových vztahů v občanských a obchodních věcech. Preambule uvádí, že věcná působnost Nařízení Řím II by měla být v souladu s Nařízením Brusel I a Nařízením Řím I.¹⁰¹ Slovní spojení „nařízení se vztahuje“ (z anglického překladu *regulation shall apply*) vyjadřuje aplikační povinnost nařízení v rozsahu daném jeho předmětem úpravy. V takovém případě je soud povinen použít toto nařízení přednostně před národní úpravou, která se pak v daném rozsahu neaplikuje. Pojem „*shall*“ představuje v odborné právní literatuře pomocné sloveso s významem povinnosti, závaznosti, rozkazu, není používán k vyjádření autonomie vůle k budoucímu rozhodnutí.¹⁰² Tato aplikační povinnost nečiní větší problémy z pohledu zemí kontinentální Evropy, není tomu tak v zemích *common law*, kde je v zásadě na uvážení soudce, které pravidlo (navíc ve většině případů nikoliv psané ve formě právního aktu) se na daný případ použije.¹⁰³

Mimosmluvní závazky jsou představovány dvěma kategoriemi závazků, a to závazky vznikajícími na základě deliktu a závazky vznikajícími na základě kvazideliktu (bezdůvodné obohacení a jednatelství bez příkazu). Nařízení Řím II pod pojem mimosmluvní závazek zahrnuje také předsmluvní odpovědnost (*culpa in contrahendo*), avšak toto zařazení je diskutabilní.¹⁰⁴ Ohledně předsmluvní odpovědnosti dochází k pochybnostem, zda vznikly na smluvním základě nebo na základě deliktu či kvazideliktu a očekává se, že dříve či později se tato problematika ocitne před ESD v rámci prejudiciálního řízení.¹⁰⁵ Nařízení Řím II tak pokrývá zbylé kategorie závazkových vztahů stojících mimo působnost Nařízení Řím I.

4.2.2 Negativní vymezení věcné působnosti

Z působnosti Nařízení Řím II jsou vyjmuty věci daňové, celní, správní a odpovědnost státu za jednání a opomenutí při výkonu státní moci (*acta iure imperi*). Ohledně *acta iure imperi* je v České republice předmětná problematika řešena zák. č. 59/1989 Sb., o

¹⁰¹ Preambule Nařízení Řím II, bod 7.

¹⁰² VALDHANS J., *Kolizní problematika mimosmluvních závazků*. Disertační práce. Brno: Masarykova univerzita, 2005, s. 42.

¹⁰³ K problematice povinné aplikace právních předpisů v zemích se systémem *common law* podrobněji ROZEHNALOVÁ N., TÝČ V., op. cit. (39), s. 38-42.

¹⁰⁴ PAUKNEROVÁ, M., op. cit. (18), s. 293.

¹⁰⁵ VALDHANS, J., op. cit. (102), str. 145.

odpovědnosti státu za nesprávný úřední postup a nezákonné rozhodnutí. Tento zákon je považován za *lex specialis* ve vztahu k zákonu č. 40/1964., občanskému zákoníku. Z pohledu českého práva je odpovědnost státu v těchto otázkách odpovědností soukromoprávní a českým soudům by nečinilo problémy aplikovat Nařízení Řím II i na tento typ odpovědnosti. Ve finální verzi byla tato problematika z dosahu Nařízení Řím II vyloučena, zejména z důvodů řazení tohoto specifického typu odpovědnosti do různých odvětví práva v jednotlivých členských zemích.

Nařízení Řím II se neaplikuje na všechny mimosmluvní závazkové vztahy, z oblasti působnosti jsou v souladu s čl. 1 odst. 2 vyňaty:

a) mimosmluvní závazkové vztahy, které vyplývají z rodinných vztahů a vztahů považovaných rozhodným právem za vztahy se srovnatelnými účinky, včetně vyživovací povinnosti;

Kolizní problematika věcí rodinných bude komplexně upravena v připravovaném samostatném právním aktu. Pro oblast smluvních závazků se tento bod shoduje s čl. 1 odst. 2 písm. b) Nařízení Řím I.

b) mimosmluvní závazkové vztahy, které vyplývají z majetkových vztahů mezi manželi nebo mezi osobami ve vztazích považovaných rozhodným právem za vztahy s účinkem srovnatelným s manželstvím a ze závěti a dědění;

Kolizní problematika v oblasti majetkového uspořádání mezi manželi je vyňata ze stejných důvodů jako otázky uvedené v bodě a). Do budoucna se na úrovni komunitární počítá se samostatnou úpravou kolizní problematiky majetkových vztahů mezi manželi a úpravou kolizní problematiky dědictví a závěti. Tento bod se shoduje pro oblast smluvních závazků s čl. 1 odst. 2 písm. c) Nařízení Řím I.

c) mimosmluvní závazkové vztahy, které vyplývají ze směnek cizích a vlastních, šeků a jiných převoditelných cenných papírů, v rozsahu, v jakém závazky z těchto převoditelných cenných papírů vyplývají z jejich převoditelnosti;

Tento bod odpovídá pro oblast smluvních závazků čl. 1 odst. 2 písm. c) Římské úmluvy a čl. 1 odst. 2 písm. d) Nařízení Řím I. Úpravu dané problematiky již dlouhodobě řeší osvědčené Ženevské úmluvy z roku 1930¹⁰⁶ a 1931¹⁰⁷. Státy, které k nim nepřistoupily (např. Česká republika), mají vnitrostátní úpravu této oblasti s nimi v souladu.

¹⁰⁶ Ženevská úmluva ze dne 7. června 1930 o jednotném právu směnečném.

d) mimosmluvní závazkové vztahy, které vyplývají z práva obchodních společností a jiných zapsaných nebo nezapsaných právnických osob a týkají se například vzniku, zápisem nebo jinak, způsobilosti k právům a právním úkonům, vnitřního uspořádání nebo rušení obchodních společností a jiných zapsaných nebo nezapsaných právnických osob, osobní odpovědnosti vedoucích osob a členů za závazky obchodní společnosti nebo právnické osoby a osobní odpovědnost auditorů vůči obchodní společnosti nebo jejím členům za zákonný audit účetních dokladů;

Důvod vynětí spočívá v takovém spojení s *lex patriae* daného subjektu, že by se měly řídit tímto právem a nelze je tudíž oddělit.

e) mimosmluvní závazkové vztahy, které vyplývají ze vztahů mezi zakladateli, správci a oprávněnými osobami dobrovolně vytvořeného trustu;

Tento bod odpovídá pro oblast smluvních závazků čl. 1 odst. 2 písm. g) Římské úmluvy a čl. 1 odst. 2 písm. h) Nařízení Řím I. Jedná se o instituci *sui genesis* cizí některým kontinentálním právním řádům, zatímco v rámci britského práva má přesný a určitelný význam.¹⁰⁸

f) mimosmluvní závazkové vztahy, které vznikají v souvislosti se škodou z jaderné události;

Nápravu jaderných škod upravuje Pařížská úmluva z roku 1960¹⁰⁹ a Vídeňská úmluva z roku 1963¹¹⁰. Následky jaderné škody výrazně převyšují všechny myslitelné škody, na které nařízení dopadá.

g) mimosmluvní závazkové vztahy, které vznikají z narušení soukromí a osobnostních práv, včetně pomluvy.

Od počátku vyvolávala tato otázka rozporuplné reakce, neboť kolizní problematika se v jednotlivých členských státech značně liší a řada států žádala její vypuštění. Stanovisko Komise¹¹¹ uvádí, že v závěrečných jednáních došlo k vyřazení této choulostivé otázky

¹⁰⁷ Ženevská úmluva ze dne 19. března 1931 o jednotném právu šekovém a řešení některých kolizí právních norem.

¹⁰⁸ Blíže ROZEHNALOVÁ N., TÝČ V., op. cit. (39), s. 51-53 nebo KNAPP V., *Velké právní systémy, Úvod do srovnávací právní vědy*. Praha, 1996, s. 181 a násl.

¹⁰⁹ Úmluva o odpovědnosti vůči třetím stranám v oblasti jaderné energie z 29. července 1960.

¹¹⁰ Vídeňská úmluva o občanskoprávní odpovědnosti za jaderné škody z 21. května 1963.

¹¹¹ Bod 4.3, odrážka druhá Stanoviska Komise podle čl. 251 odst. 2 třetího pododstavce písm. c) Smlouvy o ES k pozměňovacím návrhům Evropského parlamentu týkajícím se společného postoje Rady k návrhu nařízení

z dosahu Nařízení Řím II, a to tím spíše, že existuje jen velmi málo mezinárodních sporů v dané oblasti. Střetává se zde právo na ochranu osobnosti s právem na svobodu projevu a nutnost vzájemného vyvážení těchto základních práv, to vše při současném respektování zásady minimalizace zásahů do obou zmíněných práv.

Nařízení Řím II se dle čl. 1 odst. 3 dále nevztahuje na dokazování a soudní řízení s výhradou čl. 21 a 22. Otázky dokazování a řízení samého spadají do dosahu národního práva s výjimkou úpravy otázek uvedených v člancích 21 a 22, na které Nařízení Řím II a jím určené právo dopadá. Výjimky zasahují dle čl. 21 problematiku formální platnosti jednostranného právního úkonu a dle čl. 22 problematiku použití právní domněnky nebo určení důkazního břemene stanovené v rámci mimosmluvních vztahů a zhodnocení důkazů a způsobu jejich provedení.

4.2.3 Územní a časová působnost

Z osobního hlediska je Nařízení Řím II v plném rozsahu závazné pro všechny členské státy s výjimkou Dánska. Odstavec třetí čl. 1 reaguje na zvláštní postavení Dánska a jeho podpis Protokolu č. 5 k Amsterodamské smlouvě a stanoví, že se členským státem rozumí jakýkoli členský stát kromě Dánska [body (39) a (40) Preambule]. Velká Británie a Irsko na zasedání Rady prohlásily, že se bez výjimek účastní činnosti v oblasti justiční spolupráce, tudíž nejsou v tomto článku uvedeny a Nařízení Řím II na ně plně dopadá (*opt-in*).

Z hlediska časového se dle čl. 31 nařízení použije pouze pro skutečnosti, jež vedou ke vzniku škod, ke kterým dojde po vstupu nařízení v platnost. Nepůsobí tedy retroaktivně.

4.3 Mimosmluvní závazkové vztahy – čl. 2

Pojem mimosmluvního závazkového vztahu je nepřímou vyložen v druhém článku Nařízení Řím II a míní se jím vztah vzniklý na základě civilního deliktu, bezdůvodného obohacení, jednatelství bez příkazu nebo předmluvního jednání.¹¹²

Preambule v bodě 11 uvádí, že pojem mimosmluvního závazkového vztahu se v jednotlivých členských státech liší a pro účely Nařízení Řím II je třeba jej vykládat jako samostatný právní pojem.

Evropského Parlamentu a Rady o právu použitelném na mimosmluvní závazky („Řím II“) kterým / kterou se mění návrh Komise podle čl. 250 odst. 2 Smlouvy o ES /* COM/2007/0126 final - COD 2003/0168 */.

¹¹² Srov. TOŠNEROVÁ M., op. cit. (99) s. 68.

Pokud jde o rozlišení závazkových vztahů smluvních od mimosmluvních je určujícím kritériem dobrovolnost. Jestliže strana vstoupila vůči druhé straně do závazku dobrovolně, jedná se o závazek smluvní, pokud nikoliv, jedná se o závazek mimosmluvní (srov. např. rozhodnutí ESD č. C-27/02 *Engler*).¹¹³

4.4 Univerzální použitelnost – čl. 3

Podle článku 3 Nařízení Řím II, se jakékoliv právo určené tímto nařízením použije bez ohledu na to, zda je právem některého členského státu ES či nikoliv. Nařízení Řím II má účinky *erga omnes* stejně jako Římská úmluva, která ve svém čl. 2 obsahuje shodnou úpravu a Nařízení Řím I. Bruselská úmluva unifikující normy mezinárodního práva procesního měla pouze účinky *inter partes* jednotlivých smluvních států, stejně tak i Nařízení Brusel I, které přebralo její funkci.¹¹⁴

Pokud by byla odmítnuta univerzální aplikace Nařízení Řím II a došlo tím k rozlišování mezi právními řády členských a nečlenských států, vznikly by v úpravě mezinárodního práva soukromého tři roviny. První obsažená v mezinárodních smlouvách, druhá v komunitárním právu s účinky *inter partes* a třetí v národních právních řádech, použitelná pouze na soukromoprávní vztahy bez komunitárního prvku. Univerzální aplikace Nařízení Řím II naopak vede k posílení právní jistoty. Napomáhá subjektům vstupujícím do soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem a tím prohlubuje mezinárodní spolupráci.¹¹⁵

4.5 Obecné pravidlo pro civilní delikty – čl. 4

Obecné pravidlo se aplikuje na všechny typy deliktů, kromě zvláštních kolizních kritérií uvedených v následujících člancích.¹¹⁶ Pro vznik deliktu musí být splněny tři

¹¹³ Rozsudek ESD č C-27/02 *Petra Engler vs. Janus Versand GmbH*, SbSD, 2005, I-481.

¹¹⁴ VALDHANS J., Evropský justiční prostor ve věcech civilních, část XIII, Návrh nařízení o právu použitelném pro mimosmluvní závazky. *Právní fórum*, 2006, č. 2, s. 34.

¹¹⁵ Blíže VALDHANS J., op. cit. (102), s. 151-152.

¹¹⁶ Preambule Nařízení Řím II v bodě 14 uvádí, že Nařízení Řím II stanoví nejvhodnější hraniční určovatele pro dosažení požadavků právní jistoty a potřeby spravedlivého posouzení jednotlivých případů. Stanoví obecné pravidlo (v čl. 4 odst. 1 *lex loci damni infecti*), pravidla zvláštní (v čl. 4 odst. 2 *lex communis*) a u některých ustanovení únikovou doložku (čl. 4 odst. 3), která umožňuje odchýlit se od těchto pravidel, je-li ze všech okolností případu zřejmé, že je civilní delikt zjevně úžeji spojen s jinou zemí. Tento soubor pravidel představuje dle preambule

základní obligatorní znaky a to protiprávnost¹¹⁷, následek a příčinná souvislost mezi dvěma předcházejícími. Nařízení Řím II nerozlišuje mezi zaviněnými a nezaviněnými delikty, pouze v bodě 11 Preambule konstatuje, že kolizní normy stanovené Nařízením Řím II by se měly vztahovat rovněž na mimosmluvní závazkové vztahy vyplývající z objektivní odpovědnosti.

1. Nestanoví-li toto nařízení jinak, je rozhodným právem pro mimosmluvní závazkové vztahy, které vznikají z civilních deliktů, právo země, kde škoda vznikla, bez ohledu na to, ve které zemi došlo ke skutečnosti, jež vedla ke vzniku škody, a bez ohledu na to, ve které zemi nebo kterých zemích se projeví nepřímé následky této skutečnosti.

Nařízení Řím II vychází z moderních trendů kolizního uvažování v oblasti deliktního práva a ze dvou variant hraničního určovatele *lex loci delicti* upřednostnilo *lex loci damni infecti* před *lex loci delicti commisi*¹¹⁸, a to i přesto, že podle Preambule¹¹⁹ je zásada *lex loci delicti commisi* základním přístupem uplatňovaným pro mimosmluvní závazkové vztahy v téměř všech členských státech. Preambule však také dodává, že konkrétní uplatnění zásady *lex loci delicti commisi* se v případě rozptýlení prvků daného případu do více zemí různí, což je zdrojem nejistoty co do rozhodného práva. Uplatnění kolizního kritéria *lex loci damni infecti* má vytvořit spravedlivou rovnováhu mezi zájmy osoby, vůči které je vznášen nárok na náhradu škody, a zájmy poškozeného. Tento postoj odráží odklon represivní funkce práva k funkci kompenzační.¹²⁰

Tato úprava je rozdílná s dosavadním řešením obsaženým v § 15 ZMPS, které umožňuje alternativně použít hraniční určovatele *lex loci damni infecti*, tedy práva místa, kde škoda vznikla, tak i hraničního určovatele *lex loci delicti commisi*, tedy práva místa, kde došlo ke skutečnosti, která zakládá nárok na náhradu škody. Zákon však dále nestanoví, kdo a jakým způsobem má alternativní kritérium vybrat, což může být zdrojem právní nejistoty. Z logiky věci pak vyplývá, že v takovém případě zvolí vhodné kritérium

pružný rámec kolizních norem a umožňuje danému soudu přistupovat k jednotlivým případům odpovídajícím způsobem.

¹¹⁷ „Protiprávnost“ je přesnějším termínem nežli „protiprávní jednání“, jelikož může spočívat jak v jednání, tak v opomenutí, popř. způsobení vyšší moci.

¹¹⁸ VALDHANS J., op. cit. (102), s. 157.

¹¹⁹ Preambule Nařízení Řím II, bod 15.

¹²⁰ VALDHANS J., op. cit. (102), s. 36.

soud. Jedná se o řešení, které je v oblasti mimosmluvních závazků v současnosti překonané.¹²¹

2. *Mají-li však osoba, vůči které je vznášen nárok na náhradu škody, a poškozený v okamžiku vzniku škody obvyklé bydliště ve stejné zemi, použije se právo této země.*

Ustanovení druhého odstavce je výjimkou z předchozího obecného pravidla. Použije se přednostně, pokud mají strany obvyklé bydliště ve stejné zemi a mimosmluvní závazek se v uvedeném případě řídí právem tohoto státu. Pojem obvyklého bydliště je vyložen v čl. 23 Nařízení Řím II (viz. níže).

Hraniční určovatel *domicilium commune partium* se uplatnil v případě *Babcock v. Jackson*¹²², rozhodovaný Court of Appeals of New York v květnu roku 1963, kdy jako rozhodné právo bylo použito právo společného domicilu škůdce a poškozené (právo státu New York) namísto práva státu, kde škoda vznikla (právo státu Ontario).

3. *Vyplývá-li ze všech okolností případu, že je civilní delikt zjevně úžeji spojen s jinou zemí, než je země uvedená v odstavci 1 nebo 2, použije se právo této jiné země. Zjevně užší vztah k jiné zemi by mohl být založen zejména na již existujícím vztahu mezi stranami, jakým může být například smlouva, který úzce souvisí s daným civilním deliktem.*

Třetí odstavec představuje únikovou doložku¹²³ v situacích, kdy ze všech okolností vyplývá, že civilní delikt má užší vztah k jinému státu. Druhá věta nabízí jako příklad skutečností, které mohou být tímto užším vztahem, existující vztah mezi stranami vzniklý na základě smlouvy a úzce související s daným civilním deliktem. Rozhodným právem je pak právo státu vykazujícího užší vztah k předmětnému civilnímu deliktu. Aplikace uvedeného pravidla by se neměla stát nástrojem k obcházení obecného hraničního určovatele *lex loci damni infecti* a měla by být použita pouze ve vyjimečných případech.¹²⁴

¹²¹ PAUKNEROVÁ M., op. cit. (18), s. 282.

¹²² 191 N.E.2d 279; 12 N.Y.2d 473 (N. Y. 1963).

¹²³ Ustanovení o únikové doložce obsahuje i Římská úmluva a není tedy v mezinárodním právu soukromém žádnou novinkou.

¹²⁴ Srov. stanovisko Komise COM (2003) 427 final, 13.

4.6 Odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku – čl. 5¹²⁵

V následujících člancích 5 - 9 obsahuje Nařízení Řím II speciální kolizní normy pro specifické typy mimosmluvních závazků vznikajících z civilních deliktů. Použití obecného pravidla uvedeného v čl. 4 Nařízení Řím II není vhodné, neboť spojení deliktu se zemí, v níž se účinky deliktu projeví, není natolik významné, aby se toto právo stalo právem rozhodným pro delikt. Uvedené delikty jsou tak vyjmuty s působností základního hraničního určovatele a je pro ně stanoven hraniční určovatel zvláštní, svou povahou k obecnému pravidlu speciální (*lex specialis*).

Nařízení Řím II nepodává žádnou definici vadného výrobku, ale jako *lex specialis* jí obsahuje směrnice Rady 1985/374/EHS o odpovědnosti za vadné výrobky, která byla později novelizována směrnicí 1999/34/ES.¹²⁶

Úprava odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku je typickým příkladem tzv. kaskádního systému, kdy v logické posloupnosti nastupují postupně další hraniční určovatelé.¹²⁷ Preambule uvádí, že prvním prvkem kaskády je právo země, v níž měl poškozený v okamžiku vzniku škody obvyklé bydliště, byl-li výrobek v této zemi uveden na trh. Další prvky kaskády se použijí, pokud dotyčný výrobek nebyl v této zemi uveden na trh, aniž je dotčen čl. 4 odst. 2 a možnost zjevně užšího vztahu s jinou zemí. Vytvoření kaskádního systému spojujících prvků spolu s doložkou o předvídatelnosti představuje

¹²⁵ Čl. 5 Nařízení Řím II:

1. Aniž je dotčen čl. 4 odst. 2, je rozhodným právem pro mimosmluvní závazkové vztahy, které vznikají ze škody způsobené vadou výrobku,

- a) právo země, v níž měl poškozený v okamžiku vzniku škody obvyklé bydliště, byl-li výrobek v této zemi uveden na trh;
- b) není-li podmínka uvedená v písmenu a) splněna, právo země, ve které byl výrobek pořízen, byl-li výrobek v této zemi uveden na trh;
- c) není-li splněna žádná z podmínek uvedených v písmenech a) a b), právo země, kde škoda vznikla, byl-li výrobek v této zemi uveden na trh.

Rozhodným právem je však právo země, ve které má osoba, vůči které je uplatňován nárok na náhradu škody, obvyklé bydliště, pokud tato osoba nemohla rozumně předvídat uvedení daného výrobku nebo stejného typu výrobku na trh v zemi, jejíž rozhodného práva by se použilo na základě písmene a), b) nebo c).

2. Vyplývá-li ze všech okolností případu, že je civilní delikt zjevně úžeji spojen s jinou zemí, než je země uvedená v odstavci 1, použije se právo této jiné země. Zjevně užší vztah k jiné zemi by mohl být založen zejména na již existujícím vztahu mezi stranami, jakým může být například smlouva, který úzce souvisí s daným civilním deliktem.

¹²⁶ Úprava byla transponována do českého právního řádu v rámci plnění závazků sblížení práva zákonem č. 59/1998 Sb. o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku.

¹²⁷ PAUKNEROVÁ M., op. cit. (18), s. 288.

vyvážené řešení z hlediska cílů tohoto ustanovení, jimiž jsou spravedlivé rozdělení rizik spojených s moderní společností špičkových technologií, ochrana zdraví spotřebitelů, podněcování inovace, zajištění nenarušené hospodářské soutěže a usnadnění obchodu.¹²⁸

4.7 Nekalá soutěž a jednání omezující volnou hospodářskou soutěž – čl. 6¹²⁹

Právo nekalé soutěže a právo na ochranu hospodářské soutěže tvoří tradičně dvě rozdílné oblasti. Zatímco právo nekalé soutěže řadíme k právnímu odvětví soukromoprávnímu, právu na ochranu hospodářské soutěže přisuzujeme veřejnoprávní povahu. Valdhans uvádí, že problematika ochrany hospodářské soutěže by nařízením být upravena neměla, neboť se jedná o problematiku veřejnoprávní, která kvůli své podstatě ani kolizními normami být upravena nemůže.¹³⁰ Právo na ochranu hospodářské soutěže chrání samotnou existenci efektivní soutěže na trhu, zatímco právo proti nekalé soutěži má zaručit, aby již probíhající soutěž splňovala určité předpoklady a probíhala tak odpovídajícím způsobem.

V případě nekalé soutěže Preambule vysvětluje, že zvláštní pravidlo uvedené v čl. 6 není výjimkou z obecného pravidla stanoveného v čl. 4 odst. 1, ale spíše jeho vyjasněním. Kolizní norma by měla chránit soutěžitele, spotřebitele a veřejnost a zaručit řádné fungování tržního hospodářství. Tyto cíle obecně splňuje uplatnění práva země, ve které

¹²⁸ Preambule Nařízení Řím II, bod 20.

¹²⁹ Čl. 6 Nařízení Řím II:

1. Rozhodným právem pro mimosmluvní závazky, které vznikají z jednání z nekalé soutěže, je právo země, ve které dochází nebo pravděpodobně dojde k narušení soutěžních vztahů nebo společných zájmů spotřebitelů.
2. Postihuje-li jednání z nekalé soutěže výlučně zájmy určitého soutěžitele, použije se článek 4.
- 3.a) Rozhodným právem pro mimosmluvní závazkové vztahy, které vznikají z omezení hospodářské soutěže, je právo země, jejíž trh je nebo může být narušen.
b) Jestliže je nebo může být narušen trh ve více zemích, může se osoba usilující o náhradu škody, která žaluje u soudu bydliště žalovaného, místo toho rozhodnout žalovat podle práva soudu, u něhož je žaloba podávána, za předpokladu, že trh v daném členském státě je jedním z trhů, jež byly přímo a významně narušeny omezením hospodářské soutěže, z něhož vzniká mimosmluvní závazkový vztah, o který je žaloba opřena; pokud žalobce u daného soudu v souladu s platnými pravidly o určení příslušnosti žaluje více než jednoho žalovaného, může se rozhodnout žalovat pouze podle práva tohoto soudu, pokud omezení hospodářské soutěže, na němž je žaloba proti každému ze žalovaných založena, přímo a významně narušuje také trh členského státu daného soudu.
4. Rozhodné právo určené podle tohoto článku nelze vyloučit dohodou podle článku 14.

¹³⁰ VALDHANS J., op. cit (102), s. 168.

dochází nebo může dojít k narušení soutěžních vztahů nebo společných zájmů spotřebitelů.¹³¹

Pojem „omezování hospodářské soutěže“ by měl pro účely Nařízení Řím II zahrnovat zákaz dohod mezi podniky, rozhodnutí sdružení podniků a jednání ve vzájemné shodě, jejichž cílem nebo výsledkem je vyloučení, omezení nebo narušení hospodářské soutěže v členském státě nebo na vnitřním trhu, jakož i zákaz zneužití dominantního postavení v členském státě nebo na vnitřním trhu, jsou-li tyto dohody, rozhodnutí, jednání ve vzájemné shodě či zneužití zakázány články 81 a 82 SES nebo právem členského státu.¹³²

Preambule k tomu uvádí, že tyto mimosmluvní závazkové vztahy, které vyplývají z omezení hospodářské soutěže, by se měly vztahovat jak na porušení vnitrostátního soutěžního práva, tak na porušení soutěžního práva Společenství. Rozhodným právem pro takové mimosmluvní závazkové vztahy by mělo být právo země, jejíž trh je nebo může být narušen. Jestliže je nebo může být narušen trh ve více zemích, měla by mít osoba usilující o náhradu škody v určitých případech možnost rozhodnout se žalovat podle práva soudu, u něhož je žaloba podávána.¹³³

Pro mimosmluvní závazky vznikající z nekalé soutěže nebo omezení hospodářské soutěže je vyloučena možnost volby rozhodného práva. Nařízení Řím II v uvedeném ustanovení vychází ze zásady *lex loci protectionis*.

4.8 Škoda na životním prostředí – čl. 7¹³⁴

V souladu s tímto ustanovením je rozhodujícím hraničním určovatelem *lex loci damni infecti* podle čl. 4. odst. 1 Nařízení Řím II, pokud si osoba, která uplatňuje nárok na náhradu škody, nezvolí použití právního řádu *lex loci commisi*. Kolizní problematika znečišťování životního prostředí je zvláště významná u distančních deliktů majících přeshraniční dopad. Pokud ke škodné události dojde ve státě A a v důsledku této události dojde posléze i ke škodám na území státu B, má poškozený právo volby mezi navázáním na právní řád státu A nebo právní řád státu B. Nařízení Řím II v obecné rovině odkazuje na

¹³¹ Preambule Nařízení Řím II, bod 21.

¹³² Preambule Nařízení Řím II, bod 23.

¹³³ Preambule Nařízení Řím II, bod 22.

¹³⁴ Čl. 7 Nařízení Řím II: Rozhodným právem pro mimosmluvní závazkové vztahy, které vznikají ze škody na životním prostředí nebo škody na zdraví nebo na majetku v důsledku takové škody, je právo určené podle čl. 4 odst. 1, pokud si osoba, která uplatňuje nárok na náhradu škody, nezvolí za rozhodné právo pro svůj nárok právo země, kde došlo ke skutečnosti, jež vedla ke vzniku škody.

použití právního řádu země, kde škoda vznikla (čl. 4 odst. 1), avšak v případě že se poškozený nachází ve státě s nižší úrovní ochrany životního prostředí, může uplatnit právní řád státu, kde došlo k jednání, které později způsobilo vznik škody a který chrání životní prostředí na vyšší úrovni.¹³⁵

Podle Preambule by se "škodou na životním prostředí" měla rozumět nepříznivá změna v přírodním zdroji, jako je voda, půda nebo vzduch, zhoršení funkce, kterou tento zdroj vykonává ve prospěch jiného přírodního zdroje nebo veřejnosti, anebo snížení rozmanitosti živých organismů.¹³⁶ Dále Preambule uvádí, že pokud jde o škody na životním prostředí, odůvodňuje článek 174 SES, který usiluje o vysokou úroveň ochrany, založenou na zásadě obezřetnosti a prevence, na zásadě přednosti nápravných opatření u zdroje a na zásadě "znečišťovatel platí", plně užití zásady diskriminace ve prospěch poškozeného. Otázka okamžiku, ve kterém si může osoba uplatňující nárok na náhradu škody zvolit rozhodné právo, by se měla řídit právem soudu členského státu, u něhož je nárok uplatňován.¹³⁷ Toto ustanovení sloužící v první řadě jako interpretační vodítko je zřejmě kolizní normou samo o sobě a zůstává otázkou, zda by nemělo být součástí čl. 7.¹³⁸

V případě škod na životním prostředí neumožňuje čl. 7 Nařízení Řím II použití hraničního určovatele společného obvyklého bydliště stran.

4.9 Porušení práv duševního vlastnictví – čl. 8¹³⁹

Preambule pod pojem práva duševního vlastnictví zahrnuje například autorské právo a práva související, zvláštní právo na ochranu databází a práva průmyslového vlastnictví.¹⁴⁰ Mimosmluvní závazkové vztahy vznikající z porušení práva duševního vlastnictví se mají řídit obecně uznávanou zásadou *lex loci protectionis*.¹⁴¹ Tento hraniční určovatel

¹³⁵ VALDHANS J., op. cit. (102), s. 185.

¹³⁶ Preambule Nařízení Řím II, bod 24.

¹³⁷ Preambule Nařízení Řím II, bod 25.

¹³⁸ PAUKNEROVÁ M., op. cit. (18), s. 201.

¹³⁹ Čl. 8 Nařízení Řím II:

1. Rozhodným právem pro mimosmluvní závazkové vztahy, které vznikají z porušení práva duševního vlastnictví, je právo země, pro kterou je uplatňována ochrana těchto práv.
2. Rozhodným právem pro mimosmluvní závazkové vztahy, které vznikají z porušení jednotného práva duševního vlastnictví Společenství, je v otázkách neupravených příslušným aktem Společenství právo země, ve které k tomuto porušení došlo.
3. Rozhodné právo určené podle tohoto článku nelze vyloučit dohodou podle článku 14.

¹⁴⁰ Preambule Nařízení Řím II, bod 26.

¹⁴¹ Preambule Nařízení Řím II, bod 26.

respektující zásadu teritoriality je obecným principem platným v oblasti mezinárodní ochrany a autorských a průmyslových práv a odpovídá tradičnímu koliznímu uvažování v této oblasti.¹⁴² Na stejném principu je vystavěna také Pařížská úmluva o ochraně průmyslového vlastnictví nebo Bernská úmluva o ochraně literárních a uměleckých děl.

Druhý odstavec reguluje případy mimosmluvních závazkových vztahů vznikajících z porušení jednotného práva duševního vlastnictví Společenství. V případě jejich porušení se použije příslušný akt Společenství a teprve v záležitostech aktem neupravených se aplikuje právo členského státu, v němž k nedodržení aktu Společenství došlo.

Volba rozhodného práva není podle čl. 8 Nařízení Řím II připuštěna, stejně jako v případě mimosmluvních závazků vznikajících z nekalé soutěže nebo omezení hospodářské soutěže, jejichž kolizní úprava vychází z principu *lex loci protectionis*.

4.10 Protestní akce v kolektivním vyjednávání – čl. 9¹⁴³

Preambule vysvětluje, že přesný význam pojmu protestní akce v kolektivním vyjednávání, jako je stávková nebo výlučná, se v jednotlivých členských státech liší a je upraven vnitrostátními předpisy každého členského státu. Nařízení Řím II proto vychází z obecné zásady, že rozhodným právem by mělo být právo státu, ve kterém se protestní akce v kolektivním vyjednávání uskutečnila, s cílem chránit práva a povinnosti zaměstnanců a zaměstnavatelů.¹⁴⁴ Preambule dále dodává, že zvláštním pravidlem o protestní akci v kolektivním vyjednávání v článku 9 Nařízení Řím II nejsou dotčeny podmínky týkající se uskutečnění takové akce v souladu s vnitrostátním právem a není jím dotčeno právní postavení odborů nebo organizací zastupujících zaměstnance, jak je upravuje právo členských států.¹⁴⁵

4.11 Bezdůvodné obohacení – čl. 10

Bezdůvodné obohacení spolu s jednatelstvím bez příkazu řadíme mezi kvazidelikty. Jedná se o závazkové vztahy vznikající z jiných právních důvodů, než je porušení smluvní

¹⁴² PAUKNEROVA M., op. cit. (18), s. 291, VALDHANS J., op. cit. (102), s. 190.

¹⁴³ Čl. 9 Nařízení Řím II: Aniž je dotčen čl. 4 odst. 2, je rozhodným právem pro mimosmluvní závazkové vztahy, pokud jde o odpovědnost osoby v postavení zaměstnance nebo zaměstnavatele nebo organizací zastupujících jejich profesní zájmy za škody způsobené trvalou nebo uskutečněnou protestní akcí v kolektivním vyjednávání, právo země, ve které akce byla nebo má být uskutečněna.

¹⁴⁴ Preambule Nařízení Řím II, bod 26.

¹⁴⁵ Preambule Nařízení Řím II, bod 27.

či objektivním právem uložené povinnosti (*variis causarum figuris*).¹⁴⁶ U kvazideliktů absentujeme jeden z předpokladů vzniku deliktů a to protiprávnost, následek nebo příčinnou souvislost mezi oběma předcházejícími. Protiprávnost neobsahuje např. exces, kdy nedochází k porušení objektivního práva, ale pouze k výkonu subjektivního práva na úkor subjektivního práva jiného subjektu.¹⁴⁷ Následkem protiprávnosti může být typicky obohacení se. Kauzální nexus pak postrádáme např. v případě bezdůvodného obohacení z právního důvodu, který odpadl.

Bezodůvodné obohacení se předně váže na právní řád, kterým se řídí základní vztah. Jedná se nejen o vztahy smluvní a vztahy vyplývající z civilního deliktu, ale i vztahy z rodinného nebo dědického práva.¹⁴⁸ Jestliže rozhodné právo nelze určit podle předchozího kriteria, nastupuje jako hraniční určovatel společné obvyklé bydliště stran. Kaskádní systém nás ve třetím odstavci dále přivádí k zemi, kde k bezdůvodnému obohacení došlo. I toto ustanovení uzavírá úniková doložka umožňující, aby rozhodné právo nebylo určeno na základně výše určených pravidel, ale aby jím bylo právo země, s níž je mimosmluvní závazkový vztah zjevně úžeji spojen.

Ohledně bezdůvodného obohacení se jeví problematickým vztah čl. 10 Nařízení Řím II k čl. 10 odst. 1 písm. e) Římské úmluvy a posléze Nařízení Řím I. Úmluva vymezuje, že rozhodné právo se vztahuje i na důsledky neplatnosti smlouvy. Podle právních řádů některých členských států¹⁴⁹ jsou otázky spojené s neplatností smlouvy kvalifikovány jako mimosmluvní. V případě překrývání rozsahu aplikace Nařízení Řím II a Římské úmluvy se přednostně použije Nařízení Řím II, které má v souladu s čl. 28 odst. 2 Nařízení Řím II přednost ve vztahu k úmluvám uzavřeným výlučně mezi dvěma a více členskými státy v rozsahu, ve kterém se týkají předmětu úpravy nařízení. Nezodpovězeno zůstává, jak bude řešen vztah k úpravě Nařízení Řím I.

4.12 Jednatelství bez příkazu – čl. 11

Konstrukce ustanovení jednatelství bez příkazu (*negotiorum gestio*) je obdobná úpravě bezdůvodného obohacení v předchozím článku.

¹⁴⁶ VALDHANS J., op. cit. (102), s. 69.

¹⁴⁷ VALDHANS J. op. cit. (102), s. 69.

¹⁴⁸ PAUKNEROVÁ M., op. cit. (18), s. 294.

¹⁴⁹ Velká Británie a Itálie učinily k čl. 10 odst. 1 písm. e) Římské úmluvy výhradu.

Kaskádní systém otevírá možnost navázání na již existující vztah mezi stranami, kterým může být vztah smluvní nebo vztah vzniklý z civilního deliktu. Pokud rozhodné právo nelze určit podle předchozího kritéria, nastupuje společné obvyklé bydliště stran. Kaskádní systém nás ve třetím odstavci dále vede k zemi, kde k jednatelství bez příkazu došlo. Ustanovení opět uzavírá úniková doložka.

4.13 Předšmluvní odpovědnost – čl. 12¹⁵⁰

Výsledkem kompromisního řešení mezi kontinentálním právem a *common law* byla úprava předšmluvní odpovědnosti (*culpa in contrahendo*)¹⁵¹ zařazena pod Nařízení Řím II. S ohledem na rozdílnost právních systémů není jednoznačné, zda předšmluvní odpovědnost vznikla na základě smlouvy či na základě deliktu nebo kvazideliktu. Český právní řád by problematiku práva rozhodného pro předšmluvní odpovědnost pravděpodobně zahrnul pod závazkové vztahy, s možností odchylného řešení v zájmu rozumného uspořádání právního vztahu.¹⁵² Čl. 1 odst. 2 písm. i) Nařízení Řím I pak stanoví, že Nařízení Řím I se na závazky vyplývající z předšmluvního jednání nevztahuje.

Preamble uvádí, že předšmluvní odpovědnost je pro účely Nařízení Řím II samostatným pojmem a nemusí být nutně vykládána ve smyslu, jaký má ve vnitrostátním právu. Měla by zahrnovat porušení povinnosti podat pravdivé informace a selhání jednání o uzavření smlouvy. Článek 12 Nařízení Řím II pokrývá pouze mimosmluvní závazkové vztahy, jež jsou přímo spojeny s jednáními, která předcházejí uzavření smlouvy. To

¹⁵⁰Čl. 11 Nařízení Řím II:

1. Rozhodným právem pro mimosmluvní závazkové vztahy, které vznikají z předšmluvního jednání, je bez ohledu na to, zda došlo ke skutečnému uzavření smlouvy, právo, které se použije na smlouvu nebo které by se na ni použilo, kdyby byla uzavřena.
2. Nemůže-li být rozhodné právo určeno podle odstavce 1, je jím
 - a) právo země, ve které škoda vznikla, bez ohledu na zemi, v níž došlo ke skutečnosti, jež vedla ke vzniku škody, a zemi nebo země, ve kterých nastaly nepřímé následky uvedené skutečnosti, nebo
 - b) mají-li strany obvyklé bydliště ve stejné zemi v okamžiku, kdy došlo ke skutečnosti, jež vedla ke vzniku škody, právo této země, nebo
 - c) vyplývá-li ze všech okolností případu, že je mimosmluvní závazkový vztah, který vzniká z předšmluvního jednání, zjevně úžeji spojen s jinou zemí, než je země uvedená v písmenech a) a b), právo této jiné země.

¹⁵¹ K obecnému vymezení předšmluvní odpovědnosti v české literatuře srov. zejména NOVÝ, Z., K předšmluvní odpovědnosti. *Jurisprudence*, 2007, č. 2, s.31.

¹⁵² KUČERA Z., *Mezinárodní právo soukromé*, 6. opravené a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2004, s. 326.

znamená, že pokud během sjednávání smlouvy dojde ke škodě na zdraví, měl by se použít článek 4 nebo jiná příslušná ustanovení Nařízení Řím II.¹⁵³

4.14 Volba práva – čl. 14

Volba práva představuje v moderních trendech mezinárodního práva soukromého jeden ze základních výstavbových prvků právních úprav.¹⁵⁴ Nařízení Řím II odpovídá nejnovějšímu vývoji mezinárodního práva soukromého směřujícímu k posílení autonomie vůle stran. U závazkových vztahů vzniklých na základě smlouvy je možnost volby práva běžným pravidlem, avšak pro kolizní právo mimosmluvních závazků jde o myšlenku značně pokrokovou. Právem je myšlen právní řád státu, strany nemohou volit nestátní soubor norem.¹⁵⁵ Nařízení Řím II upřednostňuje volbu práva provedenou stranami s výjimkou porušení soutěže a porušení práv duševního vlastnictví.¹⁵⁶ V ostatních otázkách si mohou strany zvolit rozhodné právo vyjma určitých omezení v čl. 14 odst. 2, 3 Nařízení Řím II spolu s čl. 16 Nařízebí Řím II upravujícím imperativní stanovení.

Přijetí Nařízení Řím II znamená pro české právo podstatnou změnu, neboť český právní řád úpravu volby práva pro delikty neobsahuje. ZMPS v §9 reguluje pouze vzájemné vztahy účastníků smlouvy.

Preambule vysvětluje, že v zájmu respektování zásady autonomie stran a posílení právní jistoty by strany měly mít možnost volby rozhodného práva pro mimosmluvní závazkové vztahy. Tato volba by měla být výslovně vyjádřena nebo by měla s dostatečnou jistotou vyplývat z okolností případu. Při rozhodování o existenci či neexistenci dohody musí soud respektovat úmysl stran. Slabší strany by měly být chráněny tím, že možnost volby bude podléhat určitým podmínkám.¹⁵⁷

1. Strany si mohou zvolit právo, kterým se bude řídit jejich mimosmluvní závazkový vztah,

a) dohodou, která byla uzavřena poté, co došlo ke skutečnosti, jež vedla ke vzniku škody,

nebo

¹⁵³ Preambule Nařízení Řím II, bod 30.

¹⁵⁴ ROZEHNALOVÁ N., TÝČ V., op. cit. (39), s. 57.

¹⁵⁵ KUČERA Z., TICHÝ L., *Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním, komentář*. Praha: Panorama, 1989, s. 64.

¹⁵⁶ Srov. čl. 6 odst. 4 a čl. 8 odst. 3 Nařízení Řím II.

¹⁵⁷ Preambule Nařízení Řím II, bod 31.

b) dohodou, která byla svobodně sjednána před tím, než došlo ke skutečnosti, jež vedla ke vzniku škody, v případě, že všichni účastníci jednají v rámci své podnikatelské činnosti.

Možnost stran provést volbu práva platí pro všechny kategorie osob, pouze spotřebiteli je poskytována zvláštní ochrana. Tradiční pojetí spotřebitele jako slabší smluvní strany je důvodem k zásahům do smluvní svobody v tom smyslu, že možnost uzavření takové dohody je omezena až na dobu po vzniku sporu a tedy na dobu, kdy dojde ke skutečnosti vedoucí ke vzniku škody. Spotřebitel je chráněn v době, kdy ještě neexistuje žádný spor a kdy nemusí být dostatečně informován o následcích uzavření takovéto dohody. Osoby podnikatelsky činné jsou oprávněny si zvolit rozhodné právo i *ex ante*.

1. Tato volba musí být výslovně vyjádřena nebo musí s dostatečnou určitostí vyplývat z okolností případu a nejsou jí dotčena práva třetích osob.

Volbou rozhodného práva nejsou dotčena práva třetích osob, což chrání především pojišťovny pro případ, že by si smluvní strany dohodly právo pro pojišťovnu nevýhodné.

Není jasné, zda je umožněno, aby některé otázky regulovalo jedno právo a jiné otázky druhé právo. S ohledem na zásadu svobodné vůle stran by štěpení práva mělo být možné s tím, že takovou volbou nebudou dotčena práva třetích osob.¹⁵⁸

2. V případě, že se v okamžiku, kdy došlo ke skutečnosti, jež vedla ke vzniku škody, nacházejí všechny prvky pro situaci významné v jiné zemi než v zemi, jejíž právo bylo zvoleno, není volbou práva, kterou strany učinily, dotčeno použití ustanovení práva této jiné země, od nichž se nelze smluvně odchýlit.

Druhý odstavec reaguje na situace související s jedinou zemí, která se liší od země, jejíž právo si strany zvolily. Volba práva bude omezena kogentními ustanoveními země, jejímž právním řádem by se mimosmluvní závazek řídil, nebýt volby práva. Jedná se o tzv. materiální volbu práva, kdy mají strany možnost zvolit si pouze dispozitivní normy. Ustanovení odpovídá na případ, kdy mezinárodní prvek bude spočívat výhradně ve volbě jiného právního řádu. Naše teorie nabízí pro tuto situaci řešení prostřednictvím konstatování nedostatečně relevantního mezinárodního prvku a na takový případ by normy mezinárodního práva soukromého nemohly být vůbec aplikovány.¹⁵⁹ Podobné ustanovení obsahuje v čl. 3 odst. 3 Římská úmluva a v čl. 3 odst. 3 Nařízení Řím I.

¹⁵⁸ PAUKNEROVÁ M., op. cit (18), s. 296.

¹⁵⁹ VALDHANS J., op. cit. (102), s. 154.

3. V případě, že se v okamžiku, kdy došlo ke skutečnosti, jež vedla ke vzniku škody, nacházejí všechny prvky pro situaci významné v jednom nebo ve více členských státech, není volbou jiného rozhodného práva stranami než práva členského státu dotčeno použití těch ustanovení práva Společenství, případně v podobě, v jaké je provedeno v členském státě sídla soudu, od nichž se nelze smluvně odchýlit.

Tímto ustanovením je zajištěna aplikace kogentních právních předpisů ES, které mohou dopadat na předmětný mimosmluvní závazek, a to nejen práva sekundárního a možná v některých případech i práva primárního, ale rovněž aplikace předpisů *legis fori*, které implementovaly právo ES.¹⁶⁰ Obdobné ustanovení je vyjádřeno v čl. 3 odst. 4 Nařízení Řím I, Římská úmluva analogické ustanovení nemá.

4.15 Působnost rozhodného práva – čl. 15

Čl. 15 Nařízení Řím II uvádí pod písm. a) – h)¹⁶¹ okruh otázek spadající pod rozhodné právo, určené na základě Nařízení Řím II. Demonstrativním výčtem nejsou vyloučeny další záležitosti, které mohou být postupně rozšiřovány. Pro účely větší právní jistoty a transparentnosti by rozhodné právo mělo zahrnovat co nejvíce otázek.

4.16 Imperativní ustanovení – čl. 16

Imperativní normy¹⁶² jsou charakterizovány jako normy, od nichž se nelze odchýlit. Vynucují si svou aplikaci a nemohou být nahrazeny normami jiného státu, na jehož právo odkazuje kolizní norma.¹⁶³ Tyto normy bývají označovány jako tzv. aktivní veřejný pořádek na rozdíl od pasivního veřejného pořádku (výhrada veřejného pořádku).

¹⁶⁰ PAUKNEROVÁ M., op. cit. (18), s. 297.

¹⁶¹ Právním řádem *lex causae* se řídí zejména:

- a) základ a rozsah odpovědnosti, včetně určení osob, které mohou nést odpovědnost za své jednání;
- b) důvody pro vyloučení odpovědnosti, omezení odpovědnosti a rozdělení odpovědnosti;
- c) určení vzniku škody, její povahy a posouzení nebo nárokovaného odškodnění;
- d) opatření, která může soud přijmout v rozsahu své pravomoci podle procesního práva, aby zabránil vzniku nebo trvání škody na zdraví nebo na majetku anebo aby zajistil náhradu této škody;
- e) otázka, může-li dojít k převodu práva na uplatnění nároku na náhradu škody nebo odškodnění, včetně dědění;
- f) určení osob oprávněných k náhradě škody utrpěné jimi osobně;
- g) odpovědnost za jednání jiné osoby; h) způsob zániku závazku a pravidla o promlčení a prekluzi, včetně pravidel o počátku, přerušení a stavení běhu promlčecí doby nebo prekluzivních lhůt.

¹⁶² Používá se též označení normy nezaměnitelné, nutně použitelné, mezinárodně kogentní a další.

¹⁶³ ROZEHNALOVÁ N., TÝČ V., op. cit. (39), s. 135.

Nařízení Řím II upravuje jako imperativní normy pouze normy *legis fori*. Takováto úprava je poněkud vlažnější verzí čl. 7 Římské úmluvy, která navíc přihlíží k normám, které jsou součástí jiného právního řádu, tzn. imperativním normám *legis causae* nebo normám, které jsou součástí třetího právního řádu.¹⁶⁴

4.17 Pravidla bezpečnosti a chování – čl. 17

Tento článek upravuje povinnost soudu přihlídnout k preventivním a bezpečnostním předpisům země, kde došlo k jednání, které zapříčinilo vznik škody. Pokud se právní řád země, kde došlo ke skutečnosti, jež vedla ke vzniku odpovědnosti, odlišuje od země, jejíž právní řád je právem rozhodným, soud vezme na zřetel při určování odpovědnosti pravidla bezpečnosti a chování země, v níž se žalovaný nachází a jejíž právní předpisy dodržuje. Soud toto právo nepoužije, ale pouze k němu při svém hodnocení přihlédně. Jako východisko byla použita Haagská úmluva o právu použitelném pro dopravní nehody a Haagská úmluva o odpovědnosti za výrobek.

Pravidla bezpečnosti a chování rozšiřují význam a dosah předešlého článku, neboť právě pravidla bezpečnosti a chování mohou být imperativní ustanovení práva rozhodného nebo i práva třetího státu, jako jsou předpisy pro bezpečnost a ochranu zdraví při nejrůznějších činnostech, včetně předpisů stavebních, předpisů bezpečnosti práce, dopravních předpisů apod.¹⁶⁵ Preambule dále vyjadřuje, že k dosažení přiměřené rovnováhy mezi stranami by měla být pokud možno brána v úvahu pravidla bezpečnosti a chování platná v zemi, ve které došlo k jednání způsobujícímu škodu, a to i v případě, kdy se mimosmluvní závazkový vztah řídí právem jiné země. Pojem "pravidla bezpečnosti a chování" by měl být vykládán jako zahrnující veškeré právní předpisy související s bezpečností a chováním, včetně například pravidel bezpečnosti silničního provozu v případě dopravní nehody.¹⁶⁶

4.18 Přímá žaloba proti pojistiteli odpovědné osoby – čl. 18

Čl. 18 Nařízení Řím I upravuje kolizní pravidlo pro přímou žalobu poškozeného vůči pojistiteli osoby, která je povinna k náhradě škody. Poškozenému dává možnost volby mezi dvěma právními řády (právem rozhodným pro daný mimosmluvní závazkový vztah

¹⁶⁴ ROZEHNALOVÁ N., TÝČ V., op. cit. (39), s. 136 a ns.

¹⁶⁵ PAUKNEROVÁ M., op. cit. (18), s. 298.

¹⁶⁶ Preambule Nařízení Řím II, bod 34.

nebo právem rozhodným pro danou pojistnou smlouvu), z nichž oba jsou dostatečně předvídatelné a dávající právní jistotu stranám. Pravidlo je spravedlivé jak pro pojistitele, tak pro poškozeného a předpokládá určitou ochranu poškozeného.

4.19 Subrogace – čl. 19

Přechodem práva ze zákona neboli subrogací (*cessio legis*) dochází ke změně v osobě věřitele na základě zákona. Článek neřeší vlastní problematiku práva rozhodného pro přechod, nýbrž otázku dosahu práva rozhodného pro povinnosti osoby třetí ve vztahu vůči dlužníkovi.¹⁶⁷ Toto právo určuje, zda a v jakém rozsahu je třetí osoba oprávněna uplatnit vůči dlužníkovi práva, která měl vůči dlužníkovi věřitel podle práva rozhodného pro jejich vztah.

Obdobné ustanovení obsahuje i čl. 15 Nařízení Řím I (srov. viz výše). Římská úmluva upravuje pouze přechod práv ze smluv, nikoli zákonný přechod práv v případech dluhu, který je deliktního původu (*ex delicto*).¹⁶⁸ Z rozsahu aplikace Římské úmluvy výslovně vylučuje Zpráva *Giuliano – Lagarde*¹⁶⁹ zákonný přechod práv pojištěné osoby vůči osobě, která způsobila škodu, na pojistitele. Tato skutková podstata tak spadá pod Nařízení Řím II.

4.20 Společná odpovědnost – čl. 20

Ustanovení upravuje problematiku společné odpovědnosti více dlužníků. Obdobný koncept obsahuje čl. 16 Nařízení Řím I (srov. viz výše), který byl přejet z čl. 13 odst. 2 Římské úmluvy, upravujícího subrogaci.

4.21 Formální platnost – čl. 21

Otázka formální platnosti úkonů nenalézá v oblasti mimosmluvních závazkových vztahů příliš časté uplatnění. Soud může alternativně volit mezi právem místa, ve kterém jednostranný právní úkon byl učiněn, nebo právem, kterým se řídí daný mimosmluvní závazek.

¹⁶⁷ ROZEHNALOVÁ N., TÝČ, V., op. cit. (39), s. 154.

¹⁶⁸ PAUKNEROVÁ M., op. cit. (18), s. 299.

¹⁶⁹ Zpráva *Giuliano – Lagarde*, k čl. 13 (1).

Čl. 1 odst. 3 Nařízení Řím II uvádí, že Nařízení Řím II se nevztahuje na dokazování a soudní řízení s výhradou článků 21 a 22.

4.22 Důkazní břemeno – čl. 22

Problematika důkazů a dokazování se jako pravidelně procesní otázka zásadně řídí právním řádem *lex fori*. Toto ustanovení je tedy nutné, aby otázky důkazů podléhaly právnímu řádu *legis causae*. V prvním odstavci je řešena otázka rozdělení důkazního břemene a právní domněnky, v odstavci druhém problematika přípustnosti důkazů o existenci právního úkonu. Ustanovení odpovídá čl. 14 Římské úmluvy a čl. 18 Nařízení Řím I.

4.23 Obvyklé bydliště – čl. 23

Čl. 23 uvádí definici obvyklého bydliště¹⁷⁰ pro společnosti a jiné zapsané nebo nezapsané právnické osoby a dále pro fyzické osoby při výkonu své podnikatelské činnosti. Z hlediska Nařízení Řím II hraniční určovateli „místo obvyklého bydliště“ není tak významný jako pro Nařízení Řím I, kde vystřídal určení použitelného práva podle domicilu v Římské úmluvě.

4.24 Vyloučení zpětného a dalšího odkazu – čl. 24

Čl. 24 Nařízení Řím II vylučuje použití zpětného a dalšího odkazu. Jedná se o běžné a zcela logické ustanovení, které nemůže postrádat žádný moderní právní předpis unifikující kolizní normy (srov. viz výše).

¹⁷⁰ Pojem „obvyklého bydliště“ jako překlad slovního spojení „*habitual residence*“ svádí ke vztažení pouze k fyzickým osobám. *Habitual residence* se stejně jako *domicile* používá pro osoby právnické i fyzické [ROZEHNALOVÁ N., TÝČ V., op. cit. (39), s. 197]. Kučera k tomu uvádí, že by bylo vhodné v českých právních předpisech používat termín „obvyklý pobyt“, protože nebude zužován na vžitý termín „trvalé bydliště“, ale bude nutno zkoumat skutečný pobyt dotčené osoby [KUČERA, Z., K rekodifikaci mezinárodního práva soukromého. *Acta Universitatis Carolinae - Iuridica*, 2003, č. 1 -2, s. 169].

4.25 Státy s více právními systémy – čl. 25

Jestliže je některý stát složen z více územních jednotek s vlastními právními systémy, pokládá se každá jednotka za zemi. Členský stát však není povinen uplatňovat Nařízení Řím II při kolizi mezi právními systémy svých vlastních územních jednotek.

4.26 Veřejný pořádek místa soudu – čl. 26

Preambule k tomuto ustanovení dodává, že z důvodu veřejného zájmu mohou soudy členských států za výjimečných okolností použít výhradu veřejného pořádku a imperativní ustanovení. Zvláště může být jako porušení veřejného pořádku místa soudu, který se sporem zabývá, posuzován případ, kdy by bylo v důsledku uplatnění práva určeného podle Nařízení Řím II uloženo nekompensační odškodnění exemplární nebo represivní povahy v mimořádné výši, v závislosti na okolnostech případu a právním řádu členského státu soudu, který se sporem zabývá.¹⁷¹ Jedná se zřejmě o otázku tzv. *punitive damages*, kdy náhrada škody v takovém případě nemá kompenzační charakter, nýbrž charakter exemplárního potrestání. Taková odškodnění zná právo USA s tím, že mohou být uloženy osobě, aby tak byla potrestána za přehnané chování z titulu lehkomyšlnosti, nedbalosti, zlomyslnosti apod.¹⁷²

4.27 Vztah k ostatním ustanovením práva Společenství – čl. 27

Nařízení Řím II dává přednost právním předpisům Společenství, které ve zvláštních případech stanoví kolizní normy pro mimosmluvní závazkové vztahy. Mezi takové právní předpisy patří např. směrnice 2000/31/ES, o elektronickém obchodu, která byla do českého práva provedena zákonem č.480/2004 Sb., o některých službách informační společnosti.

4.28 Vztah ke stávajícím mezinárodním úmluvám – čl. 28

Mezinárodní úmluvy, jejichž stranami jsou v okamžiku přijetí Nařízení Řím II některé členské státy a další státy, a které obsahují kolizní normy týkající se mimosmluvních závazků, mají přednost. Nařízení Řím II se nebude aplikovat a mezinárodněprávní závazky

¹⁷¹ Preambule Nařízení Řím II, bod 32.

¹⁷² PAUKNEROVÁ M., op. cit. (18), s. 301 s odkazem na Blackův právní slovník, 1. Díl, Praha: Victoria Publishing, 1993, s. 369.

členských států zůstanou zachovány. Mezi takové se řadí mnohostranné úmluvy přijaté v rámci Haagské konference mezinárodního práva soukromého, zejména Haagská úmluva o právu použitelném pro dopravní nehody, publikovaná pod č. 130/1976 Sb.

Nařízení Řím II se aplikuje přednostně, pokud jde o mezinárodní úmluvy, jimiž jsou vázány výlučně členské státy. Jedná se především o vztah k Římské úmluvě, kdy Nařízení Řím II bude použito přednostně.

5 Problematika výkladu a používání evropského mezinárodního práva soukromého – role Evropského soudního dvora

5.1. Výklad a používání evropského mezinárodního práva soukromého

Postupná unifikace, popř. harmonizace procesních a kolizních norem a vytváření jednotného právní úpravy v rámci Evropské unie s sebou nese požadavek jednotné interpretace těchto unifikovaných právních norem. Přijímání unifikovaných předpisů formou mezinárodních smluv nebo aktů sekundárního práva naráží na rozdílnou interpretaci soudy jednotlivých členských států, což ve svém výsledku unifikační snahy významně oslabuje. Má-li mít unifikace smysl, musí k ní dojít nejen na úrovni legislativní, ale také na úrovni aplikační, resp. interpretační.¹⁷³ V případě, kdy bude aplikován totožný text právního předpisu, mohou soudy jednotlivých členských států dojít k rozdílným výsledkům, neboť text interpretují v souladu s vlastními interpretačními pravidly a metodami, ovlivněnými zvyklostmi v daném státě. Smyslem interpretace právní normy je stanovení jejího skutečného obsahu a smyslu, aby mohla být uplatněna vůle zákonodárce.¹⁷⁴ Jednotnou interpretaci unifikovaných textů, která je podmínkou jednotné aplikace, zajišťuje v rámci ES jediná autorita – Evropský soudní dvůr. Sjednocující judikatura ESD pak zajišťuje právní jistotu a předvídatelnost práva, jenž patří mezi základní náležitosti demokratického státu.

5.1.1 Metody výkladu evropského práva

Komunitární právo představuje nový, samostatný a do značné míry autonomní právní řád, oddělený od národního práva, který disponuje vlastní terminologií, přikládá slovům odlišný jazykový význam a po svém nakládá také s tradičními metodami interpretace.¹⁷⁵ Výkladové metody komunitárního práva mají své zvláštní postavení související s uplatněním ESD jako určitého právotvorného orgánu ES, který svou interpretací zakládacích smluv i sekundárního práva sjednocuje nakládání s právem ES, ale někdy se pohybuje i na hranici jeho tvorby. ESD sice právo jako takové netvoří, avšak dává

¹⁷³ ROZEHNALOVÁ N., TÝČ V., op. cit. (39), s. 376 .

¹⁷⁴ ROZEHNALOVÁ N., TÝČ V., op. cit. (39), s. 377.

¹⁷⁵ DĚDIČ J., ČECH P., *Obchodní právo po vstupu ČR do EU*. Praha: BOVA POLYGON, 2005, s. 21.

relativně obecně formulovaným pravidlům konkrétní obsah, což se při faktickém (nikoliv právním) závazném charakteru jeho rozhodnutí jeví jako tvorba práva.¹⁷⁶

Klasicky základní gramatický výklad ustupuje do pozadí, neboť je třeba brát v úvahu různé jazykové mutace komunitárních předpisů. Platí zásada, že úředními jazyky ES jsou všechny úřední jazyky členských států a tedy od 1. května 2004 i čeština. Ve všech úředních jazycích se vypracovávají nařízení i další obecně závazné dokumenty a přes snahu orgánů ES o co největší uniformitu textů právních předpisů dochází k rozdílným formulacím v odlišných národních verzích. ESD ve svých rozhodnutích uvedl, že komunitární právo je publikováno v různých jazykových verzích a všechny tyto jazykové verze jsou stejně autentické. Z toho pak také vyplývá, že v případě výkladu komunitárního práva nelze vycházet pouze z jedné jazykové verze, ale předpokládá se srovnávání různých jazykových mutací. ESD ve svých rozhodnutích zdůrazňuje, že komunitární právo užívá na rozdíl od národních právních řádů vlastní terminologii. ESD neváhá interpretovat ustanovení komunitárního práva dokonce proti jejich znění ve většině úředních jazyků, a to dokonce i tehdy, jestliže strany jednaly v důvěře v nesprávně přeložený text.¹⁷⁷

Další metody výkladu se uplatňují zpravidla v situaci, kdy právní norma není zřetelná a jednoznačná a gramatický výklad nelze použít. ESD se často uchyluje k výkladu teologickému, zdůrazňujícímu cíle a smysl evropských předpisů a prosazující ES jako celek. Dalšími formami výkladu, které užívá ESD, jsou výklad systematický, srovnávací a výklad historický. Historický výklad má ve srovnání s předchozími metodami pouze omezený význam, neboť zvláště u starších komunitárních předpisů chybějí podklady, z nichž by bylo možné čerpat.¹⁷⁸

5.1.2 Autonomní výklad

ESD vytvořil na základě tradic mezinárodního práva veřejného (srov. čl. 31 a 33 Vídeňské úmluvy o smluvním právu) a na základě některých vnitrostátních, zejména ústavněprávních principů některých členských států zvláštní výkladové zásady, které představují autonomní výklad, který je svým charakterem bližší ustanovením vnitrostátního práva než právu mezinárodnímu.¹⁷⁹ ESD se orientuje na výklad v kontextu

¹⁷⁶ ROZEHNALOVÁ N., TÝČ V., op. cit. (39), s. 380.

¹⁷⁷ DĚDIČ J., ČECH P., op. cit. (175), s. 34.

¹⁷⁸ Srov. DĚDIČ J., ČECH P., op. cit. (175), s. 21 a násl. Dále TICHÝ L., ARNOLD R., SVOBODA P., ZEMÁNEK J., KRÁL R., op. cit. (12), s. 227 a násl.

¹⁷⁹ PAUKNEROVÁ M., op. cit. (18), s. 90.

komunitárního práva jako celku a neomezuje se na doslovné znění konkrétního právního předpisu. Klade důraz na účel normy a cíle zřizovacích smluv s ohledem na jejich účel a stav vývoje v okamžiku, kdy mají být aplikovány.

Právní pojmy nemusejí mít v komunitárním právu stejný význam jako v právu národním a různost obsahu pojmů pak vyžaduje výklad, který je svým charakterem autonomní a nezávislý na právních řádech členských států. ESD právní pojmy, které jsou známé z právních řádů členských států, vykládá evropsky jednotně – autonomně na základě srovnávání jednotlivých právních řádů.¹⁸⁰ Výklad jednotlivých ustanovení by měl být jednotný pro všechny členské státy, bez návaznosti na kterýkoli vnitrostátní řád. Nelze jej tedy pojímat jako výklad, který provádějí v rámci svých právních řádů jednotlivé členské státy, ale jako výklad prováděný jedinou autoritou, kterou je ESD. Svým charakterem jde o soudcovské právo, které vychází z jednotlivých případů, pomocí nichž je právo ES sjednocováno a dále rozvíjeno. ESD tak hraje podstatnou roli při unifikaci a harmonizaci komunitárního práva.¹⁸¹

ESD chápe komunitární právní řád jako právní řád autonomní, nezávislý na vnitrostátním i mezinárodním právu, který interpretuje podle vlastních výkladových pravidel. Autonomní výklad uskutečňovaný ze strany ESD pak představuje východisko pro snahu o jednotnou aplikaci komunitárního právního řádu národními soudy. Autonomní výklad prováděný s cílem zajistit jednotnou aplikaci norem komunitárního práva, by měl být sledován národními soudy i právní veřejností, která pracuje s předpisy komunitárního práva na národní úrovni takovým způsobem, aby bylo komunitární právo účinně uplatňováno.

5.1.2.1 Rozhodnutí ve věci Eurocontrol¹⁸²

Otázce interpretace se věnuje celá řada rozhodnutí ESD, přičemž za jedno z nejvýznamnějších v oblasti autonomního výkladu evropského mezinárodního práva soukromého je považováno rozhodnutí ve věci *Eurocontrol*. ESD se v něm vyslovil pro autonomní výklad pojmů obsažených v Bruselské úmluvě a zdůraznil tak společný evropský základ interpretace ESD.

¹⁸⁰ BRODEC J., op. cit. (93), s. 3.

¹⁸¹ PAUKNEROVÁ M., op. cit. (18), s. 90-91.

¹⁸² Rozsudek ESD č. C- 29/76 ve věci *LTU Lufttransportunternehmen GmbH & Co. KG v. Eurocontrol* [1976], ECR 1541.

V tomto rozhodnutí se ESD zabýval mimo jiné otázkou rozsahu Bruselské úmluvy v řízení mezi osobou soukromého práva *LTU Lufttransportunternehmen GmbH & Co. KG* a veřejnoprávní organizací *Eurocontrol*. ESD interpretoval pojem „občanské a obchodní věci“ za účelem zjištění, zdali je na daný případ aplikovatelná Bruselská úmluva.

Evropská společnost pro bezpečnost letecké navigace *Eurocontrol* uložila vlastníkům letadel povinnost zaplatit poplatek za užívání jejich zařízení a služeb. Organizace *Eurocontrol* podala žalobu k německému soudu, který měl pravomoc vykonat rozhodnutí, jež vydal ve prospěch *Eurocontrol* belgický soud. Řízení prošlo několika instancemi, až se dostalo před vyšší okresní soud v Düsseldorfu, který řízení přerušil a na základě ustanovení čl. 3 Protokolu ze dne 3. června 1971 o otázkách výkladu Bruselské úmluvy požádal ESD o rozhodnutí o předběžné otázce, zda se při výkladu pojmu „občanské a obchodní věci“ ve smyslu čl. 1 Bruselské úmluvy aplikuje právo státu, ve kterém bylo vydáno rozhodnutí (v tomto případě Belgie) nebo právo státu, ve kterém má být výkon tohoto rozhodnutí nařízen.

Bruselská úmluva v čl. 1 odst. 1 stanoví, že se vztahuje na občanské a obchodní věci bez ohledu na charakter soudu nebo tribunálu, kterému je věc předložena. Druhý odstavec čl. 1 pak určité věci z rozsahu Bruselské úmluvy vylučuje. Bruselská úmluva však žádné další podrobnosti ohledně významu pojmu „občanské a obchodní věci“ dále neuvádí.

ESD se přiklonil a autonomnímu výkladu dotčeného pojmu ve smyslu práva Společenství a uvedl, že vzhledem k tomu, že čl. 1 Bruselské Úmluvy slouží k vymezení pole působnosti Bruselské úmluvy, je nezbytné v co možná nejvyšší míře zajistit, aby práva a povinnosti vyplývající z Bruselské úmluvy pro smluvní strany a osoby, na které se vztahuje, byla stejná a jednotná. Je důležité nevykládat znění čl. 1 Bruselské úmluvy jako pouhý odkaz na vnitrostátní právo toho či onoho smluvního státu. To, že se podle svého čl. 1 Bruselská úmluva používá „bez ohledu na druh soudnictví“ naznačuje, že pojem „občanské a obchodní věci“ nelze vykládat pouze s ohledem na rozdělení příslušnosti mezi různými druhy soudů existujícími v členských státech. Pojem „občanské a obchodní věci“ je tedy nutno považovat za autonomní, a je třeba jej vykládat s odkazem jednak na cíle a systém Bruselské úmluvy a jednak na obecné zásady, jež vyplývají ze souboru vnitrostátních právních řádů. Na základě těchto kritérií je nutno z působnosti Bruselské úmluvy vyloučit spor mezi veřejným orgánem a soukromoprávní osobou, pokud veřejný orgán jedná při výkonu svých pravomocí.

Lze shrnout, že v zájmu jednotného výkladu by interpretace měla být založena na společném evropském základu. Ten je vytvořen nejenom přihlédnutím k systematice a

cílům Bruselské úmluvy samotné, ale vychází i z celku obecných principů jednotlivých národních právních řádů.

5.1.3 Jednotný výklad Římské úmluvy

Římská úmluva stejně jako Bruselská úmluva není součástí práva ES a ESD tak nemá bez dalšího pravomoc k jejich výkladu. Pravomoc k výkladu ESD byla založena na základě zvláštních protokolů, které byly k těmto úmluvám připojeny.

V roce 1988 byly k Římské úmluvě podepsány a připojeny První a Druhý protokol o výkladu Římské Úmluvy ESD, na základě kterých Římská úmluva podléhá autoritativnímu výkladu ze strany ESD. Protokoly obsahují výčet soudů, které jsou oprávněny předložit ESD předběžnou otázku a jejich smyslem je tak umožnit národním soudům jednotlivých členských států položit ESD předběžnou otázku týkající se výkladu Římské úmluvy. Přestože však Římská úmluva vstoupila v platnost pro původní členské státy až v r. 1991 a protokoly až v r. 2004, není prozatím k dispozici relevantní judikatura ESD: ESD se prozatím vyjadřoval k Římské úmluvě většinou nepřímo, zejména v souvislosti s určováním příslušnosti soudů podle Nařízení Brusel I, existuje však judikatura k Římské úmluvě, vytvořená rozhodovací praxí soudů členských států.¹⁸³

Jednotný výklad Římské úmluvy zdůrazňuje čl. 18 Římské úmluvy, dle kterého je třeba při výkladu a používání unifikovaných norem brát v úvahu jejich mezinárodní povahu a přání dosáhnout jednoty při jejich výkladu a používání jednoty. Zásadní význam z hlediska výkladu Římské úmluvy má doprovodná zpráva profesorů mezinárodního práva soukromého, tzv. Guiliano-Lagardeho zpráva. Komentář k čl. 18 Guiliano-Lagardeho zprávy dodává, že čl. 18 Římské úmluvy funguje jako připomínka toho, že při interpretaci mezinárodních konvencí musí být respektován jejich mezinárodní charakter a že tedy soud nemůže do té míry, do jaké se to týká jejich interpretace, ustanovení konvence volně přizpůsobovat ustanovením práva, která jsou ryze domácí. Zdá se, že výhodou tohoto článku může být to, že umožňuje stranám spoléhat na své jednání u rozhodnutí vynesných v jiných zemích.

5.1.4 Jednotný výklad Nařízení Řím I a Nařízení Řím II

Dva Protokoly o výkladu ŘÚ jsou v souvislosti s přeměnou Římské úmluvy v Nařízení Řím I nahrazeny v oblasti interpretace obligatorní jurisdikcí ESD. Nařízení Řím I a

¹⁸³ PAUKNEROVÁ M., op. cit (18), s. 214.

Nařízení Řím II jako akty sekundárního práva podléhají přímé pravomoci ESD poskytovat odpovědi na předběžné otázky vznesené příslušnými národními soudy jednotlivých členských států, avšak se specifickou úpravou čl. 68 SES.

5.1.5 Používání a výklad evropského práva českými soudy

Komunitární právo postupně proniká do všech právních oblastí a kontakt s ním probíhá v zásadě každodenně. Český soudce je konfrontován s komunitárním právem tím víc, čím roste jeho objem, sílí unifikační a harmonizační snahy a dochází k vytváření jednotné právní úpravy v rámci Evropské unie. V této souvislosti je zdůrazňována potřeba, aby se čeští soudci seznámili s komunitárním právem a sledovali jeho nejnovější vývoj, jak na legislativní úrovni, tak v rozhodovací činnosti ESD. Komunitární právní řád se svojí základní strukturou a prameny je postupně dotvářen judikaturou ESD, která sjednocuje nakládání s evropským právem a odlišně nakládá s klasickými výkladovými metodami. Pro české soudce to pak znamená tázat se po vzoru ESD na účel a smysl právní normy, kterou interpretují, spíše než použít základní gramatický výklad, jenž je v této situaci oslaben odlišnými jazykovými verzemi. Nabízí se i otázka jazykového vybavení samotných soudců a jejich schopnost srovnávat různé jazykové verze právních předpisů, což je pro správné porozumění textu právní normy někdy nezbytné.

Ve spojitosti s tím v rozhodnutí *UAB Profisa*¹⁸⁴ ESD prohlásil, že nutnost jednotného výkladu práva ES vylučuje, aby byl text ustanovení v jednom jazyce, který se odlišuje od ostatních verzí, nahlížen samostatně. Vyžaduje naopak, aby byl daný text interpretován a aplikován ve světle verzí obsažených v jiných úředních jazycích. V případě rozdílů mezi různými jazykovými verzemi textu ES musí být dotčené ustanovení vykládáno podle celkové systematiky u účelu právní úpravy, jež tvoří.

Normotvorná činnost Evropské unie a rozsáhlost komunitárního právního řádu na druhou stranu způsobuje, že zásada *iura novit curia* již přestává být realizovatelná. Český soudce se setkává s evropským právem, tak jak jej v rámci své činnosti dotvořil ESD, a to pochopitelně ve vzájemném působení s právem vnitrostátním. Působení dvou právních systémů na našem území (resp. tří, pokud počítáme i normy mezinárodního práva včetně

¹⁸⁴ Rozsudek ESD č. C-63/06 ve věci *UAB Profisa v. Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*. K tomuto rozsudku srov. BOBEK P., *Soudní rozhledy*, 2007, č. 9, s. 361 n. a ze zahraničních zdrojů shrnutí rozsudku dostupné z: <http://eur-x.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62006J0063:EN:HTML>

mezinárodních smluv) pak vyžaduje změnu právního myšlení a pracovních metod. Je nezbytné přijímat rozsudky ESD jako plnohodnotný pramen komunitárního práva, sledovat způsob argumentace včetně autonomního výkladu právních pojmů ESD a sbírat tak teoretické a posléze i praktické zkušenosti s uplatňováním evropského práva.

5.2 Evropský soudní dvůr a řízení o předběžné otázce

Vložení Hlavy IV do SES byl založen další režim prejudiciálního řízení u ESD. Komunitární právní akty je ESD oprávněn interpretovat v rámci řízení o předběžných otázkách, které je v základní rovině upraveno pro oblast I. pilíře ve čl. 234 SES. Amsterodamská smlouva zavedla speciální úpravu pro oblast azylové, vízové a přistěhovalecké spolupráce v čl. 68 SES a pro oblast III. pilíře v čl. 35 SEU¹⁸⁵ (SEU ponechává na členských státech, zda prohlášením uznají pravomoc ESD). ESD působí jako autoritativní orgán také při výkladu subsidiárních smluv na základě zvláštních protokolů připojených k jednotlivým smlouvám.

Prejudiciální řízení je specifickým prostředkem k plnění jedné ze základních funkcí ESD, a sice sjednocování výkladu a aplikace práva ES v členských státech.¹⁸⁶ Institut předběžné otázky poskytuje národním soudům členských států při řešení otázek s komunitárním prvkem možnost a někdy i povinnost obrátit se na ESD ohledně výkladu komunitárního práva či platnosti komunitární normy a v souvislosti s tím umožňuje ESD přímou komunikaci s vnitrostátními soudy členských států.

Při řízení o předběžné otázce nejde v prvé řadě o spor před ESD; svojí podstatou je řízení o předběžné otázce mezitímním řízením, kdy ESD představuje jakousi mezitímní stanicí, která autoritativně rozhoduje některé dílčí, pro vlastní řízení však významné otázky.¹⁸⁷ Položení předběžné otázky není ani formou odvolacího řízení, je plně v dispozici národního soudu a nezáleží na iniciativě stran sporu.

Předběžná otázka je mechanismem umožňujícím ESD zajišťovat (relativně) homogenní interpretaci evropského práva ve značně odlišných soudních systémech členských států.¹⁸⁸ Systém předkládání žádostí o rozhodnutí o předběžné otázce tak poskytuje vnitrostátním soudům prostředek k zajištění jednotného výkladu a použití komunitárního práva v členských státech. V rámci řízení o předběžné otázce poskytuje ESD výklad komunitárního práva a rozhoduje o jeho platnosti. ESD nepřísluší rozhodovat o skutkových otázkách vznesených v rámci sporu v původním řízení, ani aplikovat toto

¹⁸⁵ ŠLOSARČÍK I., *Evropský soudní dvůr a předběžná otázka podle čl. 234 SES*, Institute For European Policy. Dostupné z: http://www.europeum.org/doc/arch_eur/ISlosarcik_team_europe.pdf

¹⁸⁶ ROZEHNALOVÁ N., TÝČ V., op. cit. (39), s. 387 .

¹⁸⁷ Srov. TICHÝ L., ARNOLD R., SVOBODA P., ZEMÁNEK J., KRÁL R., op. cit. (12), s. 376 a násl.

¹⁸⁸ ŠLOSARČÍK I., op. cit. (185), s. 2.

právo na skutkový stav, o který se jedná v původním řízení. Toto přísluší pouze vnitrostátnímu soudu, který předmětné řízení vede. Podání žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce způsobuje přerušení vnitrostátního řízení do doby, než rozhodne ESD.

5.2.1 Předběžná otázka podle čl. 234 SES¹⁸⁹

Nástrojem pro sjednocení a rozvíjení komunitárního práva je čl. 234 SES, který zakládá pravomoc ESD v rámci řízení o předběžné otázce rozhodovat ohledně výkladu SES a aktů přijatých orgány Společenství. Čl. 225 odst. 3 SES uvádí, že Soud prvního stupně je příslušný rozhodovat ve zvláštních oblastech o předběžných otázkách podle čl. 234. O jaké oblasti se jedná, určí statut ESD.

Ustanovení čl. 234 zakládá právo národního soudce soudu první instance řízení přerušit a obrátit se na ESD, pokud v řízení vyvstane otázka výkladu komunitárního práva. Jedná se o právo, nikoliv povinnost a soudce tak může sám interpretovat normu komunitárního práva v souladu s metodami, které používá ESD. Nelze však vyloučit vliv národního práva na myšlení a činnost daného soudce s tím, že vyloží ustanovení evropského práva nesprávně. V takovém případě bude záležet, zda účastníci řízení podají opravný prostředek. Dostane-li se případ před národní soud, jehož rozhodnutí nelze napadnout opravnými prostředky podle vnitrostátního, je soud povinen obrátit se na ESD.¹⁹⁰

Čl. 234 odst. 3 SES uvádí, že předběžnou otázku je povinen položit soud, jehož rozhodnutí nelze napadnout opravnými prostředky podle vnitrostátního práva příslušného členského státu. Opravným prostředkem se má v tomto ustanovení na mysli řádný opravný prostředek, nikoliv opravné prostředky mimořádné, jakými jsou ústavní stížnost, obnova řízení, popř. milost prezidenta.

¹⁸⁹ Čl. 234 SES:

Soudní dvůr má pravomoc rozhodovat o předběžných otázkách týkajících se:

- a) výkladu této smlouvy,
- b) platnosti a výkladu aktů přijatých orgány Společenství a ECB,
- c) výkladu statutů subjektů zřízených aktem Rady, pokud tak tyto statuty stanoví.

Vyvstane-li taková otázka před soudem členského státu, může tento soud, považuje-li rozhodnutí o této otázce za nezbytné k vynesení svého rozsudku, požádat Soudní dvůr o rozhodnutí o této otázce.

Vyvstane-li taková otázka při jednání před soudem členského státu, jehož rozhodnutí nelze napadnout opravnými prostředky podle vnitrostátního práva, je tento soud povinen obrátit se na Soudní dvůr.

¹⁹⁰ Srov. DĚDIČ J., ČECH P., op. cit. (175), s. 23-24.

Ohledně platnosti komunitárního práva platí užší vymezení soudů, které jsou povinny předběžnou otázku položit. Předkládací povinnost má vnitrostátní soud vždy, pokud se předběžná otázka týká platnosti sekundárních norem a dále pokud se národní soud chystá odchýlit od judikatury ESD anebo jestliže hodlá dočasně pozastavit provádění národního aktu, který vychází z komunitárního práva.

ESD publikoval v r. 1996 dokument obsahující nezávazné pokyny pro soudy členských zemí, jakým způsobem řádně formulovat předběžné otázky spolu s náležitostmi, které má dotaz od národního soudu obsahovat.¹⁹¹ Dokument má napomáhat dialogu mezi ESD a národními soudy a zlepšit tak úspěšnost řízení o předběžné otázce.¹⁹²

5.2.1.1 Teorie acte clair

Výjimku z předkládací povinnosti podle čl. 234 odst. 3 SES představuje teorie acte clair, vyvinutá francouzským Conseil d'État. Národní soud nemusí předběžnou otázku ESD předložit v případě, kdy příslušný komunitární předpis je všeobecně a absolutně jasný (odpověď je jasná z obecných vědomostí či logiky) nebo pokud lze odpověď ESD předvídat z již existující starší judikatury.

Pro vymezení pojmu acte clair je významný rozsudek č. C-283/81 ve věci CILFIT¹⁹³, jako zvláštní výjimky z povinnosti předložit předběžnou otázku. ESD dovedl, že soud členského státu nemusí splnit svou povinnost předložit věc ESD pokud shledá, že existuje konstantní judikatura ESD, která danou právní otázku již vyřešila, neexistuje žádný prostor pro rozumnou pochybnost ohledně aplikace komunitárního práva, přičemž tento předpoklad existuje tehdy, jestliže národní soud je přesvědčen o tom, že též pro soudy ostatních členských států a pro ESD by existovala stejná jistota, tedy nedostatek pochybnosti.

5.2.1.2 Porušení povinnosti národního soudu položit předběžnou otázku

Pokud by národní soud tuto povinnost nerespektoval a nevyžádal si stanovisko ESD, lze zjednat nápravu třemi následujícími způsoby. Rozsudek lze napadnout ústavní stížností (nebo obdobným procesním nástrojem), kdy se strany sporu obrátí na národní ústavní soud, který může považovat nepředložení předběžné otázky za závažné porušení základních

¹⁹¹ Note for Guidance on References by National Courts for Preliminary Rulings, [1997] I CMLR 78.

¹⁹² ARNULL A., *The European Union and its Court of Justice*, Oxford University Press. Oxford: 1999, s. 60.

¹⁹³ Rozsudek ESD č. C-283/81 ve věci CILFIT [1982], ECR 3415.

procesních práv, nejčastěji v podobě porušení práva na zákonného soudce nebo práva na řádný proces. Výsledkem řízení může být zrušení předmětného rozsudku národního soudu a pokyn pro nižší soud, aby si od ESD stanovisko vyžádal.

Členský stát dále odpovídá za škodu způsobenou porušením povinnosti položit předběžnou otázku prostřednictvím podání žaloby na náhradu škody proti členskému státu. Ve věci odpovědnosti státu za škodu způsobenou porušením práva ES rozsudkem národního soudu v poslední instanci vydal ESD významný rozsudek č. C-224/01 *Köbler*. ESD odpověděl na otázku, zda mimosmluvní odpovědnost státu za škodu způsobenou závažným porušením práva ES se týká i situace, kdy k porušení práva došlo rozsudkem národního soudu v poslední instanci. ESD uznal odpovědnost státu jako princip a uvádí, že ústavní klauzule o neodpovědnosti státu za akty své vrcholné justice nehrají pro účely náhrady škody za porušení *acquis communautaire* žádnou roli.¹⁹⁴ Členské státy jsou povinny poskytnout náhradu škodu způsobenou jednotlivcům porušením práva ES i v případě rozhodnutí soudu rozhodujícího v poslední instanci. K tomu, aby byl stát za takové porušení shledán odpovědným, musejí být splněny podmínky spojené s mimosmluvní náhradou škody státem: (i) jedná se o porušení takového pravidla, které poskytuje práva jednotlivcům, (ii) porušení musí být dostatečně závazné a (iii) mezi porušením komunitárního práva a vznikem škody existuje přímá příčinná souvislost. Evropský soud dále uvedl, že přiznání náhrady škody neznamena automatickou obnovu řízení a také neznamena, že by rozsudek národního soudu v poslední instanci byl zpochybněn jako *res judicata*.

Třetí možností je podání dozorčí žaloby Evropské komise proti členskému státu dle čl. 226 SES. Nesplnění povinnosti členského státu může být po předchozím obligatorním námitkovém řízení před Komisí titulem dozorčí žaloby podané Komisí podle čl. 226 SES k ESD a tvoří tak kontrolní mechanismus Komise vůči členským státům.

5.2.1.3 Instituce oprávněné předložit předběžnou otázku

Ve své judikatuře ESD opakovaně konstatoval, že pojem „soud“ použitý v ustanovení čl. 234 SES je pojmem komunitárním a pro účely tohoto článku je nezbytné, aby splňovat tzv. Vaassenská kritéria, tzn. musí být založen zákonem, vykazovat trvalý charakter, být nezávislý a rozhodovat nestranně, vykonávat obligatorní jurisdikci (založenou zákonem),

¹⁹⁴ Rozsudek ESD č. C-224/01 ve věci *Köbler* [2003] ECR I-10239. Srov. ŠLOSARČÍK I., op. cit. (185), s. 13.

rozhodovat ve sporném řízení (*inter partes*) a řídit se při rozhodování zákonnými předpisy (nikoliv vlastním uvážením).¹⁹⁵

5.2.2 Předběžná otázka podle čl. 68 SES¹⁹⁶

Pokud jde o sekundární právo, vydané v rámci opatření v oblasti soudní spolupráce v občanských věcech na základě čl. 65 SES, popřípadě výklad celé hlavy IV. SES o politikách týkajících se volného pohybu osob, uplatní se jako *lex specialis* pro podmínky řízení o předběžné otázce ustanovení čl. 68 SES.¹⁹⁷ Na základě čl. 68 SES předběžné otázky mohou a zároveň musí, pokud je to nutné k vydání rozsudku, podávat pouze soudy poslední instance. Vedle takto definovaných soudů mají tuto pravomoc rovněž Komise, Rada a jednotlivé členské státy. Čl. 68 SES nedává pravomoc oproti obecnému režimu čl. 234 podávat žádost o posouzení předběžné otázky národním soudům první instance a oprávněny jsou tak pouze soudy, jejichž rozhodnutí již nemůže být napadeno řádnými opravnými prostředky. Národní soudce má pak povinnost požádat ESD pouze tehdy, pokud to považuje za nutné pro rozhodnutí ve věci samé.

Důvodem umožnění obrátit se na ESD s návrhem na zahájení řízení o předběžné otázce pouze soudům, jejichž rozhodnutí již nelze napadnout opravným prostředkem a tím vyloučení soudů prvoinstančních, se jeví obava z neúměrného zahlcení ESD, který již tak vyřizuje rozsáhlou agendu. Nabízí se otázka, zda toto omezení nepovede na druhou stranu k umělému protahování národních soudních řízení, při kterých vyvstane problém nejednoznačnosti výkladu komunitárního práva, až do stádia před soudy poslední instance, které se mohou obrátit na ESD. Je třeba si uvědomit, že právě z řízení zahájených na

¹⁹⁵ Rozsudek ESD č. C-61/65 ve věci *Vaassen-Göbbels* [1996] ECR 257. Srov. ŠLOSARČÍK I., op. cit. (), s. 4.

¹⁹⁶ Čl. 68 SES:

1. Článek 234 se použije na tuto hlavu za následujících okolností a podmínek: jestliže v určité věci, která je předmětem řízení zahájeného u soudu členského státu, jehož rozhodnutí již nemůže být napadeno opravnými prostředky podle vnitrostátního práva, vyvstane otázka výkladu této hlavy nebo platnosti a výkladu aktů vydaných orgány Společenství na základě této hlavy, požádá tento soud Soudní dvůr o rozhodnutí o této otázce, jestliže je považuje za nutné k vydání svého rozsudku.
2. Soudní dvůr nemá v žádném případě pravomoc rozhodovat o opatřeních a rozhodnutích přijatých k provedení čl. 62 bodu 1), která se týkají udržení veřejného pořádku a ochrany vnitřní bezpečnosti.
3. Rada, Komise nebo členský stát mohou požádat Soudní dvůr o rozhodnutí ve věci výkladu této hlavy a aktů vydaných orgány Společenství na základě této hlavy. Rozhodnutí, které Soudní dvůr na tuto žádost vydá, se nevztahují na rozsudky soudů členských států, které nabyly právní moci.

¹⁹⁷ PAUKNEROVÁ M., op. cit. (18), s. 87.

základě iniciativy prvoinstančních soudů vzešla celá řada zásadních rozhodnutí a ponechání omezení podle čl. 68 může mít proto kontraproduktivní dopady.¹⁹⁸

5.2.3 Předběžná otázka podle čl. 267 SFEU¹⁹⁹

Obecnou pravomoc rozhodovat v řízení o předběžných otázkách ohledně výkladu a platnosti komunitárního práva svěřuje ESD čl. 267 SFEU.²⁰⁰ Určitá omezení této obecné pravomoci představují čl. 275 SFEU a čl. 276 SFEU. Omezená pravomoc ESD je v SFEU významně posílena, neboť celá oblast prostoru svobody, bezpečnosti a práva se dostává pod obecnou pravomoc ESD podle čl. 234 SES. Na základě čl. 267 SFEU budou mít možnost předkládat předběžné otázky k ESD všechny členské státy dle obecných pravidel.²⁰¹ Ve věcech soudní spolupráce v občanských věcech budou soudy první instance oprávněny podávat ESD návrh na zahájení řízení o předběžné otázce. Na základě tohoto ustanovení je možné, že dojde k nárůstu objemu předběžných otázek. Postavení orgánu jako soudního orgánu je vykládáno ESD jako autonomní pojem (viz. výše).

Čl. 256 odst. 3. SFEU (bývalý čl. 225 odst. 3 SEU) stanoví, že Tribunál je příslušný rozhodovat o předběžných otázkách podle čl. 267 ve zvláštních oblastech určených statutem. Statut ESD do současné doby stále žádnou takovou oblast neupravuje a ESD je i nadále jako jediný příslušný rozhodovat v řízení předběžných otázkách.

¹⁹⁸ BASEDOW J., op. cit. (7), s. 696.

¹⁹⁹ Čl. 267 SFEU:

Soudní dvůr Evropské unie má pravomoc rozhodovat o předběžných otázkách týkajících se:

a) výkladu Smluv,

b) platnosti a výkladu aktů přijatých orgány, institucemi nebo jinými subjekty Unie.

Vyvstane-li taková otázka před soudem členského státu, může tento soud, považuje-li rozhodnutí o této otázce za nezbytné k vynesení svého rozsudku, požádat Soudní dvůr Evropské unie o rozhodnutí o této otázce.

Vyvstane-li taková otázka při jednání před soudem členského státu, jehož rozhodnutí nelze napadnout opravnými prostředky podle vnitrostátního práva, je tento soud povinen obrátit se na Soudní dvůr Evropské unie.

Vyvstane-li taková otázka při jednání před soudem členského státu, které se týká osoby ve vazbě, rozhodne Soudní dvůr Evropské unie v co nejkratší lhůtě.

²⁰⁰ K těmto otázkám podrobněji *Informativní sdělení o zahajování řízení o předběžné otázce* (Uř. Věst. EU 2009/C 297/01).

²⁰¹ SÝKOROVÁ A., *Lisabonská smlouva a další rozvoj oblasti justiční spolupráce ve věcech trestních v Evropské unii?*. Dostupné z: www.mvcr.cz/soubor/2008-04-sykova-lisabon.aspx

5.2.3.1 Rozhodování o předběžných otázkách týkajících se výkladu

Národní soud má pravomoc předložit ESD otázku týkající se výkladu komunitárního práva, pokud ji považuje za nezbytnou k vyřešení sporu, který vede. Naproti tomu národní soud, jehož rozhodnutí nelze napadnout řádnými opravnými prostředky podle vnitrostátního práva, je v zásadě povinen předložit ESD takovou otázku, ledaže v předmětné oblasti existuje konstantní judikatura nebo je způsob výkladu komunitárního předpisu zcela zřejmý (*acte clair*). Soudce národního soudu, jehož rozhodnutí může být napadeno opravnými prostředky, může sám rozhodnout o správném výkladu a použití komunitárního práva na jím učiněná skutková zjištění, má-li věc za dostatečně objasněnou na základě judikatury ESD.

5.2.3.2 Rozhodování o předběžných otázkách týkajících se posouzení platnosti

Národní soud musí předložit ESD otázku týkající se platnosti aktů přijatých orgány, institucemi nebo jinými subjekty Unie, neboť prohlásit takový akt za neplatný spadá výlučně do pravomoci ESD. Pokud národní soud pochybuje o platnosti komunitárního aktu, předloží ESD žádost o rozhodnutí o předběžné otázce spolu s důvody, ze kterých soudí, že by akt mohl být stížen neplatností. Pokud nižší národní soud zamýšlí suspendovat aplikaci národního aktu, který vychází z komunitárního práva, je povinen položit otázku týkající se platnosti takového aktu ESD a uvést důvody, pro které se domnívá, že uvedený akt není platný.

5.2.3.3 Řízení o naléhavé předběžné otázce

Řízení o naléhavé předběžné otázce lze použít pouze v oblastech spadajících do působnosti hlavy V v rámci prostoru svobody, bezpečnosti a práva. Řízení je upraveno v čl. 23a Protokolu (č. 3) o statutu Soudního dvora Evropské Unie²⁰² a čl. 104b jednacího řádu ESD. Další možností je podání žádosti o provedení zrychleného řízení za podmínek uvedených v čl. 23a Protokolu (č. 3) o statutu Soudního dvora Evropské Unie a čl. 104a jednacího řádu ESD.

Řízení o naléhavé předběžné otázce zjednodušuje jednotlivé fáze řízení před ESD tak, aby bylo možno rozhodnout o předběžné otázce v co nejkratší době. Na základě odůvodněné žádosti předkládajícího soudu, rozhoduje o provedení tohoto řízení ESD. Jeví-

²⁰² Úr. Věst. EU 2008, C 115, s. 210.

li se to jako nezbytné, může v určitých případech rozhodnout ESD o projednání žádosti i z úřední povinnosti.

5.2.4 České předběžné otázky podané k ESD

Nejvyšší a ústavní soudy členských států jako instituce zvyklé být ve své národní doméně konečným arbitrem ústavnosti nebo zákonnosti, často přijímaly povinnost položit předběžnou otázku ESD jen se značnými výhradami a tuto povinnost posuzovaly jako vlastní podřízení se autoritě ESD. Někdy se této povinnosti nejvyšší vnitrostátní soudy zbavovaly tím, že prohlásily nepoložení předběžné otázky nižším soudem za porušení vnitrostátních ústavních standardů a vrátily kauzu na nižší úroveň soudní hierarchie.²⁰³

České soudy jako soudy komunitární mají možnost a v některých případech i povinnost od 1.5.2004 klást ESD podle čl. 234 SES (resp. čl. 68 SES a čl. 35 SEU, popř. 267 SFEU) předběžné otázky ohledně výkladu či platnosti evropského práva.

V České republice Ústavní soud ani Nejvyšší soud žádnou předběžnou otázku do současné doby nepoložily, tři předběžné otázky položil Nejvyšší správní soud a 7 předběžných otázek položily soudy ostatní.²⁰⁴ Co se týče ústavního soudu, je pravděpodobné, že v rámci jeho specializované působnosti vyvstanou otázky výkladu komunitárního práva. Stane-li se tak a Ústavní soud komunitární právo aplikuje, ocitne se v postavení komunitárního soudu. Protože rozhoduje v první a zároveň poslední instanci, bude Ústavní soud soudem posledního stupně s povinností obracet se na ESD v rámci řízení o předběžné otázce.²⁰⁵

Z pohledu ESD není rozhodující instance, která předběžnou otázku předkládá, ale obsah konkrétní otázky. Předběžná otázka položená samosoudcem okresního soudu bude projednána stejným způsobem jako předběžná otázka senátu Nejvyššího soudu. Je nutné zdůraznit, že právě z řízení zahájených na základě iniciativy prvoinstančních soudů vznikla celá řada zásadních rozhodnutí, díky nimž se komunitární právo vyvíjí.

Přehled předběžných otázek položených českými soudy ESD zobrazuje následující tabulka 1:

²⁰³ ŠLOSARČÍK I., op. cit. (185), s. 6.

²⁰⁴ Soudní statistiky Soudního dvora: *Výroční zpráva 2008*. Dostupná z:

http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2009-05/ra08_cs_cj_stat.pdf. Dále aktuální přehled dostupný z: <http://www.nsoud.cz/predbeot.html>

²⁰⁵ BOBEK M., *České soudy a předběžná otázka*. Dostupný z: http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/pravo-evropske-a-mezinarodni/ap_3/pd_1/art_3736/rbsearchsource_articles/txtexpresion_spr%C3%A1vn%C3%AD%2B%C5%99%C3%A1d/detail.aspx

5.3 Římská úmluva v judikatuře Nejvyššího soudu ČR

Nejvyšší soud v prosinci roku 2008 vydal rozsudek²⁰⁶, ve kterém se zabýval otázkami volby práva cizího státu, výhradou veřejného pořádku a podrobně rozebral rozdíly mezi kogentními a imperativními normami. Nejvyšší soud řešil právní otázku podmínek pro volbu práva v pracovněprávním vztahu mezi cizozemským zaměstnavatelem a cizincem pracujícím na území České republiky, a obsah a rozsah podmínek, za kterých by bylo nutné uplatnit v tomto vztahu výhradu veřejného pořádku.

5.3.1 Skutkový stav

Žalobkyně jako zahraniční občanka (dále jen „žalobkyně“) a žalovaný jako právnická osoba založená podle zahraničního práva (dále jen „žalovaný“), uzavřeli pracovní smlouvu, ve které bylo ujednáno, že pracovní poměr se bude řídit zahraničním právem a že místem výkonu práce bude organizační složka žalovaného. Pracovní smlouva stanovila, že pracovní poměr se bude řídit zahraničním právem s tím, že při ukončování pracovního poměru není nutné výpověď zdůvodňovat. Žalobkyně se domáhala, aby bylo určeno, že výpověď z pracovního poměru, kterou obdržela od zaměstnavatele, je neplatná. Svůj návrh odůvodnila zejména tím, že obdržela výpověď od zaměstnavatele bez skutkového vymezení důvodu skončení pracovního poměru.

5.3.2 Řízení v první instanci

Soud prvního stupně došel k závěru, že strany provedly platnou volbu práva v souladu s českým zákonem ZMPS a pokud se strany dohodly, že při ukončování pracovního poměru není nutné výpověď zdůvodňovat, je tato volnost, sjednaná ve prospěch obou stran v souladu s tradiční doktrínou volného pracovního poměru. Okolnost, že mezi stranami zvolené právo přiznává, na rozdíl od práva českého, právo dát výpověď bez udání důvodů i zaměstnavateli, není důvodem, proč by taková smluvní úprava měla být v rozporu se zásadou veřejného pořádku ve smyslu § 36 ZMPS.

²⁰⁶ Sp. zn. 21 Cdo 4196/2007. Dostupný z:

<http://www.nsoud.cz/rozhod.php?action=read&id=46384&searchstr=%D8%EDmsk%E1+%FAmluva>

5.3.3 Řízení u odvolacího soudu

Odvolací soud přisvědčil soudu prvního stupně, že smluvená možnost obou účastníků pracovněprávní vztah ukončit výpovědí bez uvedení důvodu, při současném zákazu dávat výpověď z důvodů diskriminačních, není v rozporu se zásadou veřejného pořádku, nepříčí se zásadám společenského a státního zřízení České republiky a zásadám právního řádu, na nichž je nutno bezvýhradně trvat, není v rozporu se základními etickými a právními normami ČR a neprotiví se Ústavě ani Listině základních práv a svobod.

5.3.4 Řízení u Nejvyššího soudu

Žalobkyně podala dovolání k Nejvyššímu soudu, ve kterém se zabývala otázkou, zda má být zachován standard ochrany zaměstnanců stanovený českým právním řádem, nebo zda může dojít k jeho změně, resp. ke snížení z důvodu aplikace právního řádu jiného. Podle názoru žalobkyně je na ochraně zaměstnance jako slabší strany třeba bez výhrad trvat jako na základní zásadě právního řádu České republiky, a proto nelze ujednání, jehož účinky směřují proti ní, užít. Přitom zásada ochrany zaměstnance jako slabší strany v pracovněprávních vztazích je zásadou nejen práva českého, ale i práva evropského, když Římská úmluva v čl. 6 a 7 zakazuje, aby volba práva vedla k tomu, že by zaměstnanec byl zbaven ochrany a byl chráněn méně efektivně ve srovnání s právní úpravou kogentních norem právního řádu státu, ve kterém vykonává práci. Žalobkyně dále namítala, že pro skončení tohoto pracovněprávního vztahu nelze zvoleného práva použít, neboť se účinky použití cizího právního řádu ve svém důsledku příčí takovým zásadám právního řádu České republiky, na nichž je nutno bez výhrad trvat.

5.3.5 Platnost volby práva

Nejvyšší soud posuzoval platnost ujednání účastníků o volbě práva v pracovní smlouvě podle právního stavu účinného v době, kdy byla volba práva učiněna (dne 31.1.2001), tedy podle ZMPS ve znění účinném do 31.12.2002.²⁰⁷

Podle § 16 odst. 1 ZMPS poměry z pracovní smlouvy se řídí - pokud se účastníci nedohodnou na něčem jiném - právem místa, kde pracovník vykonává práci. Koná-li však pracovník práci v jednom státě na základě pracovního poměru s organizací, která má sídlo

²⁰⁷ Zákon č. 97/1963 Sb., ve znění účinném do 31.12.2002, tj. předtím, než nabyl účinnosti zákon č. 125/2002 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o platebním styku.

v jiném státě, je rozhodné právo sídla organizace, leč by šlo o osobu, která má bydliště ve státě, kde se práce vykonávala. V oblasti pracovního práva § 16 odst. 1 ZMPS účastníkům umožňuje stanovit si vlastním projevem vůle, že jejich právní vztah se má řídit určitým právem.

5.3.6 Kogentní a imperativní právní normy

Nejvyšší soud nejprve zvažoval, zda jsou zde důvody, aby soud odepřel v konkrétním případě použití cizího předpisu a podrobně se vyjádřil ke vztahu imperativních a kogentních právních norem v pracovněprávním vztahu s mezinárodním prvkem.

Nejvyšší soud uvádí, že i v případě, je-li aplikováno cizí právo, neděje se to absolutně odděleně, bez jakékoli vazby na české právo. V právní nauce²⁰⁸ nebylo pochybností o tom, že některé normy občanského, obchodního, rodinného nebo pracovního práva se v jednotlivých právních řádech používají vždy na otázky, na které se vztahují a nemohou být v mezích svého předmětu úpravy zaměněny či nahrazeny cizím právem. Z povahy věci vyplývá, že je třeba - z hlediska myšlenkového postupu nazíráno - předtím, nežli začne být věc posuzována podle cizího práva, aplikovat některé nutně použitelné právní normy tuzemského práva. Především půjde - logicky vzato - o posouzení případu z hledisek ZMPS, a vedle toho o zvážení, do jaké míry právní normy cizího práva, které by příslušelo aplikovat, obstojí z hledisek základních demokratických hodnot, na kterých je založena Česká republika, kupříkladu z hledisek základních práv a svobod, které jsou nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné.²⁰⁹ O existenci „nutně použitelných“ právních norem nebylo pochybností ani předtím, než se součástí českého právního řádu od 1. července 2006 formálně stala Římská úmluva a čl. 10 Ústavy, a než otázku „imperativních ustanovení“, tj. právních ustanovení, od nichž se podle práva dotyčné země nelze smlouvou odchýlit, upravila Římská úmluva výslovně.²¹⁰

Uvedené vztaženo na pracovněprávní vztahy znamená, že v případě volby rozhodného práva zaměstnanec nesmí být zbaven ochrany, kterou mu poskytují imperativní ustanovení českého právního řádu.²¹¹ Nejvyšší soud však upozorňuje, že v případě ustanovení § 44

²⁰⁸ Nejvyšší soud odkazuje na: Kučera Z., *Mezinárodní právo soukromé*, 6. opravené a doplněné vydání. Brno: Doplněk 2004, s. 233 a ns.

²⁰⁹ Srov. čl. 1 Listiny základních práv a svobod.

²¹⁰ Srov. čl. 3 odst. 3 a čl. 7 Římské úmluvy.

²¹¹ Srov. čl. 6 odst. 1 Římské úmluvy.

odst. 2 a § 46 odst. 1 zákoníku práce²¹², se nejedná o imperativní ustanovení českého právního řádu, jak se žalobkyně domnívá, nýbrž o ustanovení kogentní povahy.

Nejvyšší soud vysvětluje, že teorie i praxe vycházely z myšlenky, že zákoník práce měl zásadně kogentní povahu, což se projevovalo tím, že v případě, že pracovněprávní předpisy účastníkům pracovněprávních vztahů neumožňovaly odchýlnou úpravu práv a povinností, bylo třeba to, co těmto předpisům nevyhovovalo, považovat za zakázané. To ovšem neznamena, že lze navzájem ztotožňovat kogentní normy s normami imperativními. Účastníci sice nemohou svým ujednáním vyloučit použití kogentních norem, avšak pouze za předpokladu, že tyto normy jsou součástí právního řádu, na jehož aplikaci na vzájemné vztahy se dohodli. Je-li však přípustná volba práva pro daný druh vztahů, mohou účastníci pracovního poměru i volbou jiného práva nahradit zvoleným cizozemským právem jinak použitelné právo včetně jeho kogentních norem, což může mít za následek, že - dovedeno do důsledků - zaměstnanec může být ve srovnání s právem místa výkonu práce v některých dílčích otázkách chráněn „méně efektivně“, avšak v jiných naopak může požívat více práv, než by mu jinak náleželo. Kdyby měla mít všechna kogentní ustanovení zákoníku práce povahu norem imperativních, znamenalo by to, že by bylo vyloučeno zvolit ten právní řád, jehož ustanovení by upravovala danou problematiku odchylně.

Oproti tomu pro imperativní (nutně použitelné) právní normy je charakteristické, že předmětem jejich úpravy jsou natolik zásadní skutečnosti, že musí být v mezích předmětu úpravy použity vždy bez ohledu na to, kterým právem se na základě ujednání účastníků řídí daný právní vztah. Nemůže být pochyb o tom, že s ohledem na obsah demokratických hodnot a na obsah základních práv a svobod, které ovládají právní pořádek v České republice, má takovou povahu kupříkladu zákaz přímé i nepřímé diskriminace v pracovněprávních vztazích zakotvený v § 1 odst. 4 až 10 zák. práce, jejichž použití proto nelze v žádném případě vyloučit, i kdyby se na tom účastníci pracovního poměru dohodli. Okolnost, že jde současně o normy kogentní, není podstatná, rozhodný je zásadní a nenahraditelný společenský význam předmětu jejich právní úpravy.

Nejvyšší soud dovodil, že v případě ustanovení § 44 odst. 2 a § 46 odst. 1 zákoníku práce nejde o ustanovení, jejichž působnost by nemohla být nahrazena na základě ujednání účastníků podle § 16 odst. 1 ZMPS jinou právní úpravou.

²¹² Zákona č. 65/1965 Sb., ve znění účinném do 1.10.2004, tj. předtím, než nabyl účinnosti zákon č. 436/2004 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přejetím zákona o zaměstnanosti.

5.3.7 Výhrada veřejného pořádku

Nejvyšší soud se dále zabýval otázkou, zda použití cizího právního předpisu mohlo v oblasti českého právního řádu vyvolat účinky, které neodpovídají nebo odporují poměrům v České republice a jsou zde nepřijatelné, a zda by tedy nemělo být na místě uplatnit obranu proti těmto účinkům prostřednictvím tzv. výhrady veřejného pořádku.

Podle ustanovení § 36 ZMPS právního předpisu cizího státu nelze použít, pokud by se účinky tohoto použití přičily takovým zásadám společenského a státního zřízení České republiky a jejího právního řádu, na nichž je nutno bez výhrady trvat.

Nejvyšší soud uvedl, že z uvedeného ustanovení vyplývá, že ve vztahu k ustanovení § 16 odst. 1 ZMPS, které samo o sobě umožňuje volbu kteréhokoli platného právního řádu a v tomto směru nestanoví další omezení, je tzv. výhrada veřejného pořádku podle ustanovení § 36 ZMPS krajním opatřením, svojí povahou výjimečným, které je nutno použít teprve tehdy, je-li dán rozpor se zásadami společenského a státního zřízení České republiky a jejího právního řádu v takové míře, že jakákoliv výjimka z těchto zásad by byla zcela nepřipustná. Podstata věci spočívá v posouzení důsledků vycházejících z okolností jednotlivého případu, tedy jaké konkrétní účinky na poměry České republiky byly vyvolány tím, že v individuálním případě bylo postupováno podle platného cizozemského práva. Nejvyšší soud dovedl, že skončení pracovního poměru mezi účastníky s tím, že žalovaný v souvislosti se zamýšleným skončením pracovního poměru vyplatil žalované plat namísto výpovědní lhůty, nepůsobí v daném případě v poměrech České republiky účinky, které by ve smyslu § 36 ZMPS představovaly rozpor s veřejným pořádkem takového stupně, který by porušoval základní principy českého právního řádu.

Závěrem lze shrnout, že v případě volby zahraničního práva, které neobsahuje na rozdíl od českého práva ochranu pracovního poměru s vymezením skutkových podstat pro rozvázání pracovního poměru ze strany zaměstnavatele, nejedná se v prostředí České republiky o okolnost, která by dle § 36 ZMPS představovala rozpor s veřejným pořádkem takové intenzity, jež by se přičila zásadám společenského a státního zřízení České republiky a zásadám právního řádu, na nichž je nutno bezvýhradně trvat.

5.3.8 Posun v úpravě pracovních smluv v Římské úmluvě a Nařízení Řím I

Od uvedeného rozsudku došlo přijetím Římské úmluvy a následně Nařízení Řím I k významnému posunu ve prospěch rozšíření ochrany zaměstnance.

Římská úmluva v čl. 3 umožňuje stranám zvolit si libovolné rozhodné právo, ale zároveň je tato volba redukována ve prospěch zaměstnance s tím, že pro něj znamená určité zvýhodnění. Římská úmluva v čl. 6 obdobně jako Nařízení Řím I v čl. 8 zaručuje, že případná volba rozhodného práva nezbaví zaměstnance ochrany, kterou mu poskytují kogentní ustanovení práva, jež by platilo v případě, kdy by k volbě práva nedošlo. Preambule k Nařízení Řím I k tomu uvádí, že zaměstnanci by neměli být zbaveni ochrany, kterou jim poskytují ustanovení, od nichž se nelze smluvně odchýlit nebo od nichž se lze odchýlit pouze v jejich prospěch.²¹³ Ochrana spočívá v tom, že volba práva nesmí být nástrojem zmenšení ochrany zaměstnance ve srovnání s kogentními ustanoveními práva, které se uplatní v případě neexistence volby práva. Tuto ochranu pak nelze smluvně vyloučit, ani ji omezit volbou rozhodného práva.

Oproti formulaci obsažené v Římské úmluvě došlo k určitému zpřesnění, neboť termín *mandatory rules* byl v Nařízení Řím I zaměněn ve prospěch *provisions that cannot be derogated from by agreement*. Termín *mandatory rules* byl nesprávně úředně překládán jako imperativní ustanovení, přičemž samotné znění článku hovořilo o ustanoveních, od nichž se nelze smlouvou odchýlit, tedy o ustanoveních kogentních. Napříště je tedy jasné, že v případě ustanovení, od nichž se nelze smlouvou odchýlit, se jedná o ustanovení kogentní a nikoliv ustanovení imperativní.

Pokud na základě srovnání právních úprav dojdeme k závěru, že právní normy zvoleného rozhodného práva obsahují nižší standard ochrany zaměstnance, nežli by tomu bylo za situace, že by si strany rozhodné právo nezvolili, nelze zaměstnance volbou práva o tento vyšší stupeň ochrany připravit. Kolizněprávní ochrana zaměstnance se tak zaměřuje na případy, kdy rozhodné právo povolané volbou stran by poskytovalo zaměstnanci nižší ochranu, nežli kogentní ustanovení práva, které by bylo použito v případě, že by si strany rozhodné právo pro individuální pracovní smlouvu nezvolily. Z uvedeného vyplývá, že se použije ten právní řád, který bude ve svém výsledku pro zaměstnance jako slabší smluvní stranu výhodnější.

V našem případě to znamená, že pokud by se na daný vztah aplikovala Římská úmluva, resp. Nařízení Řím I, postupoval by soud v souladu s čl. 6 Římské úmluvy, resp. čl. 8 Nařízení Řím I a žalobkyni nezbavil ochrany, kterou ji přiznávají kogentní ustanovení zákoníku práce, konkrétně ustanovení s výhodnější úpravou rozvazování pracovního poměru s uvedením skutkových podstat pro rozvázání pracovního poměru ze strany

²¹³ Preambule Nařízení Řím I, bod 35.

zaměstnavatele. Nejvyšší soud v daném případě konstatoval, že v případě volby rozhodného práva v pracovněprávních vztazích zaměstnanec nesmí být zbaven ochrany, kterou mu poskytují imperativní ustanovení českého právního řádu. Římská úmluva, resp. Nařízením Řím I však ochranu zaměstnance rozšiřuje s tím, že nesmí být zbaven ochrany, kterou mu poskytují kogentní ustanovení práva, jež by platilo v případě, kdy by k volbě práva nedošlo (českého právního řádu). Přijetím úpravy obsažené v Římské úmluvě a posléze v Nařízením Řím I došlo k významnému posunu od ochrany poskytované imperativními ustanoveními jako užší kategorií k ochraně poskytované normami kogentními.

6 Závěr

Tato práce se pohybovala v oblasti evropského mezinárodního práva soukromého a pojednává o současné kolizněprávní úpravě smluvních a mimosmluvních závazkových vztahů. Unifikační snahy se nevyhnuly ani oblasti kolizního práva a vyústily v přijetí Nařízení Řím I a Nařízení Řím II. Nařízení se vyznačují aplikační předností před ustanoveními vnitrostátního práva a členské státy zavazují přímo bez nutnosti přenášet jejich obsah do vnitrostátních předpisů.

Obě římská nařízení vycházejí z původní Římské úmluvy a tvoří komplexní kolizní úpravu závazkového práva, jejich procesní protějšek představuje nařízení bruselské. Souhrn přijatých nařízení stanovuje pravomoc a příslušnost pro vydání soudních rozhodnutí včetně jejich uznání a výkonu a dále určuje rozhodné právo pro závazky smluvní i mimosmluvní. V blízké budoucnosti můžeme očekávat přijetí dalších předpisů evropského práva, které budou unifikovat další oblasti kolizního i procesního práva.

Římská nařízení potvrzují princip univerzality a rozhodné právo se pak použije bez ohledu na to, zda je právem některého z členských států, či nikoliv.²¹⁴ Univerzální použitelnost ve spojení s povinnou aplikací zakotvenou v prvním článku římských nařízení se rovněž projeví ve vyloučení aplikace národních kolizních norem členských států.

Stejně jako Římská úmluva i obě římská nařízení stojí na čtyřech pilířích, které je v základní rovině charakterizují. První pilíř představuje autonomie vůle stran, druhý pilíř obecná pravidla pro náhradní určení rozhodného práva. Třetí a čtvrtý pilíř je společný všem komunitární aktům, jedná se o ochranu veřejného pořádku členských států (popř. evropského veřejného pořádku) a jednotnou interpretaci ESD.

Přestože *obligationes ex delicto* byly v římském právu známy dříve než *obligationes ex contractu*, české právo neobsahuje speciální kolizní úpravu pro mimosmluvní závazky. Jediné ustanovení představuje §15 ZMPS, které se omezuje pouze na škodu vzniklou z deliktu, a nepočítá tak s delikty, potažmo kvasidelikty, u kterých škoda není pojmovým znakem. Přijetí Nařízení Řím II znamená v této oblasti pro české právo významnou změnu.

Pro účastníky soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem je přijetím římských nařízení zajištěna dostatečná předvídatelnost a právní jistota ve srovnání s podmínkami před jejich přijetím. Pro správné porozumění jednotlivým ustanovením nelze opomíjet poměrně rozsáhlé Preambule. Obě Preambule (body 6) shodně uvádějí, že řádné fungování

²¹⁴ PAUKNEROVÁ M., op. cit. (17), s. 258, 286.

6 Závěr

Tato práce se pohybovala v oblasti evropského mezinárodního práva soukromého a pojednává o současné kolizněprávní úpravě smluvních a mimosmluvních závazkových vztahů. Unifikační snahy se nevyhnuly ani oblasti kolizního práva a vyústily v přijetí Nařízení Řím I a Nařízení Řím II. Nařízení se vyznačují aplikační předností před ustanoveními vnitrostátního práva a členské státy zavazují přímo bez nutnosti přenášet jejich obsah do vnitrostátních předpisů.

Obě římská nařízení vycházejí z původní Římské úmluvy a tvoří komplexní kolizní úpravu závazkového práva, jejich procesní protějšek představuje nařízení bruselské. Souhrn přijatých nařízení stanovuje pravomoc a příslušnost pro vydání soudních rozhodnutí včetně jejich uznání a výkonu a dále určuje rozhodné právo pro závazky smluvní i mimosmluvní. V blízké budoucnosti můžeme očekávat přijetí dalších předpisů evropského práva, které budou unifikovat další oblasti kolizního i procesního práva.

Římská nařízení potvrzují princip univerzality a rozhodné právo se pak použije bez ohledu na to, zda je právem některého z členských států, či nikoliv.²¹⁴ Univerzální použitelnost ve spojení s povinnou aplikací zakotvenou v prvním článku římských nařízení se rovněž projeví ve vyloučení aplikace národních kolizních norem členských států.

Stejně jako Římská úmluva i obě římská nařízení stojí na čtyřech pilířích, které je v základní rovině charakterizují. První pilíř představuje autonomie vůle stran, druhý pilíř obecná pravidla pro náhradní určení rozhodného práva. Třetí a čtvrtý pilíř je společný všem komunitární aktům, jedná se o ochranu veřejného pořádku členských států (popř. evropského veřejného pořádku) a jednotnou interpretaci ESD.

Přestože *obligationes ex delicto* byly v římském právu známy dříve než *obligationes ex contractu*, české právo neobsahuje speciální kolizní úpravu pro mimosmluvní závazky. Jediné ustanovení představuje §15 ZMPS, které se omezuje pouze na škodu vzniklou z deliktu, a nepočítá tak s delikty, potažmo kvasidelikty, u kterých škoda není pojmovým znakem. Přijetí Nařízení Řím II znamená v této oblasti pro české právo významnou změnu.

Pro účastníky soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem je přijetím římských nařízení zajištěna dostatečná předvídatelnost a právní jistota ve srovnání s podmínkami před jejich přijetím. Pro správné porozumění jednotlivým ustanovením nelze opomíjet poměrně rozsáhlé Preambule. Obě Preambule (body 6) shodně uvádějí, že řádné fungování

²¹⁴ PAUKNEROVÁ M., op. cit. (18), s. 258, 286.

7 Literatura

7.1 Monografie

ARNULL A., *The European Union and its Court of Justice*. Oxford: Oxford University Press, 1999.

DĚDIČ J., ČECH P., *Obchodní právo po vstupu ČR do EU*. Praha: BOVA POLYGON, 2005.

KNAPP V., *Velké právní systémy, Úvod do srovnávací právní vědy*. Praha: C.H.BECK, 1996.

KOTÁSEK J., *Úvod do směnečného práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2002.

KUČERA Z., *Mezinárodní právo soukromé*, 6. opravené a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2004.

KUČERA, Z., TICHÝ, L., *Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním*. Komentář. Praha: Panorama, 1989.

PAUKNEROVÁ M., *Evropské mezinárodní právo soukromé*. Praha: C.H.BECK, 2008.

PAUKNEROVÁ M., *Evropské mezinárodní právo soukromé a české právo, České právo na prahu Evropské unie*. Praha, Karolinum, 2004.

ROZEHNALOVÁ N., TÝČ V., *Evropský justiční prostor (v civilních otázkách)*. Brno: Masarykova univerzita, 2007.

ROZEHNALOVÁ N., TÝČ, V., NOVOTNÁ, M., *Evropské mezinárodní právo soukromé*. Brno: Masarykova univerzita, 1998.

TICHÝ L., ARNOLD R., SVOBODA P., ZEMÁNEK J., KRÁL R. *Evropské právo*. 3. vydání. Praha: C.H.BECK, 2006.

TÝČ V., *Základy práva Evropské unie pro ekonomy*, 4. vydání. Praha: Linde, 2001.

VALDHANS J., *Kolizní problematika mimosmluvních závazků*. Disertační práce. Brno: Masarykova univerzita, 2005.

WEATHERILL S., *Cases and Materials on EU Law*, 6. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2003.

7.2 Časopisy

BASEDOW J., The communitarisation of the Conflict of Laws under the Treaty of Amsterdam. *Common Market Law Review*, 2000, č. 37.

BĚLOHLÁVEK A. J., Volba práva v závazkových vztazích s mezinárodním prvkem. *Právní fórum*, 2006, č. 3.

BĚLOHLÁVEK A. J., Výhrada veřejného pořádku hmotněprávního a procesního ve vztazích s mezinárodním prvkem. *Právník*, 2006, č. 11.

BRODEC J., Pojem „evropský veřejný pořádek“ v judikatuře Evropského soudního dvora a Ústavního soudu ČR. *Jurisprudence*, 2006, č. 8.

KUČERA Z., K rekodifikaci mezinárodního práva soukromého. *Acta Universitatis Carolinae - Iuridica*, 2003, č. 1.

MYŠÁKOVÁ P., Nařízení Řím I – revoluce v oblasti rozhodného práva pro závazky ze smluv? *Obchodněprávní revue*, r. 2009, č. 2.

PAUKNEROVÁ. M., Evropské mezinárodní právo soukromé a procesní – aktuální otázky. *Evropské právo*, 2003, č. 8.

PAUKNEROVÁ. M., Mezinárodní civilní procesní právo po vstupu České republiky do EU – vybrané otázky. *Právní rozhledy*, 2004, č. 9.

REMIEN O., European Private International Law, the EC and Its Emerging Area of Freedom, Security and Justice. *Common Market Law Review*, 2001, č. 1.

REMIEN O., Community law versus conflict of laws. *Common Market Law Review*, 2001, č. 38.

SALAČ J., K aktuálním otázkám volby práva ve smlouvách v mezinárodním obchodním styku. *Evropské právo (příloha Právních rozhledů)*, 2003, č. 5.

TOŠNEROVÁ M., Nařízení Řím II. *Bulletin Advokacie*, 2007, č. 11.

TÝČ V., ROZEHNALOVÁ N., Kolizní smluvní právo, výhrada veřejného pořádku a mezinárodně kogentní normy. *Právník*, 2002, č. 6.

VALDHANS J., Evropský justiční prostor ve věcech civilních, část XIII, Návrh nařízení o právu použitelném pro mimosmluvní závazky. *Právní fórum*, 2006, č. 2.

VONDRÁČEK O., Článek 4 Římské úmluvy o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy: plodný či jalový kompromis? *Právník*, 2007, č. 12.

7.3 Rozsudky

Babcock v. Jackson, 191 N. E. 2d 279; 12 N.Y.2d 473 (N. Y. 1963).

Eco Swiss China Time Ltd. v. Benetton International NV, C-126/97, [1999] ECR I-3055

Eurofood, C-341/04, [2006] ECR I-0000

Dieter Krombach v. André Bamberski, C-7/98, [2000] ECR I-1935

Gerhard Köbler v. Republik Österreich, C-224/01, [2003] ECR I-10239

Ingmar GB Ltd v. Eaton Leonard Technologies Inc., C-381/98, [2000] ECR I-9305

LTU Lufttransportunternehmen GmbH & Co. KG v. Eurocontrol, C- 29/76, [1976] ECR 1541

Petra Engler vs. Janus Versand GmbH, C-27/02, [2005] ECR I-481

Régie Nationale des Usines Renault SA v. Maxicar SpA and Orazio Formento, C-38/98, [2000] ECR I-2973

Srl CILFIT and Lanificio di Gavardo SpA v. Ministry of Health, C-283/81, [1982] ECR 3415

UAB Profisa v. Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, C-63/06

Vaassen-Gobbels v. Beamtenfonds Voor Het Mijnbedrijf, C-61/65 [1966] ECR 257

7.4 Internetové zdroje

<http://www.gedip-egpil.eu>

<http://eur-lex.europa.eu>

<http://rome-convention.org>

<http://ec.europa.eu>

<http://www.landwellglobal.com>

<http://www.epravo.cz>

<http://www.europeum.org>

<http://www.mvcr.cz>

<http://curia.europa.eu>

<http://www.nsoud.cz>

<http://www.ipravnik.cz>

8 Seznam použitých zkratek

Brusel I	Nařízení Rady (ES) č. 44/2001, o soudní příslušnosti a uznání a výkonu rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních
Bruselská úmluva	Bruselská úmluva o soudní příslušnosti a uznání a výkonu rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních (1968)
EHS	Evropské hospodářské společenství
EK	Evropská komise (též „Komise“)
EP	Evropský parlament
ES	Evropské společenství (též „Společenství“)
ESD	Evropský soudní dvůr
EU	Evropská unie
Rada	Rada Evropské unie
Řím I	Nařízení EP a Rady ES, č. 593/2008 o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy
Řím II	Nařízení EP a Rady ES, č. 864/2007 o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy
Římská úmluva	Úmluva o právu použitelném na závazky ze smluv (1980)
SES	Smlouva o založení Evropského společenství
UNIDROIT	International Institute for the Unification of Private Law
ZMPS	Zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním

9 Summary

9.1 Contractual and Non-contractual Obligations in Private International Law

This doctorate thesis deals with the European international private law and discusses the current law-crash modification of contractual and non-contractual obligations. Characteristic of the European community is the absence of unification of the substantive law, which is compensated, by the unification of conflict standards. The unification of conflict standards, as an instrument of the international private law, can be understood as a certain sign of unification of direct standards. Conflict standards do not govern directly the rights and obligations of the parties to a contract in international private law but they answer the question by which legal order the given relationship should be abided and therefore they provide certain degree of foreseeability and safety.

The first (general) part called "European international private law – from conventions to regulations" is dedicated to development of the unification of conflict standards within the European community. At present, the unification of the conflict issue is represented by two new-adopted Roman regulations concurring to the Roman convention on the law applicable to contractual obligations. Analysis of the first Roman regulation on the law applicable to contractual obligations (Regulation Rome I) and its individual stipulations is a subject to the second (special) part. Third (special) part is inscribed to the analysis of the second Roman regulation on the law applicable to non-contractual obligations (Regulation Rome II). The fourth part deals with the questions concerning interpretation and application of the European international private law with focus on interpretation of the *acquis communautaire* done within the preliminary ruling by the European Court of Justice. With the requirement for unification, eventually harmonization, of procedural and conflict standards, the need of single interpretation grows correspondingly. Identical text of a legal enactment does not have to be applied by member states in the same way, in particular for the reason of different interpretations which can lead to very dissimilar results reached by national courts. Within the EC, single interpretation of unified texts is performed by the European Court of Justice. The Community legal order is progressively framed up with judicature of the European Court of Justice which unifies the treatment of European law and thus assures peace and foreseeability of law.

As well as the Roman convention, both Roman regulations are based on four pillars which characterize them on the basic level. The first pillar represents the autonomy of the will of all parties to the contract; the second one is represented by general rules of the substitute determination of the decisive law. The third and the fourth pillar are common to all communal acts – it is the protection of public order of all member states (eventually the European public order) and unified interpretation of the ESD.

The Roman regulations confirm the universality principle and, in consequence, the governing law is used regardless to whether the law is one of the member states' law or not. The universal utilization in combination with obligatory application embodied in the first article of Roman regulations will take effect in exclusion of the application of national conflict standards of member states, as well.

By the adoption of the Roman regulations, to all parties to a private contract with an international element a sufficient foreseeability and peace in comparison with the conditions before is ensured. At present, the unification of conflict standards means a compromise to the pro tempore unreached unification of the substantive law modification and the stage of shattering and disunity of national amendments.

9.2 Klíčová slova/key words

smluvní a mimosmluvní závazkové vztahy

evropské mezinárodní právo soukromé

kolize právních norem

contractual and non-contractual obligations

europaean international private law

conflict of laws

Věc	Účastníci řízení	Předkládací soud	Oblast
C-437/05	<i>Vorel proti Nemocnici Český Krumlov</i>	Okresní soud v Českém Krumlově	Sociální politika
C-64/06	<i>Český Telecom, a.s. proti Czech On Line</i>	Obvodní soud pro Prahu 3	Průmyslová politika
C-282/06	<i>Ochranný svaz autorský pro práva k dílům hudebním (OSA) proti Miloslavu Lvovi</i>	Předseda Soudního dvora nařídil vyškrtnutí věci	Duševní vlastnictví
C-161/06	<i>Skoma Lux proti Celnímu ředitelství Olomouc (1)</i>	Krajský soud v Ostravě	Celní unie
C-126/07	<i>Reisebüro Bühler GmbH v. Dom.info e.K., Sebastian Dieterle</i>	Předseda Soudního dvora nařídil vyškrtnutí věci.	Průmyslová politika
C-572/07	<i>RLRE Tellmer Property s.r.o. proti Finančnímu ředitelství Ústí nad Labem</i>	Krajský soud v Ústí nad Labem	Daně
C-233/08	<i>Milan Kyrian proti Celnímu úřadu Tábor</i>	Nejvyšším správním soudem	Sbližování právních předpisů
C-111/09	<i>Česká podnikatelská pojišťovna, a.s., proti Michalu Bilasovi</i>	Okresní soud v Chebu	Prostor svobody, bezpečnosti a práva
C-299/09	<i>DAR Duale Abfallwirtschaft und Verwertung Ruhrgebiet GmbH proti Ministerstvu životního prostředí</i>	Nejvyšší správní soud	Společný celní tarif
C-339/09	<i>Skoma-Lux sro v. Celní ředitelství Olomouc (2)</i>	Nejvyšší správní soud	Společný celní tarif

Tabulka č. 1: přehled předběžných otázek položených českými soudy ESD